

**UNIVERZITA MATEJA BELA V BANSKEJ BYSTRICI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
KATEDRA ETICKEJ A OBČIANSKEJ VÝCHOVY**

**APLIKÁCIA ĽUDSKOPRÁVNÝCH TÉM VO VYUČOVANÍ ANGLICKÉHO
JAZYKA A VÝTVARNEJ VÝCHOVY V ZŠ**

Metodický materiál pre učiteľov ZŠ

BANSKÁ BYSTRICA

2017

Publikácia bola vydaná s podporou grantových prostriedkov projektu KEGA č. 008UMB-4/2015 Ľudské práva a protipredsudková výchova

Názov: **APLIKÁCIA ĽUDSKOPRÁVNÝCH TÉM VO VYUČOVANÍ ANGLICKÉHO JAZYKA A VÝTVARNEJ VÝCHOVY V ZŠ**

Podnázov: Metodický materiál pre učiteľov ZŠ

© Autori: Barbora Baďurová – Ján Kaliský

Recenzenti: Prof. PaedDr. Eva Poláková, PhD.

Ing. Michal Bartko, PhD.

PaedDr. Lenka Matejková

Vydavateľ: Belianum. Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici

Vydanie: prvé

Rok vydania: **2017**

ISBN 978-80-557-1238-3

OBSAH

PRVÁ ČASŤ: APLIKÁCIA ĽUDSKOPRÁVNÝCH TÉM VO VYUČOVANÍ ANGLICKÉHO JAZYKA V ZŠ.....	6
ÚVOD	7
1 MOŽNOSTI ZAČLENENIA ĽUDSKOPRÁVNEJ PROBLEMATIKY V PREDMETE ANGLICKÝ JAZYK	8
1.1 Ľudské práva a výchova k nim	8
1.2 Anglický jazyk v nižšom sekundárnom vzdelávaní	9
1.3 Odporúčania k implementácii ľudskoprávnej problematiky	11
2 NÁMETY NA APLIKÁCIU ĽUDSKOPRÁVNÝCH TÉM VO VYUČOVANÍ ANGLICKÉHO JAZYKA	16
2.1 Tematický okruh - Uprostred multikultúrnej spoločnosti	16
2.1.1 Uprostred multikultúrnej spoločnosti - Rôzne kultúry a etniká a ich zvyky (etnicita).....	16
2.1.2 Uprostred multikultúrnej spoločnosti - Postavenie žien a mužov v rôznych kultúrach (gender).....	36
2.1.3 Uprostred multikultúrnej spoločnosti - Vzťah k deťom v rôznych kultúrach (práva detí).....	49
2.2 Tematický okruh - Odievanie a móda	64
2.2.1 Odievanie a móda - Rôzne kultúry a etniká a ich zvyky v oblasti odievania (etnicita).....	64
2.2.2 Odievanie a móda - Genderové stereotypy v rámci módy- ženský/mužský odev (gender)	74
2.2.3 Odievanie a móda - Problematika výroby oblečenia v krajinách tretieho sveta a detská práca (práva detí).....	81
2.3 Tematický okruh - Šport nám, my športu	87
2.3.1 Šport nám, my športu - Rôzne kultúry a etniká vo vzťahu k športu (etnicita)87	
2.3.2 Šport nám, my športu - Genderové stereotypy v rámci športu - ženské/mužské sporty (gender).....	91
2.3.3 Šport nám, my športu – Otázka detských práv pri výchove športovcov/športovkýň (práva detí).....	97
2.4 Tematický okruh - Profesia a pracovný život.....	104
2.4.1 Profesia a pracovný život – Predsudky a nerovnosti pri zamestnávaní mužov a žien (gender).....	104
2.4.2 Profesia a pracovný život - Predsudky pri zamestnávaní z hľadiska rasy, etnika (etnicita).....	116
2.4.3 Profesia a pracovný život - Problém detskej práce (práva detí).....	119

2.5 Tematický okruh - Vzory a ideály	126
2.5.1 Vzory a ideály - Pozitívne a negatívne vzory detí, detské sny a ich naplnenie (práva detí).....	126
2.5.2 Vzory a ideály - Ženské a mužské vzory a rodové stereotypy (gender)	128
2.5.3 Vzory a ideály - Pozitívne a negatívne vzory z hľadiska rôznych etník (etnicita).....	130
ZÁVER.....	134
LITERATÚRA.....	135
DRUHÁ ČASŤ: APLIKÁCIA ĽUDSKOPRÁVNÝCH TÉM VO VYUČOVANÍ VÝTVARNEJ VÝCHOVY V ZŠ.....	139
ÚVOD	140
1 TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ.....	141
1.1 Kultúra, umenie a filozofia.....	142
1.2 Výtvarná výchova a ľudské práva a slobody.....	143
1.3 Výchovno-vzdelávacie ciele výtvarnej výchovy v kombinácii s ľudskoprávnymi témami	144
2 NÁMETY NA APLIKÁCIU ĽUDSKOPRÁVNÝCH TÉM VO VYUČOVANÍ VÝTVARNEJ VÝCHOVY	146
2.1 Ľudské a detské práva a slobody	146
2.1.1 Aktivita: Spravodlivá vojna?	146
2.1.2 Aktivita: Občianska vojna.....	151
2.1.3 Aktivita: Čo znamená byť slobodný?.....	154
2.1.4 Aktivita: Právo na šťastie?.....	161
2.1.5 Aktivita: Hodnota práce	167
2.1.6 Aktivita: Bezprostrednosť biedy	170
2.1.7 Aktivita: Človek v prvom rade (!), alebo kto sú to všetci?	173
2.1.8 Aktivita: Rovnosť a rovnosť.....	179
2.1.9 Aktivita: Na ulici sociálnej (ne)rovnosti.....	182
2.1.10 Aktivita: Blahobyť pre všetkých?	189
2.1.11 Aktivita: Dilema pána Bielika	193
2.2 Problém etnicity (rasizmus).....	197
2.2.1 Aktivita: Nenápadnosť zla	197

2.2.2 Aktivita: Biely černochoch	200
2.2.3 Aktivita: Na úteku z Československa	203
2.2.4 Aktivita: Byť moslimom na úteku	207
2.2.5 Aktivita: Za závojom nevedomosti	209
2.3 Problém rodu (gender).....	215
2.3.1 Aktivita: Muž ako ľudská bytosť a žena ako... ..	215
2.3.2 Aktivita: Ružový a modrý svet	219
ZÁVER.....	222
LITERATÚRA.....	223

**PRVÁ ČASŤ: APLIKÁCIA ĽUDSKOPRÁVNÝCH TÉM
VO VYUČOVANÍ ANGLICKÉHO JAZYKA V ZŠ**

ÚVOD

Jednou z hlavných myšlienok ľudských práv, pokiaľ ich berieme ako prirodzené a nie len pozitívne je, že by sa mali vzťahovať na všetkých ľudí na celom svete. Pokiaľ má uvedené platiť je dôležité, aby boli ich základné princípy sprostredkované už deťom na základných školách. Pri troche tvorivosti je problematiku ľudských práv možné uplatniť vo všetkých predmetoch vyučovaných na základných školách.

Publikácia, ktorá sa Vám dostala do rúk sa zameriava na implementáciu ľudskoprávnej problematiky do vyučovania anglického jazyka, primárne v nižšom sekundárnom vzdelávaní, ale možné je ju využiť aj na vyšších stupňoch vzdelávania. Vznikla ako reakcia na nedostatok učebných materiálov v tejto oblasti. Jej primárnym cieľom je sprostredkovať učiteľom a učiteľkám zásobník aktivít využiteľných na hodinách angličtiny a uľahčiť im tak implementáciu vybraných ľudskoprávných tém do vyučovania.

Príručka pozostáva z dvoch hlavných kapitol. Prvá z nich sa venuje teoretickému úvodu do problematiky. Druhá kapitola prináša konkrétne námety na vyučovanie ľudskoprávných tém v piatich vybraných tematických okruhoch anglického jazyka. Publikácia je parciálnym výstupom z projektu *KEGA 008UMB-4/2015 - Ľudské práva a protipredsudková výchova* a obsahovo nadväzuje na publikáciu *Ľudské práva a prosociálna výchova (2016)*.

Autorka vyjadruje poďakovanie recenzentom metodickej príručky za cenné rady a odporúčania.

1 MOŽNOSTI ZAČLENENIA ĽUDSKOPRÁVNEJ PROBLEMATIKY V PREDMETE ANGLICKÝ JAZYK

Úvodná kapitola naznačuje možnosti začlenenia problematiky ľudských práv do vyučovania v predmete anglický jazyk v nižšom sekundárnom vzdelávaní na základných školách. Jej cieľom je poskytnúť teoretický úvod do problematiky a naznačiť možné prieniky medzi vybranými ľudskoprávnymi témami a odporúčanými tematickými okruhmi predmetu anglický jazyk. Publikácia nadväzuje na príručku *Ľudské práva a prosociálna výchova (2016)*.

1.1 Ľudské práva a výchova k nim

Idea ľudských práv predpokladá, že tieto práva sú univerzálne, nescudziteľné a vlastné každému človeku. Ľudské práva nesú so sebou myšlienky ochrany občianskych, politických, hospodárskych, sociálnych a kultúrnych aspektov členov spoločnosti. Tiež zahŕňajú práva solidarity ako právo na mier, právo na priaznivé životné prostredie, právo na hospodársky a sociálny rozvoj, práva národnostných a etnických menšín, právo na prístup ku kultúrnemu dedičstvu, právo na prírodné zdroje, právo na komunikáciu, právo na medzigeneračnú slušnosť.

Potreba výchovy k ľudským právam vyplýva z dokumentu OSN *Dekáda výchovy k ľudským právam* z roku 1994. Uvedený dokument dal členským štátom za úlohu pripraviť národné plány, ktoré budú zdôrazňovať výchovu a vzdelávanie k ľudským právam a potrebu ich ochrany a rešpektovania. Podobne bola zdôraznená potreba výchovy k ľudským právam v roku 1997 v Správe generálneho tajomníka OSN na 52. zasadnutí Valného zhromaždenia. Výchova a vzdelávanie k ľudským právam sa v tomto dokumente definuje ako proces výchovy zameraný na formovanie postojov, ktorými sa zvyšuje rešpektovanie ľudských práv a základných slobôd. Tým sa napomáha k rozvoju osobnosti a zachovaniu ľudskej dôstojnosti, ktorými sa propaguje porozumenie, tolerancia, rovnosť, priateľstvo medzi národmi, medzi rôznymi náboženskými, etnickými a inými skupinami, ktorými sa propaguje aktívna účasť na verejnom živote, ktorými sa celkovo vytvára všeobecná kultúra a rozširujú sa informácie. Na základe vyššie uvedenej Dekády bol pripravený aj slovenský *Národný plán výchovy k ľudským právam* (Čvrtníčková – Alexeвиčová, 2008).

Uvedenú skutočnosť reflektuje aj projekt *KEGA 008UMB-4/2015 - Ľudské práva a protipredsudková výchova*. V rámci riešenia uvedeného projektu sa zameriavame

predovšetkým na tri okruhy problematiky ľudských práv a možnosti ich implementácie do vybraných vyučovacích predmetov. Prvým okruhom sú otázky týkajúce sa rodovej (genderovej) rovnosti, druhú oblasť tvorí rešpekt k rôznym etnikám, rasám a kultúram, tretí okruh sa venuje otázke práv detí a ich porušovaniu. K východiskám implementácie ľudských práv do vyučovania rôznych predmetov je možné siahnuť po publikácii autorského kolektívu *Ľudské práva a prosociálna výchova* (2016).

1.2 Anglický jazyk v nižšom sekundárnom vzdelávaní

Predmet anglický jazyk spadá do vzdelávacej oblasti *Jazyk a komunikácia*. Podľa inovovaného Štátneho vzdelávacieho programu vzhľadom na možnú širokú využiteľnosť cudzích jazykov v súkromnej a profesijnej oblasti života, alebo pri ďalšom štúdiu, cestovaní, spoznávaní kultúr aj v práci, by sa dôraz pri vyučovaní cudzích jazykov mal klásť predovšetkým na praktické využitie osvojených kompetencií, efektívnu komunikáciu a činnostne zameraný prístup. Na základných školách sa jazyková úroveň odporúča na úrovniach A1 a A2.

Úroveň A1 žiaci/žiačky dosahujú na konci 5. ročníka, pokiaľ je angličtina ich prvým cudzím jazykom a znamená, že žiak/žiačka „rozumie známym každodenným výrazom a najzákladnejším vetám, ktorých účelom je uspokojenie konkrétnych potrieb, a tieto výrazy a vety dokáže používať. Dokáže predstaviť seba aj iných a dokáže klásť a odpovedať na otázky o osobných údajoch, ako napríklad kde žije, o ľuďoch, ktorých pozná, a o veciach, ktoré vlastní. Dokáže sa dohovoriť jednoduchým spôsobom za predpokladu, že partner v komunikácii rozpráva pomaly a jasne a je pripravený mu pomôcť.“ (IŠVP, 2014)

Úroveň A2 označuje používateľa základného jazyka. „Rozumie vetám a často používaným výrazom vzťahujúcim sa na oblasti, ktoré sa ho bezprostredne týkajú (napríklad najzákladnejšie informácie o sebe, o rodine, nakupovaní, miestnom zemepise a o zamestnaní). Dokáže komunikovať v jednoduchých a rutinných úlohách vyžadujúcich si jednoduchú a priamu výmenu informácií o známych a bežných záležitostiach. Dokáže jednoduchými slovami opísať svoje rodinné zázemie, bezprostredné okolie a záležitosti v oblastiach nevyhnutných potrieb.“ (IŠVP, 2014)

Odporúčané tematické okruhy sú vo všetkých ročníkoch rovnaké a v zásade vo všetkých je možné nájsť prienik s ľudskoprávnou tematikou. Podľa inovovaného Štátneho vzdelávacieho programu sú odporúčané tematické okruhy nasledovné:

1. **Rodina a spoločnosť** (Osobné údaje; Rodina - vzťahy v rodine; Národnosť/štátna príslušnosť; Tlačivá/dokumenty; Vzťahy medzi ľuďmi; Náboženstvo)
2. **Náš domov** (Môj dom/byt; Zariadenie bytu; Domov a jeho okolie; Bývanie v meste a na dedine; Spoločnosť a životné prostredie; Spoločnosť a jej životný štýl)
3. **Ľudské telo, starostlivosť o zdravie** (Ľudské telo; Fyzické charakteristiky; Charakterové vlastnosti človeka; Choroby a nehody; Hygiena a starostlivosť o telo; Zdravý spôsob života; Nemocnica a klinika, lekárň a lieky, poistenie)
4. **Človek na cestách** (Dopravné prostriedky; Osobná doprava; Príprava na cestu a cestovanie; Turistika a cestovný ruch; Problémy cestných, železničných a leteckých sietí)
5. **Vzdelávanie a práca** (Škola a jej zariadenie; Učebné predmety; Pracovné činnosti a profesie; Školský systém; Celoživotné vzdelávanie; Pracovné podmienky)
6. **Človek a príroda** (Zvieratá/fauna; Počasie; Rastliny/flóra; Klíma; Človek a jeho životné prostredie; Príroda okolo nás – ochrana životného prostredia)
7. **Voľný čas a záľuby** (Záľuby; Literatúra, divadlo a film; Rozhlas, televízia a internet; Výstavy a veľtrhy)
8. **Výživa a zdravie** (Mäso a mäsové výrobky; Zelenina a ovocie; Nápoje; Mliečne výrobky; Cestoviny a múčne výrobky; Stravovacie návyky; Stravovacie zariadenia; Príprava jedál; Kultúra stolovania; Zdravá výživa)
9. **Uprostred multikultúrnej spoločnosti** (Cudzie jazyky; Rodinné sviatky; Štátne a cirkevné sviatky; Zvyky a tradície v rôznych krajinách; Zbližovanie kultúr a rešpektovanie tradícií)
10. **Odievanie a móda** (Základné druhy oblečenia; Odevné doplnky; Výber oblečenia na rôzne príležitosti; Druhy a vzory odevných materiálov; Móda a jej trendy)
11. **Šport nám, my športu** (Druhy športu: zimné a letné, individuálne a kolektívne; Športové disciplíny; Význam športu pre rozvoj osobnosti; Nové smerovania v športe; Čestnosť športového zápolenia)
12. **Obchod a služby** (Nákupné zariadenia; Pošta a telekomunikácie; Nakupovanie a platby; Hotelové a reštauračné služby; Centrá krásy a zdravia; Kultúra nakupovania a služieb)
13. **Krajiny, mestá a miesta** (Krajiny a svetadiely; Moja krajina a moje mesto; Geografický opis krajiny; Kultúrne a historické pamiatky krajín a miest)
14. **Kultúra a umenie** (Druhy umenia; Kultúra a jej formy; Spoločnosť – kultúra – umenie; Kultúra a jej vplyv na človeka)

15. **Človek a spoločnosť; komunikácia** (Jazyk ako dorozumievací prostriedok; Formy komunikácie; Kultúra komunikácie)
16. **Mládež a jej svet** (Aktivity mládeže; Vzťahy medzi rovesníkmi; Generačné vzťahy; Predstavy mládeže o svete; Konflikty predstáv a reality)
17. **Profesia a pracovný život** (Výber profesie; Zamestnania; Pracovné pomery a kariéra; Platové ohodnotenie; Nezamestnanosť)
18. **Veda a technika v službách ľudstva** (Technické vynálezy; Vedecký pokrok)
19. **Vzory a ideály** (Človek, jeho vzory a ideály; Pozitívne a negatívne vzory; Individuálne priority a hodnoty)
20. **Slovensko** (Geografické údaje; História; Turistické miesta a kultúrne pamiatky; Zvyky a tradície)
21. **Krajina, ktorej jazyk sa učím** (Geografické údaje; História; Turistické miesta a kultúrne pamiatky; Zvyky a tradície; O človeku v krajine, ktorej jazyk sa učím; Kultúrny život; Umenie a rozvoj osobnosti) (IŠVP, 2014)

1.3 Odporúčania k implementácii ľudskoprávnej problematiky

V predmete anglický jazyk odporúčame sústrediť sa najmä na prevenciu diskriminácie z hľadiska príslušnosti k rôznemu etniku, rase, či kultúre, rodu a právam detí. V obsahu predmetu anglický jazyk môžeme problematiku ľudskoprávnych tém nenásilne prezentovať žiakom/žiačkam každého ročníka nielen na základných ale aj stredných školách, primerane veku a jazykovým schopnostiam.

V tematickom okruhu **Rodina a spoločnosť** je možné poukázať na otázku ľudských práv prostredníctvom reflexie rodových stereotypov vo vzťahu k príslušníkom rodiny, i tradičnej predstavy rodiny v rôznych kultúrach, rovnako je možné poukázať na postavenie detí v rodine z hľadiska ich detských práv. Téma **Náš domov** môže poukázať na rozdielne postavenie žien a mužov v minulosti na vidieku a v mestách, tiež môže poukázať na rôznu životnú úroveň vo vybraných kútoch sveta a život detí v bohatých i chudobných krajinách. Téma **Ľudské telo, starostlivosť o zdravie**, vytvára priestor napríklad pre reflexiu problematiky dostupnosti zdravotnej starostlivosti v krajinách tretieho sveta. **Človek na cestách**, ako ďalšia z odporúčaných tém, môže poukázať na rôzne podmienky života ľudí vo vybraných krajinách sveta a porušovanie ich ľudských práv. Tematicky podobne zameranou témou je téma **Uprostred multikultúrnej spoločnosti**, ako aj téma **Krajiny, mestá a miesta**, kde je možné poukázať nielen na problém diskriminácie, ale tiež na vzťahy k mužom a ženám v rôznych kultúrach, rôzny vzťah k deťom v odlišných kultúrach. Téma **Vzdelávanie a práca**

poskytuje priestor pre diskusiu o dostupnosti vzdelania v rozvojových krajinách a problém novodobého otroctva či detskej práce. Podobne téma **Profesia a pracovný život** môže žiakom/žiačkam poukázať na problém diskriminácie pri výbere povolania z hľadiska rodu, etnika či rasy, rovnako je vhodné hovoriť o detskej práci. Súvisiacou témou je téma **Voľný čas a záľuby**, ktorá sa viaže sa viaže s právom človeka na odpočinok. **Kultúra a umenie** môže žiakom sprostredkovať pohľad na rôzne druhy umeleckých výrobkov z vybraných regiónov sveta, môže tiež poukázať na to, že ľudia môžu tvoriť krásne umelecké výrobky bez ohľadu na pohlavie, rasu, etnikum, vek a umenie môže spájať ľudí a prispievať k tolerancii. Podobne téma **Človek a spoločnosť; komunikácia** súvisí s prezentáciou potreby tolerancie a rešpektu a môže nastoliť myšlienku, že ľudia sú si podobní bez ohľadu na jazyk, ktorým hovoria. Téma **Veda a technika v službách ľudstva**, môže analyzovať vedecko-technické riešenie chudoby v tzv. rozvojových krajinách, môže tiež poukázať na kontroverznú otázku slobody internetu, či rôznu dostupnosť modernej techniky pre rôzne regióny sveta. Téma **Človek a príroda** je možné prepojiť s otázkami ľudských práv tretej generácie, ktoré sa týkajú aj práva na priaznivé životné prostredie a spájajú sa s otázkou environmentálnej nespravodlivosti a environmentálneho rasizmu. Téma **Výživa a zdravie** môže upozorniť na podvýživu a nedostupnosť základných potravín a pitnej vody v mnohých častiach sveta. Okrem uvedených je možné sa zamerať aj na tému **Odievanie a móda**, kde je možné poukázať na rodové stereotypy pri výbere oblečenia, rôzne tradičné odevy vo vybraných kultúrach, tiež na problém detskej práce pri výrobe oblečenia. Tému **Šport nám, my športu** je možné prepojiť s ľudskoprávnou problematikou poukázaním na rasovú, etnickú diskrimináciu pri športe, problém rodovej diskriminácie pri niektorých športoch, tiež je vhodné sa zaoberať otázkou detských športovcov a ich práv. Téma **Vzory a ideály**, môže poukázať na rodové stereotypy spájané s ideálmi, prániami žien a mužov, na rozličné ideály a vzory v kultúrach sveta, tiež na vzory a prania detí vo vzťahu k ich detským právam. Podobnou témou je téma **Mládež a jej svet**, ktorá tiež môže poukázať na ideály mladých ľudí vo vzťahu k ľudským právam, ale tiež na podmienky, v ktorých vyrastajú deti a mládež v rôznych častiach sveta a ich práva sú porušované. Téma **Slovensko** môže reflektovať dodržiavanie a porušovanie ľudských práv podmienkach našej krajiny v minulosti i súčasnosti. Podobne v rámci témy **Krajina, ktorej jazyk sa učím** je možné poukázať na uplatnenie ľudských práv v anglicky hovoriacich krajinách v minulosti i súčasnosti.

K tematickým okruhom **Uprostred multikultúrnej spoločnosti; Odievanie a móda; Šport nám, my športu; Profesia a pracovný život; Vzory a ideály** sú navrhnuté aj aktivity v nasledujúcej kapitole. Výber aktivít je potrebné voliť vzhľadom na jazykovú zdatnosť

žiakov/žiačok. Mnohé aktivity je možné modifikovať z hľadiska jazykových schopností študentov/študentiek.

Ciele aplikácie ľudskoprávnych tém do vyučovania anglického jazyka

Na základe revidovanej Bloomovej taxonómie môžeme ciele formulovať nasledovne:

Kognitívne ciele a zručnosti

- **Znalosti** - Žiak/žiačka získava, resp. si upevňuje, vedomosti týkajúce sa základných ľudských práv.

Pozná:

- rôzne kultúry a etniká a ich zvyky (eticita),
- postavenie žien a mužov v rôznych kultúrach (gender),
- vzťah k deťom v rôznych kultúrach (práva detí).

Má dostatočnú slovnú zásobu k téme ľudských práv v anglickom jazyku.

- **Pochopenie** - Pozná základné pojmy týkajúce sa ľudských práv ako napr. human rights, children's rights, prejudice, bias, respect, tolerance, gender, stereotype, xenophobia, racism, minority a vie ich vysvetliť.
- **Aplikácia** - Dokáže uviesť príklady na základné ľudské práva, ako aj ich porušovanie.
- **Analýza** - Dokáže si uvedomiť a analyzovať podstatu predsudkov.
- **Hodnotenie** - Dokáže si uvedomiť predsudky a kriticky ich preskúmať. Dokáže kriticky preskúmať a primerane ohodnotiť vhodné/nevhodné konanie a postoje voči iným.
- **Tvorba** - Dokáže vyhľadať na internete webové stránky, na ktorých nájde podrobnejšie informácie o ľudských právach v anglickom jazyku. Dokáže vytvoriť, v závislosti od aktivít, rôzne texty, kratšie scény, prezentácie k téme v anglickom jazyku a pod.

Afektívne ciele

- Žiak/žiačka získava vhodný postoj k iným ľuďom i sebe samému/samej.
- Rozvíja schopnosť tolerancie, úcty, empatie.
- Dokáže rozvíjať priateľský postoj aj k ľuďom z iných etník, rás, kultúr.
- Dokáže zaujať vhodný postoj k porušovaniu ľudských práv a vyjadriť podporu obeti, resp. primeranú kritiku agresorovi.

Odporúčané organizačné formy a metódy

Za efektívne formy a metódy považujeme rôzne aktivizujúce metódy, odporúčame najmä rôzne didaktické hry, hranie rolí, inscenačné metódy, monológ, dialóg, riadená diskusia, práca vo dvojiciach a menších skupinách, kooperatívne vyučovanie, problémové vyučovanie. Dôležitá z hľadiska ľudských práv je tiež metóda hodnotovej reflexie.

Na hodinách anglického jazyka využívame metódy na precvičenie verbálneho, ale i písomného prejavu, čítania, rovnako je vhodné použiť aj audiovizuálne materiály (krátke videá), pri ktorých si žiaci/žiačky zlepšia schopnosť porozumieť cudzej reči.

Použiteľné zdroje informácií

ČTVRTNÍČKOVÁ, D. – ALEXOVIČOVÁ, T., 2008. *Otvorme dvere ľudským právam*. 1.

vyd. Bratislava: Metodicko – pedagogické centrum Bratislava, alokované pracovisko Prešov, 2008. 32 s. ISBN 978–80–8045–525–5.

EQUITAS. 2008. *Play it fair! Human Rights Education Toolkit for Children*. Montreal:

Equitas. Dostupné na internete: https://equitas.org/wp-content/uploads/2010/11/2008-Play-it-Fair-Toolkit_En.pdf

FLOWERS, N. 2000. *Human Rights Education Handbook Effective Practices for Learning, Action, and Change*. Minnesota: Human Rights Resource Center, University of Minnesota.

Dostupné na internete: <http://www1.umn.edu/humanrts/edumat/pdf/hreh.pdf>

FOLVARČÍKOVÁ, Z. 2013. *Didaktické hry a aktivity na hodinách anglického jazyka*.

Bratislava: MPC.

GREEN, S. E. 2002. *Respect: Its starts with you!* Pleasantville: Sunburst Visual Media.

Dostupné na internete: http://www.ket.org/education/guides/bullying_program6.pdf

Glosár rodovej terminológie. <http://glosar.aspekt.sk/default.aspx?smi=1&vid=173&ami=1>

Inovovaný štátny vzdelávací program pre nižšie sekundárne vzdelávanie- Anglický jazyk A1.

2014. Dostupné na internete:

http://www.statpedu.sk/sites/default/files/dokumenty/inovovany-statny-vzdelavaci-program/aj_nsv_a1_2014.pdf

Inovovaný štátny vzdelávací program pre nižšie sekundárne vzdelávanie- Anglický jazyk A2.

2014. Dostupné na internete:

http://www.statpedu.sk/sites/default/files/dokumenty/inovovany-statny-vzdelavaci-program/aj_nsv_a2_2014.pdf

Kolektív autorov. 2016. *Ľudské práva a prosociálna výchova. Metodická príručka pre učiteľov základných škôl*. Banská Bystrica: Pedagogická fakulta UMB, 2016. 177 s. ISBN 978-80-557-1098-3

Kolektív autorov. 2013. *Vybrané texty k ľudským právam*. Príručka pre Olympiádu ľudských práv. Bratislava: UK.

Národný plán výchovy k ľudským právam. Dostupné na internete:

https://www.minedu.sk/data/files/218_01_20050407_narodny_plan_vychovy_2005_2014.pdf

SCHARF, A. 2014. *Critical Practices for Anti-bias Education*. Montgomery: Teaching tolerance. Dostupné na internete:

http://www.tolerance.org/sites/default/files/Critical%20Practicesv4_final.pdf

United Nations. 2004. *Teaching Human Rights. Practical activities for primary and secondary schools*. Geneva: United Nations. Dostupné na internete:

http://www.un.org/wcm/webdav/site/visitors/shared/documents/pdfs/Pub_United%20Nations_ABC_human%20rights.pdf

2 NÁMETY NA APLIKÁCIU ĽUDSKOPRÁVNÝCH TÉM VO VYUČOVANÍ ANGLICKÉHO JAZYKA

V nasledujúcom texte je možné nájsť námety na konkrétne aktivity pre žiakov a žiačky zamerané na problematiku ľudských práv, ktoré sú využiteľné na hodinách. Aktivity je potrebné vybrať s ohľadom na pokročilosť žiakov a žiačok komunikovať a pracovať s anglickým textom.

2.1 Tematický okruh - Uprostred multikultúrnej spoločnosti

(cudzie jazyky, rodinné sviatky, štátne a cirkevné sviatky, zvyky a tradície v rôznych krajinách, zblížovanie kultúr a rešpektovanie tradícií)

2.1.1 Uprostred multikultúrnej spoločnosti - Rôzne kultúry a etniká a ich zvyky (etnicita)

- **Výkonový štandard:** poznať pojem tolerancia, diskriminácia, odlišnosti rôznych kultúr
- **Obsahový štandard:** dodržiavanie tolerancie, úcty pri strete kultúr, pri stretnutí rôznych etník, ľudí z rôznych krajín, prevencia xenofóbie
- **Výchovné ciele:** formovať úctu k človeku, rozvíjať empatiu, formovať toleranciu k iným etnikám a kultúram

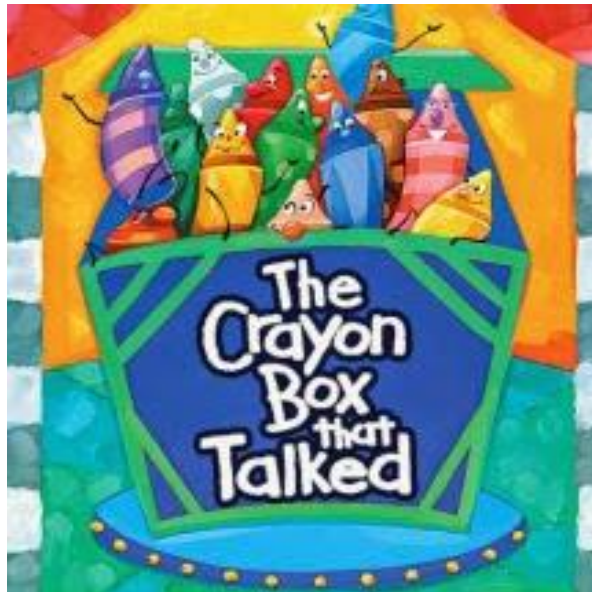
Na základe revidovanej Bloomovej taxonómie môžeme ciele popísať nasledovne:

- **Znalosti** – žiak/ žiačka pozná informácie o iných etnikách a zvyky v rôznych kultúrach, pozná pojem úcta, rešpekt, tolerancia, pozná základné ľudské práva vo vzťahu ku všetkým ľuďom bez ohľadu na etnikum a dokáže ich vyjadriť v anglickom jazyku. Má dostatočnú slovnú zásobu k téme ľudských práv a iným etnikám v anglickom jazyku.
- **Pochopenie** - Chápe a vie odlíšiť predsudky vo vzťahu k iným etnikám a ich zvykom.
- **Aplikácia** - Dokáže aplikovať princípy tolerancie, rešpektu, ľudských práv vo vzťahu ku konkrétnym príkladom zvykov v rôznych krajinách a kultúrach.

- **Analýza** - Dokáže vyčleniť rozdiely a podobnosti medzi zvykmi v rôznych krajinách a kultúrach. Dokáže stručne analyzovať podstatu predsudkov vo vzťahu k iným kultúram a ich zvykom.
- **Hodnotenie** - Dokáže si uvedomiť kultúrne predsudky a kriticky ich preskúmať. Dokáže zaujať vhodné stanovisko k porušovaniu ľudských práv vo vzťahu k príslušníkom iných kultúr, etník.
- **Tvorba** - Dokáže vytvoriť prezentáciu o zvykoch rôznych kultúrach.

Spôsob prezentácie ľudskoprávej témy

Motivácia:

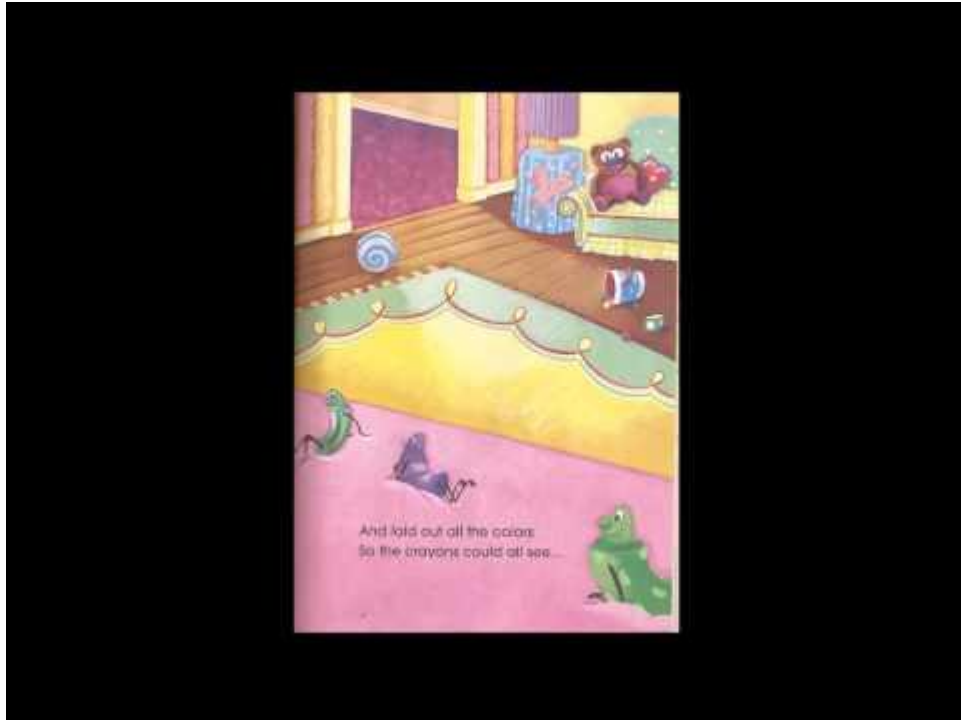

O1 Hovoriace pastelky¹

Ako motiváciu žiakov/žiačok k danej téme odporúčame žiakom/žiačkam pustiť video rozprávku o krabici s pastelkami - **Box of crayons** (video² nižšie), ktorá metaforicky naznačuje, že ľudia sú rôzni, tak ako pastelky, ale mali by sa naučiť spolu vychádzať.

¹ Zdroj: <http://3.bp.blogspot.com/-GIOiutHS9NM/VNlomfvGI5I/AAAAAAAAAJdQ/6VwYsFas/s1600/the%2Bcrayon%2Bbox%2Bthat%2Btalked.jpg>

² Zdroj: <https://www.youtube.com/watch?v=H5A0AQs3SCI>

Text príbehu si môžeme tiež prečítať na hodine a preložiť a diskutovať o jeho význame:

*While walking in a toy store,
The day before today
I overheard a crayon box,
with many things to say.*

*„I don't like Red“ said Yellow,
And Green said „Nor do I!
No one here likes Orange,
But no one knows just why.*

*„We are a box of crayons
That doesn't get along.“
Said Blue to all the others,
„Something here is wrong.“*

*Well I bought that box of crayons,
And took it home with me.
And laid out all the colors*

So all crayons could all see...

*They watched me as I colored,
With Red and Blue and Green,
And Black and White and Orange,
And every color in between.*

*They watched as Green became the grass
And Blue became the sky.
The Yellow sun was shining bright
On White clouds drifting by.*

*Color changing as they touched,
Becoming something new.
They watched me as I colored.
They watched till I was through.*

*And when I'd finally finished,
I began to walk away.
And as I did, the crayon box
Had something more to say...*

*„I do like Red!“ said Yellow.
And Green said „So do I!
And, Blue you were terrific,
So high up in the sky!“*

*„We are a box of crayons,
Each one of us is unique,
But when we get together...
The picture is complete.“*

Niektoré slovíčka k úlohe:

crayon – pastelka, farbička

overheard – začul

get along – vychádzať spolu

terrific - úžasný

unique – jedinečný

to color- vyfarbiť, kresliť

I was through – bol som hotový

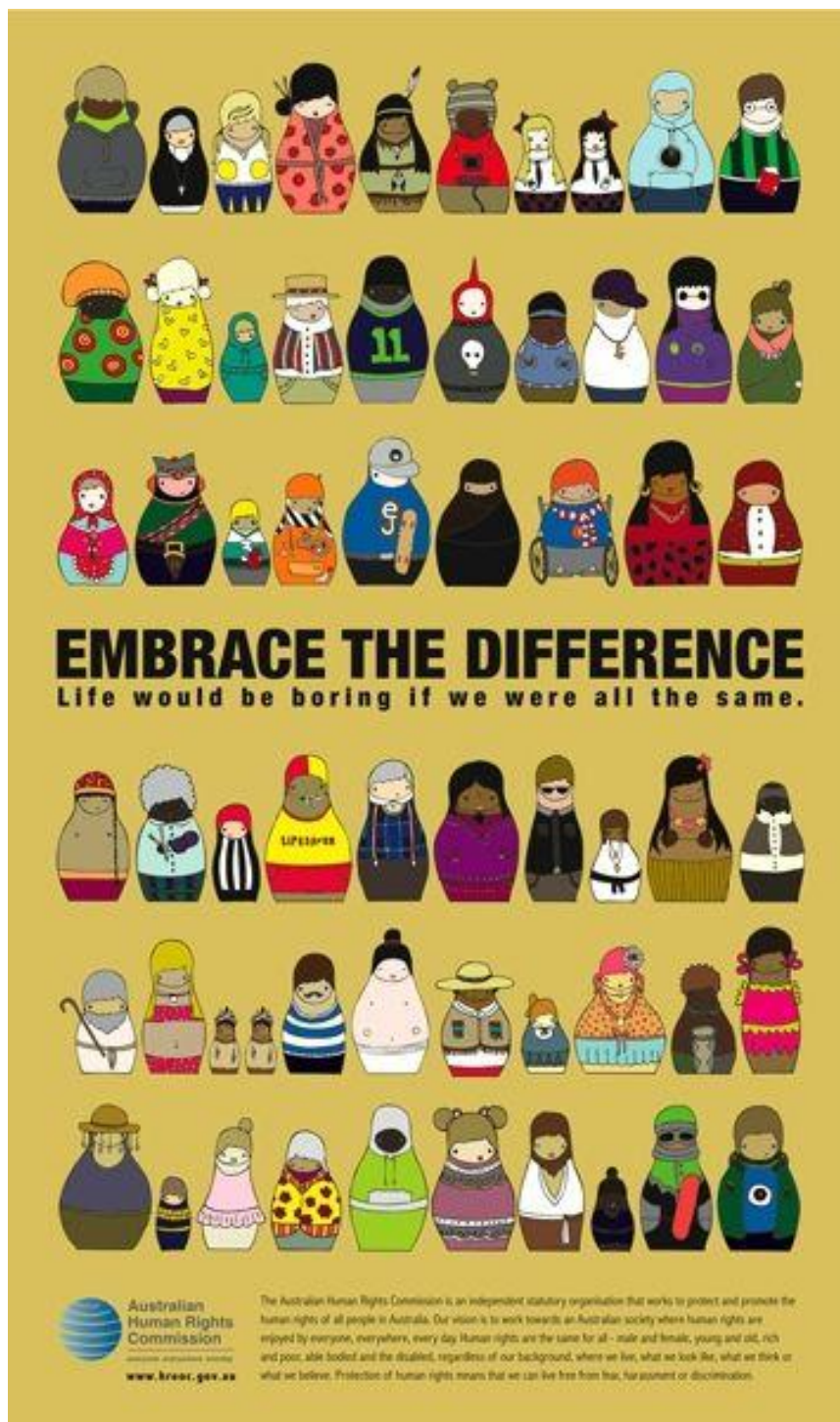
to drift by- unášať sa, plynúť

Aktivity detí, otázky a úlohy:

Úloha 1: Poster k ľudským právam.

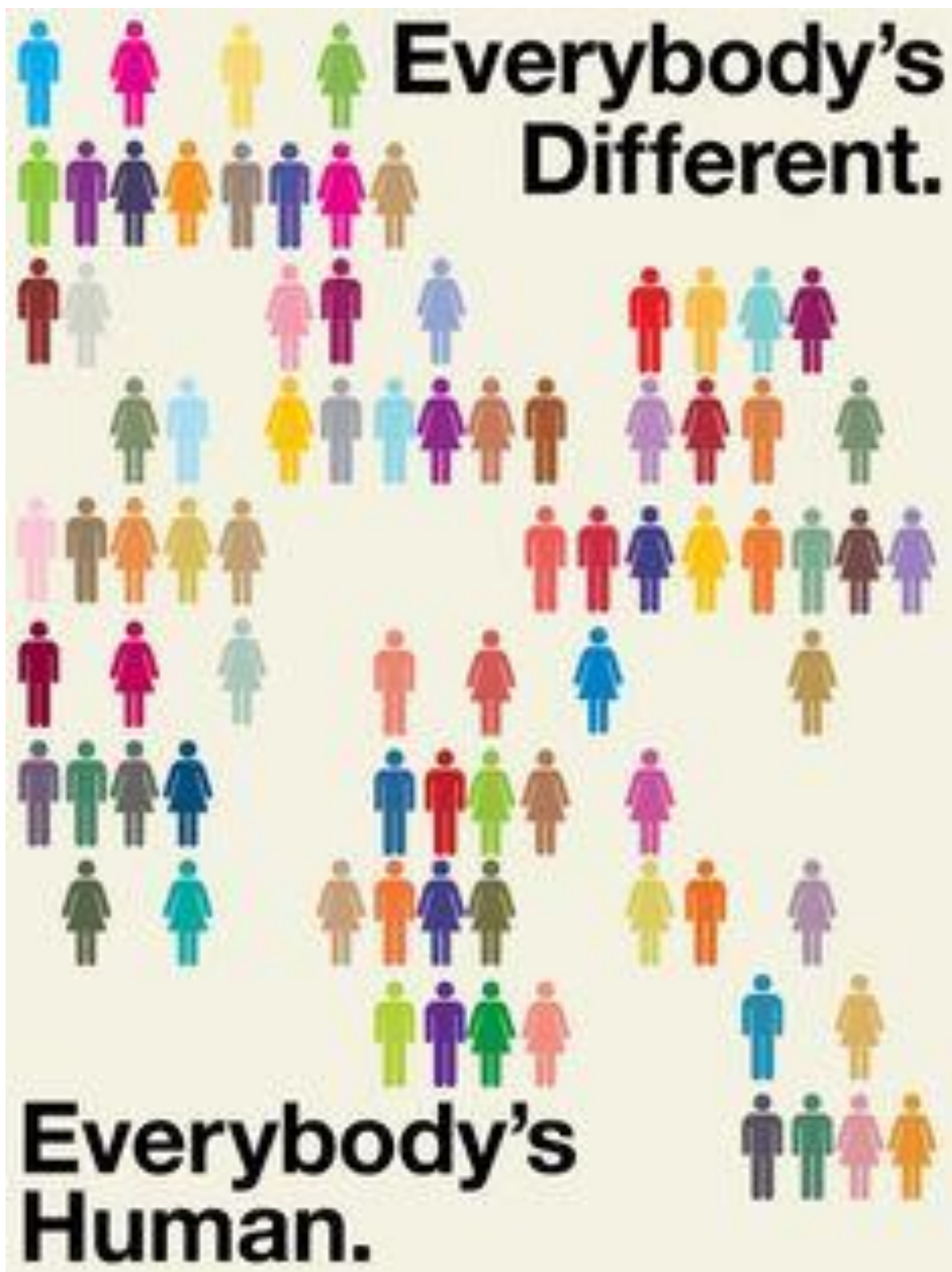
Aktivita je postavená predovšetkým na aktivizujúcej, skupinovej, diskusnej metóde.

Vo dvojiciach alebo menších skupinách žiaci, žiačky nakreslia postery s heslami v anglickom jazyku k základným ľudským právam (resp. k porušovaniu ľudských práv) vo vzťahu k rôznym etnikám a popíšu ich. Následne diskutujú. Pre inšpiráciu im môžeme ukázať obrázky ako:

O 2 Poster k ľudským právam³

³ Zdroj: <https://s-media-cache-ak0.pinnimg.com/736x/d4/02/11/d402117692edda2884ed52003558c656.jpg>

O 3 Poster k ľudským právam 2⁴

⁴ Zdroj: <https://s-media-cache-ak0.pinimg.com/236x/04/11/4a/04114a4cd219ef25c4a1e323aa03bddb.jpg>

Úloha 2: Rozdiely a podobnosti.

O 4 Akceptácia inakosti⁵

Aktivita je postavená predovšetkým na aktivizujúcej, skupinovej, dialogickej, diskusnej, porovnávacej metóde.

Vo dvojiciach sa žiaci, žiačky rozprávajú o tom, čo majú radi.

Napr.

My favorite food is ____.

My favorite day of the week is ____ because ____.

The clothes I like best are ____.

The TV show I like best is ____.

⁵ Zdroj: <http://sd.keepcalm-o-matic.co.uk/i/keep-calm-and-accept-differences.png>

Vo dvojiciach sa žiaci, žiačky striedajú. Následne interpretujú výsledky, v čom sú podobní a v čom rozdielni. Je dôležité ich upozorniť na to, že napriek rozdielom sú si ľudia podobní a niekedy zistíme, že s niektorými ľuďmi máme veľa spoločného až keď ich bližšie spoznáme.

Úloha 3: Iné krajiny a kultúry.

O5 Deti - ilustrácia⁶

Aktivita je postavená predovšetkým na aktivizujúcej, inscenačnej, porovnávacej metóde.

Žiaci/žiačky si na domácu úlohu zistia zaujímavé fakty o vybranej krajine. Zahrajú sa na príslušníka danej krajiny/ etnika a predstavia sa. Opis by mal obsahovať napríklad základné údaje ako:

⁶ Zdroj: https://pixabay.com/p-1099746/?no_redirect

Name of Country, Ethnicity ...

Language(s) Spoken ...

Name three foods that are special to this country...

Name two holidays that are celebrated in this country...

Give the dates they are celebrated...

Describe one tradition unique to this country or to people born there...

Následne porovnajú, v čom sú si podobní a v čom iní.

Úloha 4: Môj priateľ/priateľka z inej kultúry.

Aktivita je postavená predovšetkým na aktivizujúcej metóde založenej na tvorivosti prostredníctvom individuálnej práce, tiež využíva metódu diskusie.

Pripravte si obrázky ľudí rôznych rás, z rôznych kultúr a etník. Ako zdroj môžete použiť napríklad obrázky na stránke <http://www.buzzfeed.com/mrloganrhoades/47-stunning-photographs-of-people-from-around-the-world#.dmb121Yq7R>, ktoré sú uvedené nižšie.

Napríklad:

O 6 Chlapec s pierkami

O7 Dievča v šatke

O8 Dievča pri grafitoch

O 9 Muž s cigaretou

O10 Chlapec s kresbou na tváři

O11 Muž s fúzmi

O 12 Smejúce sa dievča

O 13 Žena v klobúku

O 14 Stará žena so šatkou

O 15 Chlapec s ofinou

O 16 Dievča s pehami

O 17 Malé dievča

O 18 Smejúci sa muž

Deťom dajte vyžrebovať obrázok jednej osoby, ich úlohou bude vymyslieť si charakteristiku daného človeka a opísať ho/ju ako svojho priateľa/priateľku. Najprv by mali danú osobu opísať z vonka ako vyzerá. Deti by sa mali snažiť vyzdvihnúť tiež osobnosť daného človeka, aký/aká je, jeho/jej pozitívne stránky, čo asi má rád/a, čo robí, v čom je dobrý/dobrá, čo na ňom majú radi, čo sa od neho/nej môžu naučiť, čo s ním majú spoločné, čo naopak je iné, prípadne, ako by asi reagoval/a, keby navštívil/a našu krajinu, mesto, triedu a pod.

Aktivita by mala pomôcť preklenúť predsudky, ktoré máme voči niektorým ľuďom na základe ich výzoru. Deti by mali pochopiť, že aj keď niektorí ľudia vyzerajú inak, stále sa s nimi môžeme priateľiť a poznanie iných ľudí nás môže obohatiť.

Úloha 5: Zvyky v iných kultúrach

Aktivita je postavená predovšetkým na aktivizujúcej, skupinovej, dialogickej, diskusnej, porovnávacej metóde. Prečítajte si informácie o rôznych zvykoch v rôznych kultúrach. Následne diskutujte o tom, čo je považované za slušné a v inej krajine za neslušné. Diskutujte o tom, ako by sme sa mali správať v cudzej krajine, voči iným kultúram.

Prečítajte si napríklad, že otváranie darčiekov pred darcom, ukazovanie spodku nôh, či fúkanie nosa na verejnosti je považované v niektorých krajinách za neslušné⁷:

***Opening gifts:** In the U.S. and many European countries, it's generally good manners to open a gift that has been received in front of the person who has given it (and to express joy and thank the person who has given it to you then and there). But in China, India, and other countries in that region, one opens presents in private. Opening gifts in public is seen as a sign of a lack of self-control because the person receiving a gift is supposed to build up anticipation for the present. In China, you never, ever want to give an unwrapped gift; that's considered incredibly rude.*

O 19 Otváranie darčeka⁸

⁷ Ako zdroj použite napríklad článok: VARTAN, S. 2015. 8 habits that other cultures would consider rude. Dostupné na internete: <http://www.mnn.com/lifestyle/eco-tourism/blogs/8-habits-other-cultures-would-consider-rude>

⁸ Zdroj: <https://marketingchristianbooks.files.wordpress.com/2012/11/girl-opening-present.jpg>

Niektoré slovíčka k úlohe:

generally – vo všeobecnosti

manners - spôsoby, zvyky

express - vyjadriť

gift, present - dar

build up - vytvoriť

anticipation - očakávanie

unwrapped - nezabalený

considered – považovaný

Showing the bottom of your feet or shoes: *Speaking of feet, showing the bottom of them — or the bottom of your shoes — in most Middle Eastern countries is taboo. The idea is that feet are generally unclean, especially the bottoms of them, so showing them to someone is an insult. Of course, if you're not used to concealing the bottoms of your feet, you might do so inadvertently. If you do, just apologize; we all make mistakes. An easy way to avoid doing this is to never put your feet up on furniture or cross your knee while you are seated.*

O 20 Podrážky⁹

⁹ Zdroj: http://i.dailymail.co.uk/i/pix/2016/12/12/11/3B4D408600000578-4024394-Sitting_in_such_a_way_that_reveals_the_bottom_of_your_shoe_or_fo-a-4_1481540510869.jpg

Niektoré slovíčka k úlohe:

taboo - tabu, zakázaná vec

insult – urážka

concealing – skrývanie

inadvertently – mimovoľne

cross knees - prekrižiť nohy

Public nose-blowing: *In the U.S. and many European countries, nose-blowing in public is considered acceptable as long as you use a tissue or handkerchief. But in Saudi Arabia, France, China and Japan, blowing one's nose in public is considered disgusting. In China and Japan, using a handkerchief rather than disposable tissues is also looked down upon — the Japanese word „hanakuso“ means "nose waste," which gives you a good idea of how they feel about it. (Vartan, 2015)*

O 21 Fúkanie nosa¹⁰

Niektoré slovíčka k úlohe:

nose-blowing – fúkanie nosa

handkerchief – vreckovka

¹⁰ Zdroj: <http://nozinblog.com/wp-content/uploads/2012/05/nose-guy-blowing-orange1.jpg>

disposable tissue – jednorázová hygienická vreckovka

look down upon – pozerat' sa zvrchu, považovať za menejcenné, opovrhnutiahodné

Zdroje:

Box of crayons that talked. Dostupné na internete:

<https://www.youtube.com/watch?v=H5A0AQs3SCI>

RHOADES, L. 2014. 47 stunning photographs of people from around the world. In:

BuzzFeed. Dostupné na internete: <http://www.buzzfeed.com/mrloganrhoades/47-stunning-photographs-of-people-from-around-the-world#.dmb121Yq7R>

VARTAN, S. 2015. 8 habits that other cultures would consider rude. Dostupné na internete:

<http://www.mnn.com/lifestyle/eco-tourism/blogs/8-habits-other-cultures-would-consider-rude>

2.1.2 Uprostred multikultúrnej spoločnosti - Postavenie žien a mužov v rôznych kultúrach (gender)

- **Výkonový štandard:** vyhľadať informácie o postavení žien a mužov v rôznych kultúrach, diskutovať o stereotypoch spájaných so ženami a mužmi v rôznych kultúrach
- **Obsahový štandard:** vedieť porovnať postavenie žien a mužov v rôznych kultúrach
- **Výchovné ciele:** Všeobecným cieľom je vzbudiť záujem o problematiku ľudských práv, genderu, odhaliť predsudky spojené s genderom, stotožniť sa so základnými ľudskoprávnymi hodnotami.

Na základe revidovanej Bloomovej taxonómie môžeme ciele popísať nasledovne:

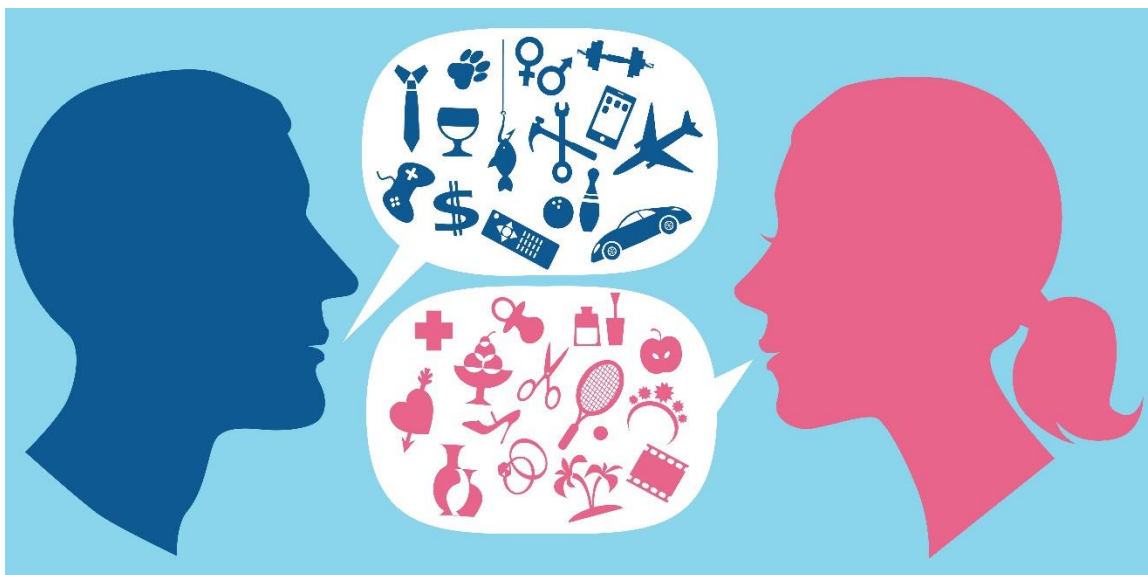
- **Znalosti** – žiak/ žiačka pozná postavenie mužov a žien v rôznych kultúrach, pozná pojem gender, rodové stereotypy, pozná základné ľudské práva z hľadiska rodu a dokáže ich vyjadriť v anglickom jazyku. Má dostatočnú slovnú zásobu k téme ľudských práv a genereových stereotypov v anglickom jazyku.
- **Pochopenie** - Chápe a vie odlíšiť stereotypné správanie vo vzťahu k ženám a mužom.
- **Aplikácia** - Dokáže aplikovať princípy ľudských práv vo vzťahu ku konkrétnym príkladom postavenia mužov a žien v rôznych kultúrach.

- **Analýza** - Dokáže vyčleniť rozdiely a podobnosti medzi postavením mužov a žien v rôznych krajinách. Dokáže stručne analyzovať podstatu predsudkov a stereotypov z hľadiska genderu.
- **Hodnotenie** - Dokáže si uvedomiť rodové stereotypy a kriticky ich preskúmať. Dokáže zaujať vhodné stanovisko k porušovaniu ľudských práv na základe rodových stereotypov.
- **Tvorba** - Dokáže vytvoriť príbeh, kde vymení úlohy postáv z hľadiska rodu v anglickom jazyku, vytvoriť prezentáciu o postavení žien a mužov rôznych kultúrach.

Spôsob prezentácie ľudskoprávej témy

Motivácia:

Začnite brainstormingom a žiaci/žiačky píšú na tabuľu, čo je typické pre ženy, čo pre mužov, čo robia, akí/aké sú a pod. Prípadne, môžu niečo typické aj nakresliť, ak nemajú dostatočnú slovnú zásobu.

O 22 Ženy a muži¹¹

¹¹ Zdroj: http://az616578.vo.msecnd.net/files/2016/03/19/635940263255636955-676010678_sex-education-gender-stereotypes.jpg

Aktivity detí:

Úloha 1: Výmena rolí – „Gender bender“

Aktivita je postavená predovšetkým na aktivizujúcej, skupinovej, resp. individuálnej, diskusnej, inscenačnej metóde.

Požiadajte žiakov/žiačky, aby angličtine porozprávali známy príbeh, napríklad rozprávku (prípadne dej známeho filmu, knihy). Následne ich požiadajte, aby prerozprávali príbeh s postavami opačného rodu (buď individuálne alebo v skupinách). Teda napríklad princezná v rozprávke bude princ a naopak. Príbeh žiaci/žiačky môžu kvôli názornosti aj zahrať. Diskutujte o takejto výmene rolí.

O 23 Vymenené rozprávky¹²

¹² Zdroj: <https://s-media-cache-ak0.pinimg.com/736x/10/a8/af/10a8afe504d8113fb4f0ab2fd630dfffb.jpg>

Niektoré slovíčka k úlohe:

Cinderella – Popoluška

Snow White – Snehulienka

mermaid – morská panna

merman – morský muž (mužský ekvivalent morskej panny)

princess - princezná

prince – princ

knight – rytier, rytierka

hero - hrdina, hrdinka

Úloha 2: Postavenie žien/mužov v rôznych krajinách

Aktivita je postavená predovšetkým na aktivizujúcej, skupinovej, individuálnej, diskusnej, porovnávej, problémovej metóde.

Na domácu úlohu si žiaci/žiačky zistia informácie o vybraných krajinách, etnikách, náboženských skupinách a postavení žien a mužov v nich a na hodine ich prezentujú, navzájom porovnávajú a diskutujú.

O 24 Vlajky¹³

Prípadne si preložia napríklad informácie uvedené nižšie a diskutujú:

SWEDEN:

Sweden has one of the highest employment rates for women and steps have been made to split childcare responsibilities more equally, as both men and women are entitled to 480 days of parental leave.

¹³ Zdroj: <http://www.waflags.com.au/images/big/international-flag.gif>

FINLAND

Finnish women were the first in the world to fully exercise the right to vote and to stand as a candidate in elections. Now, the country ranks number one in terms of the percentage of women parliamentarians.

NORWAY

Norway is considered to be one of the most gender equal countries in the world, with paternity leave introduced in 1993 as a successful equality policy measure to change attitudes towards women. No Norwegian government has been formed with less than 40% women since the 1980s.

CHINA

According to the YouGov research, Chinese people are more likely to prefer a female boss than respondents in Indonesia or Malaysia. Around 60% of respondents in China disagreed that "a wife's first role is to look after her husband" – compared with 27% in Indonesia and 31% in Malaysia.

GERMANY

Germany is leading the way in bridging the gender gap in science. Over the five years from 2010, the number of female researchers has risen more rapidly than the number of men, increasing by 25%.

MALAYSIA

Despite openness to global influences, society in Malaysia remains fairly conservative. The YouGov research found women are faced with discriminatory attitudes. A majority of people in the country agreed that "it is likely to cause problems if a woman earns more money than her husband". (Smith, 2015)

Niektoré slovíčka k úlohe:

employment rate – miera zamestnanosti

childcare – starostlivosť o dieťa

entitled- byť oprávnený, mať nárok

parental leave- rodičovská dovolenka

elections- voľby

exercise the right- uplatniť právo

ranks number one- obsadzuje prvú priečku

parliamentarian- člen/ka parlamentu

gender equal country- krajina s rodovou rovnosťou (rovnosťou mužov a žien)

equality policy- politika rovnosti

female boss- šéfká, vedúca

bridging the gender gap- premostenie priepasti medzi mužmi a ženami
(zrovnoprávnenie mužov a žien)

fairly conservative – pomerne konzervatívny (odmietajúci zmeny)

it is likely – je pravdepodobné

Úloha 3: Iné stereotypy.

Aktivita je postavená predovšetkým na aktivizujúcej, diskusnej, porovnávacej metóde.

Prečítajte si texty o stereotypoch spájaných so ženami a mužmi v rôznych krajinách a diskutujte o nich. Napríklad informácie, že v Belgicku je ružová farba spájaná s chlapcami a modrá s dievčatami, v západnej Afrike ženy „žiadajú o ruku“ mužov, v kmeni Aka sa muži starajú o deti, kým ženy lovia:

Belgium: Boys Wear Pink

When it's time to paint a baby's bedroom or pick out an outfit, many of us immediately choose pink for girls and blue for boys. But it wasn't always that way, and, in some places, it still isn't. Up until the early 20th century, the opposite was true — blue was considered feminine and pink was considered masculine. Pink was thought to be stronger, and blue was thought to be dainty, hence the gender distinction. In contemporary Belgium, this is still considered normal. (Your Tango, 2013)

O 25 Chlapec v ružovom¹⁴

Bissagos Islands, Guinea-Bissau: Women Propose to Men

On this small archipelago off the coast of Western Africa, it's the women who propose marriage to the men — and the men can't refuse. Women prepare a special dish for their husbands-to-be, a symbolic gesture akin to the Western World's getting down on one knee. (Your Tango, 2013)

¹⁴ Zdroj: <http://1.bp.blogspot.com/-vhTNIKD5muE/VOFRkuu8T I/AAAAAAAAALS0/t-GGkII2X7c/s1600/3.JPG>

O 26 Žená žiada muža o ruku¹⁵

The Aka, Central African Republic And Democratic Republic Of Congo

The menfolk of the Aka people in Africa's Congo Basin have been described as the 'best dads in the world' with the paternally minded pygmies playing with their babies at least five times as often as men from other societies. While women hunt, the men cook. If one Aka parent smacks an infant, the other views it as grounds for divorce. (Koch, 2013)

¹⁵ Zdroj: <http://weddingjournalonline.com/wp-content/uploads/2016/02/leap-year-proposal.jpg>

O 27 Otec z kmeňa Aka¹⁶

Ede of Vietnam: Men Take Women's Last Names

The „Ede group“ of Southern Vietnam has one of the most female-centric cultures in the world: all the property is owned by women and inherited by daughters. Men move into their bride's longhouse and take their bride's family name. (Your Tango, 2013)

O 28 – Ženy zo skupiny Ede¹⁷

¹⁶ Zdroj: http://farm3.staticflickr.com/2166/2488704311_a3234310f8_o.jpg

¹⁷ Zdroj:

http://static.vovworld.vn/w450/Uploaded/honghanh/2013_12_16/Ede%20in%20Dak%20Lak%20wikipedai.jpg

Japan: Only Women Give Gifts on Valentines Day

European and American men often pick up some roses, a box of chocolates or maybe even a diamond or two for their female partners. But in Japan, the reverse is true. Yep, Japanese women buy their men gifts on Valentines Day — usually just chocolate. Women do get a day of their own, however, on March 14, a holiday known as "White Day." (Your Tango, 2013)

O 29 Japonské ženy na Valentína¹⁸

Various Arab Countries: Male Friends Hold Hands

In 2005, George W. Bush made headlines after a picture of him holding hands with Saudi Crown Prince Abdullah surfaced. As bizarre as this seems to many of us in the Western World, where hand-holding among adults is generally reserved for couples, it's quite common in much of the Arab world. In that part of the world, hand-holding is a common sign of friendship among people of the same gender. (Your Tango, 2013)

¹⁸ Zdroj:

https://static.squarespace.com/static/523aec87e4b00be6bfa73bb8/523b2914e4b0756f69e1b59c/523b291be4b0756f69e1b8e2/1327592422217/1000w/4378168813_ff68db3c18_o.jpg

O 30 Arabskí muži držiaci sa za ruky¹⁹

Niektoré slovíčka k úlohe:

to pick out - Vybrať

considered - považovaný

masculine - mužský

feminine – ženský

dainty - jemný, roztomilý

archipelago – súostrovie

husband-to-be – budúci manžel

akin - podobný

getting down on one knee – kľaknúť si na koleno

menfolk - muži

pygmies – pygmejovia (africký typ nízkych ľudí)

paternally minded – otcovsky založený

to smack - udrieť

female-centric – zameraný na ženy

to move - presťahovať sa

¹⁹ Zdroj: <https://ballstun.files.wordpress.com/2013/10/men-holding-hands.jpg>

longhouse – obydlie
female partner- partnerka
the reverse is true- opak je pravdou
to surface - vynoriť sa, objaviť sa
headline - titulok
bizarre - bizarný, nezvyčajný
reserved - vyhradený

Úloha 4: Chlapci a dievčatá, úlohy a stereotypy

Aktivita je postavená predovšetkým na aktivizujúcej, diskusnej, porovnávacej metóde. Dajte deťom úlohu napísať po 3 veci, ktoré sa spájajú s očakávaniami od ich pohlavia a majú radi a 3 ktoré nemajú radi, rovnako 3 veci, ktoré by chceli robiť, keby boli opačným pohlavím:

1. *Three things that my sex is supposed to do that I like:*
2. *Three things that my sex is supposed to do that I don't like:*
3. *Three things that I would like to do or be if I were of the other sex:*

Porovnajte výsledky a diskutujte o nich, čo by ste zmenili na genderových stereotypoch.

O 31 Dievčatá a chlapci - činnosti²⁰

Otázky na ďalšiu diskusiu:

Čo je to gender?

V čom sa odlišuje postavenie žien a mužov rôznych kultúrach?

Ktorá kultúra pristupuje k ženám a mužom najlepšie?

Ako by ste si predstavovali ideálnu spoločnosť z hľadiska rodových rolí?

Kde je postavenie žien a mužov spravodlivé a kde nie?

Zdroje:

KOCH, C. 2013. Where women rule the world: Matriarchal communities from Albania to China. In *Metro*. Dostupné na internete: <http://metro.co.uk/2013/03/05/where-women-rule-the-world-matriarchal-communities-from-albania-to-china-3525234/#ixzz414ueHEaf>

SMITH, L. 2015. Equal rights: 10 best and worst countries for attitudes towards gender equality. In: *International Business Times*. Dostupné na internete: <http://www.ibtimes.co.uk/equal-rights-10-best-worst-countries-attitudes-towards-gender-equality-1528452>

Your Tango. 2013. *6 Unusual Gender Norms Around the World*. Dostupné na internete: <http://www.yourtango.com/2013171153/6-gender-stereotypes-around-world>

²⁰ Zdroj: <http://www.teachkids.com/wp-content/uploads/2016/06/Science-and-Gender.jpg>

United Nations. 2004. *Teaching Human Rights. Practical activities for primary and secondary schools*. Geneva: United Nations. Dostupné na:
http://www.un.org/wcm/webdav/site/visitors/shared/documents/pdfs/Pub_United%20Nations_ABC_human%20rights.pdf

2.1.3 Uprostred multikultúrnej spoločnosti - Vzťah k deťom v rôznych kultúrach (práva detí)

- **Výkonový štandard:** vyhľadať informácie o deťoch v rôznych kultúrach, diskutovať o porušovaní detských práv
- **Obsahový štandard:** poznať práva detí, poznať prípady porušenia detských práv, vedieť porovnať postavenie detí v rôznych kultúrach
- **Výchovné ciele** - hlavným cieľom je vzbudiť záujem o problematiku detských práv, odhaliť porušovanie detských práv, stotožniť sa so základnými ľudskoprávnymi hodnotami.

Na základe revidovanej Bloomovej taxonómie môžeme ciele popísať aj nasledovne:

- **Znalosti** – žiak/ žiačka pozná postavenie detí v rôznych krajinách, kultúrach, pozná základné detské práva a dokáže ich vyjadriť v anglickom jazyku, vie ako je možné pri porušovaní práv zasiahnuť, na koho sa možno obrátiť, pozná fakty o detskej práci. Rozumie textom na tému detských práv v anglickom jazyku.
- **Pochopenie**- Chápe jednotlivé detské práva a vie odlíšiť postavenie detí v súlade s ľudskými právami.
- **Aplikácia**- Dokáže aplikovať princípy detských práv vo vzťahu ku konkrétnym príkladom detí z rôznych etník a kultúr.
- **Analýza**- Dokáže vyčleniť rozdiely a podobnosti medzi deťmi a uplatňovaním ich práv v rôznych krajinách, sociálnych vrstvách a pod. Dokáže stručne analyzovať podstatu napríklad problému detskej práce.
- **Hodnotenie**- Dokáže zaujať vhodné stanovisko k porušovaniu detských práv.
- **Tvorba**- Dokáže si zistiť a odprezentovať informácie o postavení detí v rôznych spoločnostiach, zahrať porušovanie vybraných detských práv v anglickom jazyku.

Motivácia:

Požiadajte deti, aby sa vo dvojiciach snažili napísať, čo najviac detských práv, resp. anglických slovíčok spájajúcich sa s detskými právami.

O 32 Práva - brainstorming²¹

Aktivity detí:

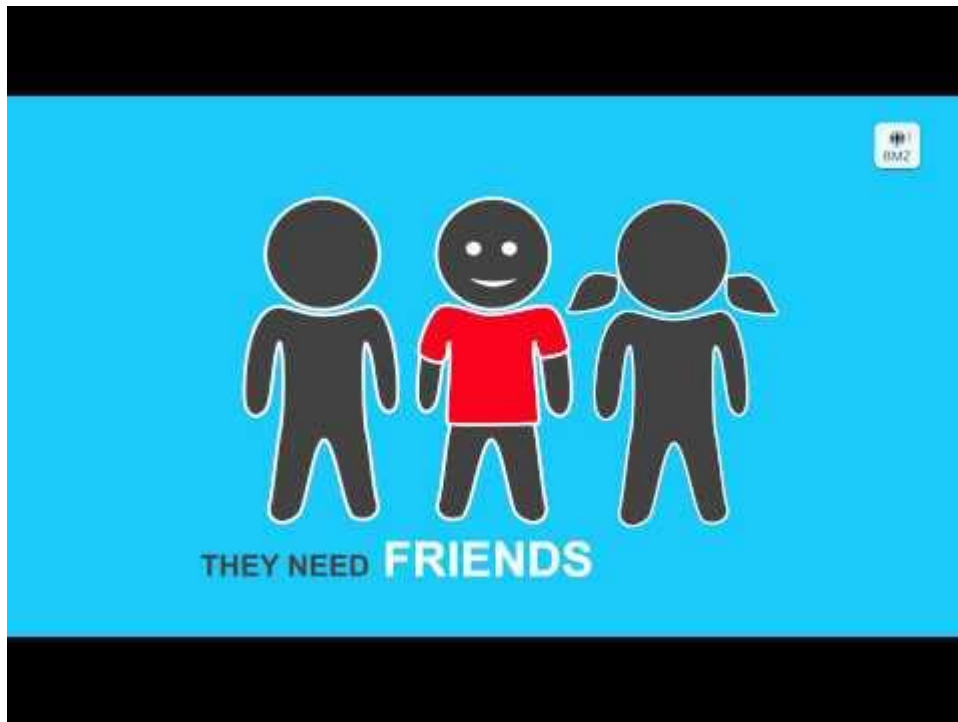
Úloha 1: Hranie detských práv

Aktivita je postavená predovšetkým na aktivizujúcej, inscenačnej, diskusnej metóde. Požiadajte deti, aby zahrli porušovanie vybraného detského práva a dajte ostatným hádať, o ktoré právo ide. Diskutujte v anglickom jazyku, ako je možné pri porušovaní práv zasiahnuť, na koho sa možno obrátiť.²²

K detským právam si je možné pozrieť aj nasledujúce video:

²¹ Zdroj: <http://www.rightsofthechild.org/images/rights-of-the-child.jpg>

²² Môžete vychádzať z dokumentov ako: Dohovor o právach dieťaťa. Pozri napr: <http://www.detskyombudsman.sk/dohovor-o-pravach-dietata>

Zdroj: <https://www.youtube.com/watch?v=mJggYdw3I0k>

O 32 Deti s právmi²³

²³ Zdroj: <https://www.inverclyde.gov.uk/images/pagecentre/4104/childrens%20rights%201.jpg>

Prepis textu z videa je tu:

Children have a rights to rights.

Babies need healthy mothers, medical treatment.

They need to be registered, so that later they can go to school, vote, claim their rights.

They need food and water, clothing, someone who is always there for them.

They need food for the mind, time and space to play.

They need infrastructure, education, exercise, friends.

They need these things too: trees and a clean environment.

They need security and protection from violence.

They need protection from early marriage.

They need protection from pregnancy at a young age.

They need protection from natural disasters.

They need protection from exploitation and abuse.

And they also need prospects : a good professional training, access to information, work.

Children have rights.

Give children a future by ensuring children's rights worldwide!

A challenge for all of us. That's why we also need you!

Úloha 2: Detské izby sveta

Aktivita je postavená predovšetkým na aktivizujúcej, diskusnej metóde. Dajte deťom prezrieť obrázky z časopisu *The Telegraph* - *Where Children Sleep* (<http://www.telegraph.co.uk/culture/photography/8063624/Where-children-sleep.html?image=5>, prípadne video <https://www.youtube.com/watch?v=lJx4SkDhh7I>), ktoré zobrazujú detské izby detí z rôznych krajín (nachádzajú sa nižšie). Na obrázkoch je zjavné, že niekde žijú v blahobyte a inde vo veľkej chudobe. Diskutujeme o tom, ako tieto deti žijú, či sú porušené ich práva, na čo má mať dieťa právo. Obmena - rozstihajte obrázky a popis a žiaci/ky sa budú snažiť spojiť text s obrázkom. Ak je text príliš náročný skrátime ho alebo dáme deťom len opísať obrázky.

O 33 Jasmine

Jasmine ('Jazzy'), four, lives in a big house in Kentucky, USA, with her parents and three brothers. Her house is in the countryside, surrounded by farmland. Her bedroom is full of crowns and sashes that she has won in beauty pageants. She has entered more than 100 competitions. Her spare time is taken up with rehearsal. She practises her stage routines every day with a trainer. Jazzy would like to be a rock star when she grows up.

O 34 Chlapec z Rumunska

Home for this boy (above) and his family is a mattress in a field on the outskirts of Rome, Italy. The family came from Romania by bus, after begging for money to pay for their tickets. When they arrived in Rome, they camped on private land, but the police threw them off. They have no identity papers, so cannot obtain legal work. The boy's parents clean car windscreens at traffic lights. No one from his family has ever been to school.

O 35 Indira

Indira (above), seven, lives with her parents, brother and sister near Kathmandu in Nepal. Her house has only one room, with one bed and one mattress. At bedtime, the children share the mattress on the floor. Indira has worked at the local granite quarry since she was three. The family is very poor so everyone has to work. There are 150 other children working at the quarry. Indira works six hours a day and then helps her mother with household chores. She also attends school, 30 minutes' walk away. Her favourite food is noodles. She would like to be a dancer when she grows up.

O 36 Kaya

Kaya (above), four, lives with her parents in a small apartment in Tokyo, Japan. Her bedroom is lined from floor to ceiling with clothes and dolls. Kaya's mother makes all her dresses – Kaya has 30 dresses and coats, 30 pairs of shoes and numerous wigs. When she goes to school, she has to wear a school uniform. Her favourite foods are meat, potatoes, strawberries and peaches. She wants to be a cartoonist when she grows up.

O 37 Dong

Dong (above), nine, lives in Yunnan province in south-west China with his parents, sister and grandfather. He shares a room with his sister and parents. The family own just

enough land to grow their own rice and sugarcane. Dong's school is 20 minutes' walk away. He enjoys writing and singing. Most evenings, he spends one hour doing his homework and one hour watching television. When he is older, Dong would like to be a policeman.

O 38 Nantio

Nantio (above), 15, is a member of the Rendille tribe in northern Kenya. She has two brothers and two sisters. Her home is a tent-like dome made from cattle hide and plastic, with little room to stand. There is a fire in the middle, around which the family sleep. Nantio's chores include looking after the goats, chopping firewood and fetching water. She went to the village school for a few years but decided not to continue. Nantio is hoping a moran (warrior) will select her for marriage. She has a boyfriend now, but it is not unusual for a Rendille woman to have several boyfriends before marriage. First, she will have to undergo circumcision, as is the custom.

O 39 Tzvika

Tzvika (above), nine, lives in an apartment block in Beitar Illit, an Israeli settlement in the West Bank. It is a gated community of 36,000 Haredi (Orthodox) Jews. Televisions and newspapers are banned from the settlement. The average family has nine children, but Tzvika has only one sister and two brothers, with whom he shares his room. He is taken by car to school, a two-minute drive. Sport is banned from the curriculum. Tzvika goes to the library every day and enjoys reading the holy scriptures. He also likes to play religious games on his computer. He wants to become a rabbi, and his favourite food is schnitzel and chips.

O 40 Douha

Douha (above), 10, lives with her parents and 11 siblings in a Palestinian refugee camp in Hebron, in the West Bank. She shares a room with her five sisters. Douha attends a school 10 minutes' walk away and wants to be a paediatrician. Her brother, Mohammed, killed himself and 23 civilians in a suicide attack against the Israelis in 1996. Afterwards the Israeli military destroyed the family home. Douha has a poster of Mohammed on her wall.

O 41 Joey

Joey (above), 11, lives in Kentucky, USA, with his parents and older sister. He regularly accompanies his father on hunts. He owns two shotguns and a crossbow and made his first kill – a deer – at the age of seven. He is hoping to use his crossbow during the next hunting season as he has become tired of using a gun. He loves the outdoor life and hopes to continue hunting into adulthood. His family always cook and eat the meat from the animal they have shot. Joey does not agree that an animal should be killed just for sport. When he is not out hunting, Joey attends school and enjoys watching television with his pet bearded dragon lizard, Lily.

O 42 Thais

Thais (above), 11, lives with her parents and sister on the third floor of a block of flats in Rio de Janeiro, Brazil. She shares a bedroom with her sister. They live in the Cidade de Deus ('City of God') neighbourhood, which used to be notorious for its gang rivalry and drug use. Since the 2002 film City of God, it has undergone major improvements. Thais is a fan of Felipe Dylon, a pop singer, and has posters of him on her wall. She would like to be a model.

O 43 Lamine

Lamine (above), 12, lives in Senegal. He is a pupil at the village Koranic school, where no girls are allowed. He shares a room with several other boys. The beds are basic, some supported by bricks for legs. At six every morning the boys begin work on the school farm, where they learn how to dig, harvest maize and plough the fields using donkeys. In the afternoon they study the Koran. In his free time Lamine likes to play football with his friends.

O 44 Roathy

Roathy (above), eight, lives on the outskirts of Phnom Penh, Cambodia. His home sits on a huge rubbish dump. Roathy's mattress is made from old tyres. Five thousand people live and work here. At six every morning, Roathy and hundreds of other children are given a shower at a local charity centre before they start work, scavenging for cans and plastic bottles, which are sold to a recycling company. Breakfast is often the only meal of the day.

Niektoré slovíčka k úlohe:

countryside - vidiek
surrounded - obklopený
farmland – farmárska krajina
crown- koruna, korunka
sash- šerpa
beauty pageants – súťaže krásy

rehearsal – skúška
stage routines – pódiové figúry
outskirts – periféria, okrajová časť mesta
camped- kempovali, stanovali
threw them off – vyhodili ich

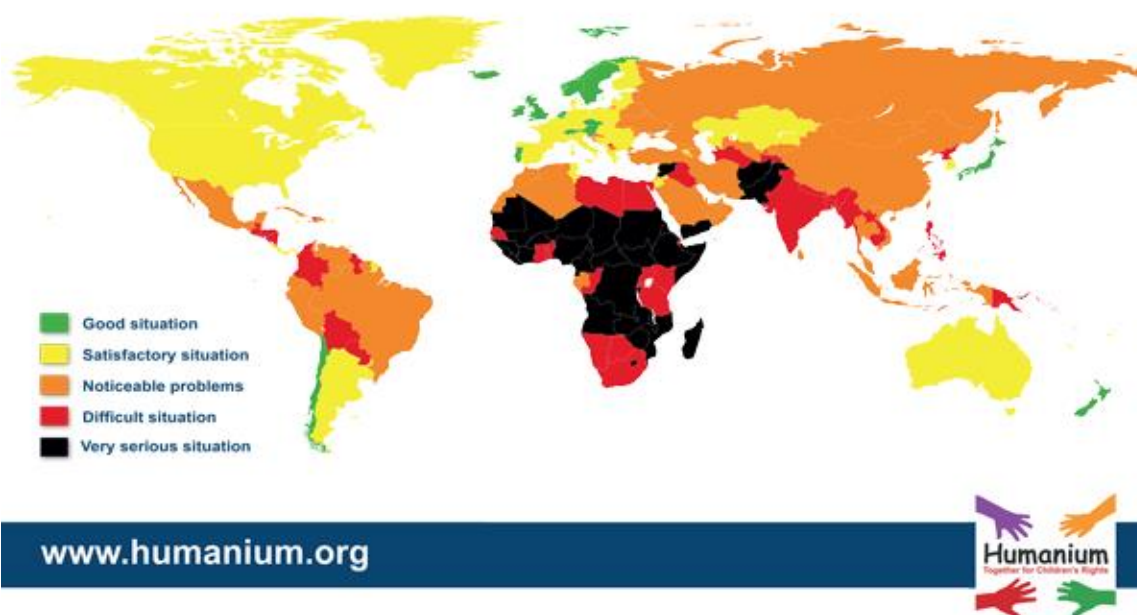
car windscreens- predné sklá na autách
granite quarry – žulový lom
household chores – domáce práce
noodles- rezance
floor- podlaha
ceiling – strop
lined- pokrytý
numerous- mnohý, početný
wig- parochňa
cartoonist – karikaturista/ka, výrobca/kyňa kreslených filmov
to share – zdieľať, deliť sa
sugarcane – cukrová trstina
tribe- kmeň
tent-like dome- kupola ako stan
cattle hide- hovädzia koža
chore – práca, povinnosť
chopping firewood – sekanie dreva na kúrenie
fetching water – nosenie vody
morán – masajský bojovník
warrior – bojovník
Rendille – príslušník etnickej skupiny v Keni v Afrike
circumcision – obriezka

custom- zvyk
settlement – osada, usadlosť
gated- uzavretý
banned- zakázaný
holy scriptures – sväté písma, posvätné texty
rabbi – rabin
sibling- súrodenec
refugee camp – utečenecký tábor
paediatrician – detský lekár/lekárka
suicide attack – samovražedný útok
to accompany – sprevádzať
shotgun – brokovnica
crossbow – kuša
adulthood – dospelosť
hunt- lov
bearded dragon– „bradatý drak“, druh austrálskej jašterice Pogona
neighbourhood – štvrť
Koranic school- škola, kde sa vyučuje Korán
rubbish dump – skládka
tyre- pneumatika
to scavenge- prehrabávať sa v odpadkoch

Úloha 3: Postavenie detí v rôznych krajinách

Aktivita je postavená predovšetkým na aktivizujúcej, problémovej, diskusnej metóde. Na domácu úlohu požiadajte žiakov/žiačky, aby zistili, v ktorých krajinách existovali alebo existujú zvyky, ktoré sú proti detským právam (napr. detské sobáše, detská práca...). Rovnako nech zistia, v ktorých krajinách sa majú deti najlepšie a prečo.

CHILDREN'S RIGHTS WORLDWIDE 2016

O 45 Detské práva vo svete v r. 2016²⁴

Úloha 4: Príbeh Eku a Romit a ich detské práva.

Aktivita je postavená predovšetkým na aktivizujúcej, diskusnej metóde. Prečítajte si nasledujúci príbeh o priateľoch, ktorí sa kvôli rodičom nemohli kamarátiť, nemohli spolu sedieť, ani si písať listy, diskutujte, aké práva detí boli porušené a ako by ste situáciu riešili vy:

O 46 Obálka²⁵

²⁴ Zdroj: http://www.humanium.org/en/wp-content/uploads/2015/11/MAP_2016_600x424_EN.png

²⁵ Zdroj: <http://www.vacationrentalmarketingblog.com/wp-content/uploads/2012/06/openletter.png>

Ekú and Romit met when they sat side by side at primary school. They soon became best friends, but their friendship had a problem. Their families belonged to different ethnic groups that had a long history of distrust. So when Romit asked if Eku could visit, both parents firmly refused. Eku's family spoke to the teacher and had the friends seated separately. However, their friendship continued until Eku was sent away to finish secondary school in another town. The friends promised to write, but whenever a letter from Eku arrived, Romit's parents destroyed it before Romit could even open it. Romit understands his parents' feelings but also thinks that at sixteen you are old enough to choose your own friends and entitled to have letters kept private.

(spracované podľa: United Nations, 2004)

Niektoré slovíčka k úlohe:

distrust- nedôvera

ethnic groups- etnické skupiny

firmly- rázne

the teacher had the friends seated separately- učiteľ priateľov rozsadil

whenever- kedykoľvek, vždy keď

entitled - oprávnený

Otázky:

Aké detské práva poznáte?

Aké detské práva sú podľa vás najčastejšie porušované?

V ktorých krajinách sú najčastejšie porušované detské práva? Uved'te, o ktoré práva ide.

Zdroje:

Anti-Slavery. *Stories of Child Slavery*. Dostupné na internete:

http://www.antislavery.org/english/slavery_today/child_slavery/stories_of_child_slavery.aspx

Dohovor o právach dieťaťa. Pozri napr: <http://www.detskyombudsman.sk/dohovor-o-pravach-dietata>

International Labour Office. Child Labour Stories. Dostupné na internete:

[http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---
declaration/documents/publication/wcms_decl_fs_44_en.pdf](http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---declaration/documents/publication/wcms_decl_fs_44_en.pdf)

James Mollison/Chris Boot Ltd. Where Children Sleep. In: *The Telegraph*. Dostupné na internete: <http://www.telegraph.co.uk/culture/photography/8063624/Where-children-sleep.html?image=5>, prípadne video <https://www.youtube.com/watch?v=IJx4SkDhh7I>

MOULDS, J. Child labour in the fashion supply chain. In: *The Guardian*. Dostupné na internete : <https://labs.theguardian.com/unicef-child-labour/>

No Child for Sale. Real Stories. Dostupné na internete: <http://nochildforsale.ca/casestudies/>

UNDOC. *World Day against Child Labour : two stories of hope* Dostupné na internete:

<https://www.unodc.org/unodc/en/frontpage/2013/June/world-day-against-child-labour- -two-stories-of-hope.html>

United Nations. 2004. *Teaching Human Rights. Practical activities for primary and secondary schools*. Geneva: United Nations. Dostupné na internete:

http://www.un.org/wcm/webdav/site/visitors/shared/documents/pdfs/Pub_United%20Nations_ABC_human%20rights.pdf

2.2 Tematický okruh - Odievanie a móda

(základné druhy oblečenia, odevné doplnky, výber oblečenia na rôzne príležitosti, druhy a vzory odevných materiálov, móda a jej trendy)

2.2.1 Odievanie a móda - Rôzne kultúry a etniká a ich zvyky v oblasti odievania (eticita)

- **Výkonový štandard:** poznať pojem tolerancia, diskriminácia, odlišnosti rôznych kultúr v oblasti odievania
- **Obsahový štandard:** dodržiavanie tolerancie pri strete kultúr, pri stretnutí rôznych etník, ľudí z rôznych krajín, prevencia xenofóbie, rešpektovanie iných spôsobov odievania
- **Výchovné ciele:** formovať úctu k človeku, rozvíjať empatiu, formovať toleranciu k iným etnikám a kultúram, ľuďom s inými zvykmi v obliekaní

Na základe revidovanej Bloomovej taxonómie môžeme ciele popísať nasledovne:

- **Znalosti** – žiak/ žiačka pozná spôsoby odievania v rôznych kultúrach, pozná pojem etnicita, kultúra, úcta, rešpekt. Má dostatočnú slovnú zásobu k téme ľudských práv vo vzťahu k rôznym kultúram a etnikám v anglickom jazyku.
- **Pochopenie**- Chápe a vie odlíšiť predsudky a nevhodné, neúctivé správanie vo vzťahu k príslušníkom iných kultúr.
- **Aplikácia**- Dokáže aplikovať princípy ľudských práv vo vzťahu ku konkrétnym príkladom odievania v rôznych kultúrach.
- **Analýza**- Dokáže vyčleniť rozdiely a podobnosti medzi odievaním v rôznych krajinách. Dokáže stručne analyzovať podstatu predsudkov.
- **Hodnotenie**- Dokáže si uvedomiť kultúrne predsudky a stručne ich preskúmať. Dokáže zaujať vhodné stanovisko k porušovaniu ľudských práv na základe odievania.
- **Tvorba**- Dokáže vytvoriť prezentáciu o rôznom spôsobe odievania a vzťahu k oblečeniu v rôznych kultúrach

Spôsob prezentácie ľudskoprávej témy:

Motivácia:

Pozrite si nasledujúci vtíp a diskutujte o ňom:

O 47 Vtip o odievaní žien²⁶

Poznámka:

Male-dominated culture- kultúra, v ktorej dominujú, (vládnu, majú privilegované postavenie) muži. Vtip naráža na rozdielne predstavy o statuse a zvykoch týkajúce sa žien v tzv. západnej kultúre a tzv. krajinách arabského sveta.

Aktivity detí:

Úloha 1- Obrázky iných odevov

Každé dieťa nakreslí osobu z inej kultúry v oblečení, ktoré sa mu zdalo najzaujímavejšie, aké kedy videlo a následne ho odprezentuje pred triedou. Diskutujeme, čo vedia o oblečení v iných kultúrach.

²⁶ Zdroj: http://static.boredpanda.com/blog/wp-content/uuuploads/couples-switch-outfits-switcheroo-project-hana-pesut/couples-switch-outfits-switcheroo-project-hana-pesut-110_88.jpg

www.ActivityVillage.co.uk - Keeping Kids Busy

O 48 Kresba - tradičné oblečenie²⁷

Úloha 2 – Poznaj odevy iných krajín

Žiakom prinesieme obrázky ľudí v oblečeniach rôznych kultúr a ich úlohou bude opísať ich a snažiť sa priradiť ku krajine, ktorú reprezentujú.

Napríklad:

²⁷ Zdroj: <https://s-media-cache-ak0.pinimg.com/originals/09/bc/33/09bc33154fb5d7f568fef1f4bcd96551.jpg>

O 49 Tradičný odev- Arabské emiráty²⁸

O 50 Tradičný odev- Americkí indiáni²⁹

²⁸ Zdroj: <https://s-media-cache-ak0.pinimg.com/736x/22/78/98/227898564c69bb7aefd9d08ff6bb7e89.jpg>

²⁹ Zdroj: https://www.matoska.com/graphics/roach_dancer.jpg

O 51 Tradičný odev- Namíbia³⁰

³⁰ Zdroj: <http://amoxcalli.ginaruiz.com/wp-content/uploads/2013/03/jnhereros01.jpg>

O 52 Tradičný odev- Škótsko³¹

O 53 Tradičný odev - Čína³²

³¹ Zdroj: <http://1.bp.blogspot.com/-SCNGzSbVbvQ/VXPj1RERFiI/AAAAAAAAAZ8/VsMoWZL3YXs/s1600/Traditional-Scottish%2BDress.jpg>

³² Zdroj: http://www.dhresource.com/albu_361101025_00-1.0x0/vintage-chinese-red-traditional-wedding-dress.jpg

O 54 Tradičný odev- Nemecko³³

O 55 Tradičný odev – Japonsko³⁴

³³ Zdroj: https://www.ernstlicht.com/media/wysiwyg/slider-img-1-for-new-el_Optimized.jpg

³⁴ Zdroj: <https://ae01.alicdn.com/kf/HTB1D.gQPpXXXXc8XpXXq6xXFXXX7/2017-new-Child-Novelty-Cosplay-Floral-Dress-font-b-Japanese-b-font-Baby-Girl-font-b.jpg>

O 56 Tradičný odev – Španielsko³⁵

Úloha 3 - Tradičné odevy

Žiaci/ žiačky si na domácu úlohu vo dojiaciach pripravujú prezentáciu o tradičnom odevu v rôznych kultúrach (napríklad Japonsko, Čína, Amerika, Keňa, Namíbia, Arabské emiráty, Nemecko, Škótsko, ai., tiež Slovensko). Pripravujú si aj zoznam slovíčok pre spolužiakov/spolužiačky. Na hodine diskutujú a porovnávajú oblečenie. Diskutujú, ktoré oblečenie sa im páči, ktoré nie. Dôležité je, aby pochopili, že je potrebné rešpektovať ľudí z iných kultúr.

O 57 Detská prezentácia³⁶

³⁵ Zdroj: <https://s-media-cache-ak0.pinimg.com/736x/32/c5/7f/32c57fc1ea54ce836f02ee97aee2693.jpg>

³⁶ Zdroj: http://png.clipart.me/graphics/thumbs/823/illustration-of-a-kid-showing-a-photo-album-of-their-family_82385182.jpg

Úloha 4 – Poznáte burku?

Rozstrihajte obrázky tak, aby bol oddelený text a žiaci/žiačky budú mať za úlohu vo dvojiciach (alebo menších skupinkách) pospájať popis s obrázkom. Reflexia sa zameriava na podporu tolerancie k iným kultúram.

Niqab

A veil covering the head and face, but not the eyes, usually worn with a loose black garment (abaya) that covers from head to feet.

Hijab

A general term meaning 'to cover' or 'veil', most commonly refers to a headscarf that covers the hair and neck, but not the face.

Burka

A veil that covers the entire body and face, with a mesh window or grille across the eyes for a woman to see out of.

Chador

A full-length cloak worn by many Iranian women, typically held closed at the front by the wearer's hands or under their arms.

Dupatta

A long scarf loosely draped across the head and shoulders, common in south Asia and often paired with matching garments.

O 58 Pokrývky hlavy³⁷

Niektoré slovíčka k úlohe:

garment - odev

veil - závoj

to cover – zakryť

headscarf – šál, šatka na hlave

scarf – šál, šatka

mesh window – sieťkové okienko

grille – mriežka

cloak – plášť

draped - prehodený

³⁷ Zdroj: <http://www.abc.net.au/news/2014-09-23/why-do-muslim-women-wear-a-burka-niqab-or-hijab/5761510>

2.2.2 Odievanie a móda - Genderové stereotypy v rámci módy- ženský/mužský odev (gender)

- **Výkonový štandard:** vyhľadať informácie o odievaní žien a mužov kultúrach, diskutovať o stereotypoch spájaných so ženskými a mužskými odevmi
- **Obsahový štandard:** vedieť porovnať obliekanie žien a mužov a chápať stereotypy
- **Výchovné ciele:** Všeobecným cieľom je vzbudiť záujem o problematiku ľudských práv, genderu, odhaliť predsudky spojené s genderom, stotožniť sa so základnými ľudskoprávnymi hodnotami.

Na základe revidovanej Bloomovej taxonómie môžeme ciele popísať nasledovne:

- **Znalosti** – žiak/ žiačka pozná odievanie mužov a žien v rôznych kultúrach, pozná pojem gender, rodové stereotypy, pozná základné ľudské práva z hľadiska rodu a dokáže ich vyjadriť v anglickom jazyku. Má dostatočnú slovnú zásobu k téme ľudských práv a genereových stereotypov v anglickom jazyku.
- **Pochopenie-** Chápe a vie odlíšiť stereotypné správanie vo vzťahu k ženám a mužom v oblasti odievania.
- **Aplikácia-** Dokáže aplikovať princípy ľudských práv vo vzťahu ku konkrétnym príkladom odievania mužov a žien.
- **Analýza-** Dokáže vyčleniť rozdiely a podobnosti medzi odievaním mužov a žien v rôznych krajinách. Dokáže stručne analyzovať podstatu predsudkov a stereotypov z hľadiska genderu.
- **Hodnotenie-** Dokáže si uvedomiť rodové stereotypy a kriticky ich preskúmať. Dokáže zaujať vhodné stanovisko k porušovaniu ľudských práv na základe rodových stereotypov.
- **Tvorba-** Dokáže vytvoriť prezentáciu, kde vymení úlohy postáv z hľadiska rodu v anglickom jazyku, vytvoriť prezentáciu o odievaní žien a mužov rôznych kultúrach a stereotypoch.

Spôsob prezentácie ľudskoprávej témy:

Motivácia:

Žiakov/žiačky rozdelíme do menších skupín, dáme im aj slovníky. Každá skupina povie jeden názov odevu určeného pre mužov a jeden pre ženy. Skupiny sa striedajú, pričom odpovede sa nemôžu opakovať. Ak nevedia dané slovíčko po anglicky, môže si ho vyhľadať v slovníku. Vyhráva skupina, ktorá povie najviac názvov oblečenia.

O 59 Oblečenie³⁸

Aktivity:

Úloha 1 – Výmena oblečenia

Ukážte deťom obrázky mužov v ženských odevoch a žien v mužských. Ich úlohou bude opísať ich a diskutovať v angličtine. Existuje typický mužský alebo ženský odev? Kto má viac možností výberu oblečenia? Prečo sú niektoré odevy považované za mužské a iné za ženské? V čom je lepšie mužské/ženské oblečenie? Ako vyzerajú muži v ženskom odevu? Ako vyzerajú ženy v mužskom odevu?

³⁸ Zdroj: <http://media.istockphoto.com/vectors/women-clothes-and-accessories-hand-drawn-doodle-set-vector-id595126264?k=6&m=595126264&s=170667a&w=0&h=9VzQB8n3DEIohOS4Hha43CTiGtbVIRiEyB-B6FbISmk=>

O 60 Výmena oblečenia 1³⁹

O 61 Výmena oblečenia 2⁴⁰

³⁹ Zdroj: http://static.boredpanda.com/blog/wp-content/uploads/couples-switch-outfits-switcheroo-project-hana-pesut/couples-switch-outfits-switcheroo-project-hana-pesut-110_88.jpg

⁴⁰ Zdroj: http://static.boredpanda.com/blog/wp-content/uploads/couples-switch-outfits-switcheroo-project-hana-pesut/couples-switch-outfits-switcheroo-project-hana-pesut-110_88.jpg

O 62 Ženy v mužskom oblečení⁴¹

O 63 Model v sukni⁴²

⁴¹ Zdroj: <http://1.bp.blogspot.com/-zyr6dE7HyjE/Tz41uSXdJiI/AAAAAAAAAPGU/BIAx4B5dkeo/s1600/Women+Wearing+Men%2527s+Suits.jpg>

O 64 Modelky v pánskom odevé⁴³

O 65 Muž v škótskej sukni (kilte)⁴⁴

⁴² Zdroj: <https://s-media-cache-ak0.pinimg.com/736x/51/66/b8/5166b84006985e128e0a5f4b2d619e11.jpg>

⁴³ Zdroj: <https://s-media-cache-ak0.pinimg.com/736x/81/36/da/8136daae20dccd0560899fc68ebe4e85.jpg>

O 66 Žena - pánský štýl⁴⁵

O 67 Muž v dlhej sukni⁴⁶

⁴⁴ Zdroj: <http://www.belmarrahealth.com/wp-content/uploads/2013/05/147663815.jpg>

⁴⁵ Zdroj: <https://s-media-cache-ak0.pinimg.com/originals/31/69/88/316988f1ca48f7af81c8cc1e439d80c7.jpg>

Úloha 2 – Gender neutral fashion

K téme rodovo neutrálnej módy si môžete prečítať časť textu z časopisu *The Week* a diskutovať o ňom. Píše sa v ňom o módnej značke *Selfridges*:

Selfridges becomes the first British retailer to respond to the increasing demand for gender neutral fashion.

"We want to take our customers on a journey where they can shop and dress without limitations or stereotypes," the store said in a statement.

The department store will no longer be split into sections, but will instead offer three floors of unisex clothing.

While not an altogether new trend, non-gender fashion is become increasingly prevalent, with women in particular responding to more traditionally masculine clothing.

Natalia Manzocco, a former fashion journalist, who turned vintage unisex clothing retailer, says: "People are still threatened by men in skirts. If you are a female person borrowing from the men's side, people are like 'of course', but if you are male person who wants to wear women's jeans or makeup people are looking at you sideways. And that's not fair."

(Upravené podľa: *The Week*, 2015)

Niektoré slovíčka k úlohe:

⁴⁶ Zdroj: http://images2.chictopia.com/photos/TheSkirtedBoy/3481238806/jacket-shirt-maxi-skirt-skirt_400.jpg

<i>retailer</i> – predajca, maloobchodník	<i>unisex</i> - určený pre obe pohlavia (rody), určený pre mužov aj pre ženy
<i>increasing</i> - vzrastajúci	<i>altogether</i> – úplne, celkom
<i>demand</i> - dopyt	<i>prevalent</i> – prevládajúci
<i>gender neutral fashion</i> – rodovo neutrálna móda; móda rovnako pre mužov aj ženy	<i>in particular</i> – najmä, obzvlášť
<i>journey</i> - cesta	<i>fashion journalist</i> – módna novinárka, novinárka venujúca sa móde
<i>limitations</i> - obmedzenia	<i>turned</i> – stala sa
<i>stereotypes</i> - stereotypy (to v zmysle rodových stereotypov, zaužívaných zvykov, čo majú nosiť ženy a čo muži)	<i>threatened</i> – hroziť sa
<i>department store</i> – obchodný dom	<i>female person</i> – osoba ženského pohlavia
	<i>male person</i> - osoba mužského pohlavia
	<i>look at someone sideways</i> – pozerat' sa na niekoho podozrieavo

2.2.3 Odievanie a móda - Problematika výroby oblečenia v krajinách tretieho sveta a detská práca (práva detí)

- **Výkonový štandard:** vyhľadať informácie o výrobe oblečenia v niektorých krajinách a rozumieť problému detskej práce
- **Obsahový štandard:** vedieť poukázať na problém detskej práce v súvislosti s oblečením
- **Výchovné ciele:** Všeobecným cieľom je vzbudiť záujem o problematiku nespravodlivosti a nedodržiavania detských práv vo vzťahu k detskej práci pri výrobe oblečenia

Na základe revidovanej Bloomovej taxonómie môžeme ciele popísať nasledovne:

- **Znalosti** – žiak/ žiačka pozná problém detskej práce pri výrobe oblečenia, pozná základné detské práva a dokáže ich vyjadriť v anglickom jazyku. Má dostatočnú slovnú zásobu k téme detských práv a problematike výroby oblečenia v anglickom jazyku.
- **Pochopenie**- Chápe a vie odlíšiť výrobu oblečenia v súlade s ľudskými (detskými) právami od tej kde sa nedodržiavajú.

- **Aplikácia-** Dokáže aplikovať princípy detských práv vo vzťahu ku konkrétnym príkladom výroby oblečenia.
- **Analýza-** Dokáže vyčleniť rozdiely a podobnosti medzi výrobou oblečenia v súlade s ľudskými právami a proti nim. Dokáže stručne analyzovať podstatu nespravodlivosti a problém detskej práce.
- **Hodnotenie-** Dokáže si uvedomiť problém detskej práce a nedodržovanie detských práv a kriticky ich preskúmať. Dokáže zaujať vhodné stanovisko k porušovaniu ľudských práv detí pri výrobe oblečenia.
- **Tvorba-** Dokáže vytvoriť prezentáciu o detskej práci a detských právach v súvislosti s oblečením v anglickom jazyku.

Spôsob prezentácie ľudskoprávej témy:

Motivácia:

O 68 Dieťa s látkami⁴⁷

Na začiatok sa žiakov/žiačok spýtame či už počuli o detskej práci, o tom, že niektoré deti, ktoré by mohli chodiť na základnú školu musia dlhé hodiny vyrábať oblečenie.

Môžeme im pustiť video o deťoch, ktoré vyrábajú oblečenie - napríklad:

⁴⁷ Zdroj: https://labs.theguardian.com/unicef-child-labour/media/gettyimages_162864176-mr_1.jpg

Zdroj: <https://www.youtube.com/watch?v=afpiUBMZZtY>

Aktivity:

Úloha 1: Opis detí vyrábajúcich oblečenie

Žiakom/žiačkam do menších skupín rozdáme obrázky detí, ktoré musia vyrábať oblečenie. Ich úlohou bude v skupinách popísať, koľko majú asi deti na obrázkoch rokov, čo robia, popísať miesto, kde deti pracujú, ako sa cítia, nad čím rozmýšľajú, čo by chceli robiť, ako vyzerá ich deň... Následne opisy odprezentujú a diskutujú, ako sa líši život týchto detí od ich života.

O 69 Dievča šijúce rifle⁴⁸

O 70 Šijúci chlapci⁴⁹

⁴⁸ Zdroj: https://static.etrend.sk/uploads/tx_media/2016/02/02/article_detail_image_750_box/detska_praca2.jpg

⁴⁹ Zdroj: https://static.etrend.sk/uploads/tx_media/2016/02/02/article_750_415/detska_praca.jpg

O 71 Šijúce dievča⁵⁰

O 72 Chlapec v textilnej továrni⁵¹

⁵⁰ Zdroj:

http://www.cleanclothes.at/media/image_uploads/photos/gallery/1150/348/07people_in_the_news_SUMANGA_LL.jpg

⁵¹ Zdroj: https://d3pl14o4ufnhvd.cloudfront.net/v2/uploads/69329c95-79dc-4916-8800-df195bc8f628/36e04d14e0298af6b477284bda36473c65e2a317_original.jpg

O 73 Tkajúce dievča⁵²

O 74 Šijúci chlapec⁵³

Úloha 2: Fakty o výrobe oblečenia

Na domácu úlohu žiaci/žiačky v skupinách zistia fakty o výrobe oblečenia d'et'mi a odprezentujú ich na hodine. Predovšetkým, v ktorých krajinách sa vyrába, koľko rokov majú deti, koľko hodín denne pracujú, ktoré módné značky profitujú z tejto výroby. (Môžu využiť napríklad články v slovenčine, z ktorých preložia myšlienky ako napr. <http://www.etrend.sk/firmy/skandal-h-m-a-next-retazce-priznali->

⁵² Zdroj: <http://www.newlanark.org/uploads/image/c1656.jpg>

⁵³ Zdroj: <http://www.worldthreadstraveler.com/wp-content/uploads/2015/12/bangladesh-1024x698.jpg>

[ze-lacne-oblecenie-siju-zneuzivane-deti.html](http://www.ze-lacne-oblecenie-siju-zneuzivane-deti.html)). Následne diskutujú, ktoré práva sú porušené a čo by sa s tým dalo robiť.

Zdroje:

THE WEEK. 2015. Gender neutral clothing: the trend that's breaking down barriers.

Dostupné na internete: <http://www.theweek.co.uk/fashion/62293/gender-neutral-clothing-the-trend-thats-breaking-down-barriers>

TVARDZÍK, J. 2016. Škandál H&M a Next: Ret'azce priznali, že lacné oblečenie šijú

zneužívané deti. In: Trend. Dostupné na internete: <http://www.etrend.sk/firmy/skandal-h-m-a-next-retazce-priznali-ze-lacne-oblecenie-siju-zneuzivane-deti.html>

2.3 Tematický okruh - Šport nám, my športu

(druhy športu: zimné a letné, individuálne a kolektívne, športové disciplíny, význam športu pre rozvoj osobnosti, nové smerovania v športe, čestnosť športového zápolenia)

2.3.1 Šport nám, my športu - Rôzne kultúry a etniká vo vzťahu k športu (eticita)

- **Výkonový štandard:** poznať pojem tolerancia, diskriminácia v oblasti športu
- **Obsahový štandard:** dodržiavanie tolerancie pri strete kultúr, pri stretnutí rôznych etník, ľudí z rôznych krajín, prevencia xenofóbie, problém diskriminácie v športe
- **Výchovné ciele:** formovať úctu k človeku, rozvíjať empatiu, formovať toleranciu k iným etnikám a kultúram, ľudom inej farby pleti, národnosti pri športe

Na základe revidovanej Bloomovej taxonómie môžeme ciele popísať nasledovne:

- **Znalosti** – žiak/ žiačka pozná športy v rôznych kultúrach, pozná pojem etnicita, kultúra, úcta, rešpekt. Má dostatočnú slovnú zásobu k téme ľudských práv vo vzťahu k rôznym kultúram a etnikám v anglickom jazyku.
- **Pochopenie**- Chápe a vie odlíšiť predsudky a nevhodné, neúctivé správanie vo vzťahu k príslušníkom iných kultúr.
- **Aplikácia**- Dokáže aplikovať princípy ľudských práv vo vzťahu ku konkrétnym príkladom športovcov/ športovkýň rôznych etník.

- **Analýza-** Dokáže vyčleniť rozdiely a podobnosti medzi športami v rôznych krajinách. Dokáže stručne analyzovať podstatu predsudkov.
- **Hodnotenie-** Dokáže si uvedomiť kultúrne predsudky a stručne ich preskúmať. Dokáže zaujať vhodné stanovisko k porušovaniu ľudských práv pri športovaní.
- **Tvorba-** Dokáže vytvoriť prezentáciu o rôznych športoch športovcoch/športovkyniach z rôznych kultúr, etník, rás.

Spôsob prezentácie ľudskoprávej témy:

Motivácia:

Pustite žiakom/žiačkam video zamerané proti rasizmu v športe (napríklad NO TO RACISM: <https://www.youtube.com/watch?v=WvD--RLOPH4>). Následne každý povie anglické slovo alebo vetu, ktorá ho napadne v súvislosti so slovným spojením „Nie rasizmu“ v športe.

O 75 No to racism⁵⁴

Úloha 1: Koláž

Žiakom dajte v menších skupinách veľké papiere, farebné ceruzky, fixky, lepidlo a staré časopisy. Ich úlohou bude vytvoriť a odprezentovať plagát (koláž) zameraný proti rasizmu v športe.

⁵⁴ Zdroj: <https://i.ytimg.com/vi/vJSR9UDbVaA/maxresdefault.jpg>

O 76 Koláž⁵⁵

Úloha 2: Príbeh

Prečítajte si príbeh o rasizme v športe a diskutujte o ňom. Napríklad príbeh afro-americkej korčuliarky:

Mabel Fairbanks - Black Ice Skater

Mabel Fairbanks (November 14, 1915 – September 29, 2001) was an American figure skater and coach. She was inducted into the US Figure Skating Hall of Fame, as the first person of African-American descent, and the International Women's Sports Hall of Fame.

O 77 Mabel Fairbanks⁵⁶

⁵⁵ Zdroj: https://taylorhoulihan.files.wordpress.com/2014/12/houlihan_12_collage-self-portrait.jpg

From a huge living room window overlooking New York's Central Park, Mabel Fairbanks, a baby-sitter young enough to need a baby-sitter of her own, would look out at the skaters twirling, jumping and gliding on the frozen lake. Just days before, the girl--too young to get a job and homeless-- had been sleeping in the park when a woman spotted her and offered her the work.

But Fairbanks ached to skate with the other children. When she had the time, she took to the ice at the park's free skating sessions in used skates, two sizes too big, that she bought for \$1 at a pawn shop.

She couldn't afford lessons. And even if she could have, the rinks wouldn't have allowed her in. It was the 1930s and Fairbanks, an African American, was repeatedly told she had no business wearing skates.

But that didn't stop Fairbanks from teaching herself--and later, as a young adult, from overcoming barriers to become a pioneer in the skating world for people of color, a top coach and, in 1997, the first African American woman inducted into the U.S. Figure Skating Hall of Fame in Colorado Springs, Colo.

(spracované podľa: Quintanilla, 2001)

⁵⁶ Zdroj: <http://kentakepage.com/wp-content/uploads/2015/11/Mabel-Fairbanks-1-750x400.jpg>

Niektoré slovíčka k úlohe:

figure skater – krasokorčuliar/ka

coach- tréner

inducted – uvedený

African-American descent – afro-americký pôvod

hall of fame – sieň slávy

living room window – okno v obývačke

to overlook- mať výhľad

baby-sitter – pestúnka detí

gliding- klzajúci

twirling- krútiaci sa

homeless – bez domova

to spot- všimnúť si

ached – túžil/a

used skates – použité korčule

pawn shop - záložňa

ice rink – zimný štadión

to overcome barriers –prekonať prekážky

people of color –ľudia inej farby pleti

2.3.2 Šport nám, my športu - Genderové stereotypy v rámci športu - ženské/mužské sporty (gender)

- **Výkonový štandard:** vyhľadať informácie o stereotypoch spájaných so ženskými a mužskými športmi
- **Obsahový štandard:** vedieť chápať stereotypy spojené so športom žien a mužov
- **Výchovné ciele:** Všeobecným cieľom je vzbudiť záujem o problematiku ľudských práv, genderu, odhaliť predsudky spojené s genderom, stotožniť sa so základnými ľudskoprávnymi hodnotami.

Na základe revidovanej Bloomovej taxonómie môžeme ciele popísať nasledovne:

- **Znalosti** – žiak/ žiačka pozná pojem gender, rodové stereotypy, pozná základné ľudské práva z hľadiska rodu a dokáže ich vyjadriť v anglickom jazyku. Má dostatočnú slovnú zásobu k téme ľudských práv a gendereových stereotypov týkajúcich sa športu v anglickom jazyku.
- **Pochopenie** - Chápe a vie odlíšiť stereotypné správanie vo vzťahu k ženám a mužom v oblasti športu.
- **Aplikácia** - Dokáže aplikovať princípy ľudských práv vo vzťahu ku konkrétnym príkladom športovania mužov a žien.

- **Analýza** - Dokáže vyčleniť rozdiely a podobnosti medzi športovaním mužov a žien. Dokáže stručne analyzovať podstatu predsudkov a stereotypov z hľadiska genderu.
- **Hodnotenie** - Dokáže si uvedomiť rodové stereotypy a kriticky ich preskúmať. Dokáže zaujať vhodné stanovisko k porušovaniu ľudských práv na základe rodových stereotypov v športe.
- **Tvorba** - Dokáže vytvoriť prezentáciu, kde vymení úlohy postáv z hľadiska rodu v anglickom jazyku, vytvoriť prezentáciu o športovaní žien a mužov a rodových stereotypoch v športe.

Spôsob prezentácie ľudskoprávej témy:

Motivácia:

O 78 Always like a girl⁵⁷

Dajte deťom za úlohu predviesť ako napríklad bežia dievčatá a ako chlapci. Odpovede porovnajte s videom. Pozrite si video zamerané na to ako sa prezentujú ženy a muži a aké sú s nimi spojené stereotypy aj vo vzťahu k športovaniu – napr. *Always like a girl*

⁵⁷ Zdroj: <http://1huf4c2navwc2gbyiv1egkwl.wpengine.netdna-cdn.com/wp-content/uploads/2014/09/Like-a-girl-cover-600x400.jpg>

Zdroj: <https://www.youtube.com/watch?v=XjQBJWYDTs>

Diskutujte - sú naozaj ženy a dievčatá vždy slabšie, horšie bežia a podobne?

Aktivity:

Úloha 1: Známi športovci (športovkyne)

Každý žiak/žiačka má za úlohu napísať na papier 5 najznámejších športovcov. Následne odpovede odprezentujeme a diskutujeme či prevažujú muži alebo ženy. Rozprávame sa prečo je to asi tak, že niektorí športovci/ športovkyne sú znamejší než iní. Diskutujeme o predsudkoch a spravodlivosti a rovnosti príležitostí v športe.

O 79 Marta Vieira da Silva⁵⁸

(Na obrázku hore je napríklad Marta Vieira da Silva z Brazílie, ktorá je považovaná za jednu z najlepších futbalistiek.)

Úloha 2: Mužské a ženské športy

Ďalšou úlohou je napísať, čo najviac mužských a čo najviac ženských športov. Odpovede znova odprezentujeme a diskutujeme, či má zmysel deliť športy na mužské a ženské a prečo by sme zaradili niektoré športy medzi mužské a iné medzi ženské.

⁵⁸ Zdroj: <http://4.bp.blogspot.com/-fcq5GppQ518/Ty1DGF4keBI/AAAAAAAAAD8I/NGjEVBFyhdc/s1600/Marta+Vieira+da+Silva+Wallpaper-.jpg>

O 80 Ronda Rousey⁵⁹

(Na obrázku hore je Ronda Rousey - zápasníčka zmiešaných bojových umení - MMA)

Úloha 3: Koľko zarábajú futbalisti a futbalistky?

Prečítajte si text o nerovnom príjme medzi mužmi a ženami v športe a diskutujte:

Football is touted as the truly global game in which even the poorest kids can shine. The money at the top levels is extraordinary, but despite strong and growing participation from women, the gender pay gap remains. The United States stands out both in terms of the development of the women's game and narrowing of the pay gap between male and female footballers.

Despite this, the highest paid female football player in the world, the American Alex Morgan, earns in the region of US \$2.8 million with sponsorships – about the average salary for footballers in the entire English Premier League. Her base salary in 2016 was US \$450,000.

By comparison the highest paid male footballer in 2016 was Cristiano Ronaldo with earnings in excess of US \$88 million.

(Spracované podľa: Women on Board, 2016)

⁵⁹ Zdroj: <https://s-media-cache-ak0.pinimg.com/originals/6c/2f/20/6c2f20577de835bdca111ec24bb09d55.jpg>

O 81 Alex Morgan⁶⁰

O 82 Cristiano Ronaldo⁶¹

⁶⁰ Zdroj: <https://s-media-cache-ak0.pinimg.com/736x/08/99/78/08997862de572941b83c3fbb3c4cc20c.jpg>

⁶¹ Zdroj: http://i.dailymail.co.uk/i/pix/2016/01/03/10/2FB0141F00000578-0-image-a-2_1451818038031.jpg

Niektoré slovíčka k úlohe:

touted – propagovaný

shine - žiariť, zažiarit'

top levels – najvyššie priečky

extraordinary - nezvyčajný,
neobvyklý

participation - účasť

gender pay gap – priepasť medzi

pohlaviami týkajúca sa platu,

vyjadruje, že existujú veľké

rozdiely v platoch mužov a žien

stands out- vyčnieva

in excess – presahujúci

earnings- zárobok

highest paid female football player –
najviac platená futbalistka

highest paid male footballer –

najviac platený futbalista

sponsorships – sponzorské dary

salary - plat

2.3.3 Šport nám, my športu – Otázka detských práv pri výchove športovcov/športovkýň (práva detí)

- **Výkonový štandard:** vyhľadať informácie o právach detí v športe
- **Obsahový štandard:** vedieť chápať práva detí v súvislosti so športom
- **Výchovné ciele:** Všeobecným cieľom je vzbudiť záujem o problematiku ľudských práv, detských práv vo vzťahu k športu, stotožniť sa so základnými ľudskoprávnymi hodnotami.

Na základe revidovanej Bloomovej taxonómie môžeme ciele popísať nasledovne:

- **Znalosti** – žiak/ žiačka pozná základné ľudské a detské práva vo vzťahu k športu a dokáže ich vyjadriť v anglickom jazyku. Má dostatočnú slovnú zásobu k téme detských práv a týkajúcich sa športu v anglickom jazyku.
- **Pochopenie**- Chápe práva detí v oblasti športu.
- **Aplikácia**- Dokáže aplikovať princípy ľudských/detských práv vo vzťahu ku konkrétnym príkladom športového tréningu.
- **Analýza**- Dokáže stručne analyzovať práva detí v športe.
- **Hodnotenie**- Dokáže si uvedomiť práva detí a kriticky preskúmať ich porušovanie. Dokáže zaujať vhodné stanovisko k porušovaniu ľudských/detských práv v športe.
- **Tvorba**- Dokáže vytvoriť prezentáciu o detských právach v športe.

Spôsob prezentácie ľudskoprávej témy:

Motivácia:

Prečítajte si na úvod krátky text:

*Sport is a popular activity among children and in most cases sport is beneficial to the child. Nevertheless, it can be argued that children's involvement in sport can put them at risk of violation of their human rights. Particularly at risk are children involved in elite sport, where organised intensive training starts at an early age. However, little or no protection is offered to these athletes.*⁶²

O 83 Bežiaci deti⁶³

Diskutujte, čo bude témou hodiny?

Aké práva detí môžu byť porušené pri športe?

Niektoré slovíčka k úlohe:

among – medzi

beneficial – prospešný

nevertheless- napriek tomu

it can be argued- je možné tvrdiť

involvement – angažovanosť, zapojenosť, účasť

violation of human rights – porušenie ľudských práv

elite sport – špičkový šport

however- avšak

protection - ochrana

⁶² Odborný článok k tejto problematike sa dá nájsť napríklad:

<https://www.nottingham.ac.uk/hrlc/documents/publications/hrlcommentary2007/childrensrighsinsport.pdf>

⁶³ Zdroj: http://i.chef.bbci.co.uk/news/660/media/images/70367000/jpg/_70367930_childrenrunningpa.jpg

Aktivity:

Úloha 1: Čínska gymnastika

Pozrite si napríklad video⁶⁴

o čínskych detských gymnastoch a gymnastkách a ich tvrdom tréningu a diskutujte. Sú porušené detské práva? Ako sa asi deti cítia? Na čo majú právo? Aké sú výhody-nevýhody takéhoto tvrdého tréningu?

O 84 Tréning čínskej gymnastiky⁶⁵

Úloha 2: Príbehy detí

Prečítajte si príbehy detí, ktorých práva boli porušené pri športe a diskutujte o nich:

Running, China: Girl Runs 2,000 Miles – “An eightyyear-old girl has run over 2,000 miles (3219 km) to celebrate the 2008 Olympics. Zhang Huimin’s father has been accused of child abuse, but he has denied the claims, saying she never complained of tiredness.”

⁶⁴ zdroj: <https://www.youtube.com/watch?v=n11TJPFxjRo>

⁶⁵ Zdroj: <http://www.dailymail.co.uk/news/article-2182127/How-China-trains-children-win-gold--standing-girls-legs-young-boys-hang-bars.html>

O 85 Zhang Huimin ⁶⁶

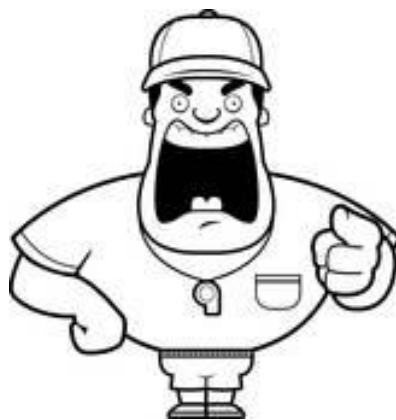
Bull fighting, Mexico: Child matador dies after being gored by 900 lb (408 kg) bull – “With no minimum age for matadors, the country has children as young as 10 picking up the sword... Rafita is only 10 years old and weighs 80 lbs (36 kg). He is thought to be the youngest torero, or bullfighter, in the world. He is also one of the most popular in Mexico. Together with a handful of other child stars Rafita has reawakened interest in... The children have engendered an impassioned debate over whether bullfighting is a noble drama that preserves Mexican heritage or a barbaric spectacle.... The argument got louder...after a Spanish child torero, Jairo Miguel Sánchez, 14, was gored by a 900 lb (408 kg). bull at an Aguascalientes festival. A horn punctured his lung and plunged near his heart.”

⁶⁶ Zdroj: https://images.detik.com/content/2013/10/28/763/143111_zhanghuiminchinadotorg.jpg?w=500

O 86 Jairo Miguel Sánchez⁶⁷

Athletics, Canada: An male athlete said: “My coach physically abused his athletes during regular training on many occasions. The coach pulled, hit, pulled hair, and pushed athletes into the walls. He would also verbally abuse the athletes emotionally, I have waited many years to answer a survey like this, wanting someone to know how dangerous the coach was during the time I trained.”

O 87 Tréner⁶⁸

⁶⁷ Zdroj: http://zetaestaticos.com/extremadura/img/noticias/0/323/323060_1.jpg

Sumo wrestling, Japan: Death in suspicious circumstances of a 17-year-old wrestler – The boy’s stable initially said he “died from a heart attack after rigorous training. But it was revealed that the teenager appeared to have sustained as yet unexplained injuries – including cigarette burns – and that he had run away from the stable at least once.”

O 88 Takashi Saito⁶⁹

(Spracované podľa: UNICEF, 2010)

⁶⁸ Zdroj: <http://photos.gograph.com/thumbs/CSP/CSP694/k23433934.jpg>

⁶⁹ Zdroj: <https://withmalice.files.wordpress.com/2007/09/takashi-saito.jpg?w=236&h=284>

Niektoré slovíčka k úlohe:

eightyear-old – osemročná

to celebrate – osláviť

accused – obvinený

has denied – poprel

claim- tvrdenie

to complain – sťažovať sa

tiredness- únava

bull fighting- býčie zápasy

gored- nabratý na rohy

sword – meč

handful- priehrštie, zopár

to reawaken – prebudiť

engendered - podnietil

impassioned – vášnivý

noble drama – ušľachtilá dráma

preserve- zachovávať

heritage – dedičstvo

barbaric spectacle – barbarské

predstavenie

punctured- prepíchol

lungs- pľúca

plunged- vrazil

physically – fyzicky, telesne

to abuse – zneužiť

occasion – príležitosť

to pull- ťahať

to hit- udrieť

to push – tlačiť

verbally – slovne

survey – prieskum

wrestling- zápasenie

suspicious circumstances –

podozrivé okolnosti

stable- mužstvo

rigorous – ťažký, tvrdý, drsný

to reveal – odhaliť

to sustain - utrpieť

unexplained – nevysvetlené

cigarette burns – popáleniny od

cigariet

Úloha 3: Základné normy detského športu

V skupinkách spíšte normy a hodnoty, ktoré by mali byť pri detskom športe dodržiavané a odprezentujte ich. Diskutujte, ako by sa dali podmienky v detskom športe zlepšiť.

O 89 Zoznam pravidiel⁷⁰

Zdroje informácií

UNICEF, 2010. *Protecting children from violence in sport. A review with a focus on industrialized countries* 2010. Dostupné na internete: https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/violence_in_sport.pdf

WOMEN ON BOARDS. 2016. *Gender Balance In Global Sport Report*. Dostupné na internete: <https://www.womenonboards.net/womenonboards-AU/media/AU-Reports/2016-Gender-Balance-In-Global-Sport-Report.pdf>

QUINTANILLA, M. 2001. Mabel Fairbanks, 85; Black Ice Skater. In: *Los Angeles Times*. Dostupné na internete: <http://articles.latimes.com/2001/oct/04/local/me-53367>

2.4 Tematický okruh - Profesia a pracovný život

(Výber profesie, zamestnania, pracovné pomery a kariéra, platové ohodnotenie, nezamestnanosť)

2.4.1 Profesia a pracovný život – Predsudky a nerovnosti pri zamestnávaní mužov a žien (gender)

- **Výkonový štandard:** vyhľadať informácie o stereotypoch spájaných so ženskými a mužskými povolaniami
- **Obsahový štandard:** vedieť chápať stereotypy spojené s povolaniami žien a mužov

⁷⁰ Zdroj: <http://www.yourfamilymatterscoach.com/wp-content/uploads/2015/03/list-of-rules.jpg>

- **Výchovné ciele:** Všeobecným cieľom je vzbudiť záujem o problematiku ľudských práv, genderu, odhaliť predsudky spojené s genderom, stotožniť sa so základnými ľudskoprávnymi hodnotami.

Na základe revidovanej Bloomovej taxonómie môžeme ciele popísať nasledovne:

- **Znalosti** – žiak/ žiačka pozná pojem gender, rodové stereotypy, pozná základné ľudské práva z hľadiska rodu a dokáže ich vyjadriť v anglickom jazyku. Má dostatočnú slovnú zásobu k téme ľudských práv a gendereových stereotypov týkajúcich sa povolání v anglickom jazyku.
- **Pochopenie**- Chápe a vie odlíšiť stereotypné správanie vo vzťahu k ženám a mužom v oblasti zamestnávania
- **Aplikácia**- Dokáže aplikovať princípy ľudských práv vo vzťahu ku konkrétnym príkladom povolání mužov a žien.
- **Analýza**- Dokáže vyčleniť rozdiely a podobnosti medzi povolaniami a prácou mužov a žien. Dokáže stručne analyzovať podstatu predsudkov a stereotypov z hľadiska genderu.
- **Hodnotenie**- Dokáže si uvedomiť rodové stereotypy a kriticky ich preskúmať. Dokáže zaujať vhodné stanovisko k porušovaniu ľudských práv na základe rodových stereotypov v zamestnaní.
- **Tvorba**- Dokáže vytvoriť prezentáciu, kde vymení úlohy postáv z hľadiska rodu v anglickom jazyku, vytvoriť prezentáciu o povolání žien a mužov a rodových stereotypoch v zamestnaní.

Motivácia

Každý žiak/žiačka odprezentuje, ktoré povolania by chceli vykonávať a ktoré naopak podľa nich pre nich nie sú vhodné. Následne diskutujeme, či sa stretli s niekým, kto vykonáva povolanie, ktoré „nie je vhodné pre jeho pohlavie“ a čo si o tom myslia.

O 90 Povolania – figúrky⁷¹

Aktivity

Úloha 1: Ženské – mužské povolania

Každý napíše 3 mužské a 3 ženské povolania, následne diskutujeme, prečo je to tak a či majú všetci ľudia práva robiť povolanie, ktoré chcú.

O 91 Povolania⁷²

⁷¹ Zdroj: <http://seabirdeeducation.com/wp-content/uploads/2015/04/ielts-toefl-pte-jobs-in-chandigarh.jpg>

⁷² Zdroj: http://www.catalystidahome.com/wp-content/uploads/2016/12/lon-main3-job-1920x800_c.jpg

Úloha 2: Predsudky

Žiakom/žiačkam donesieme obrázky rôznych ľudí a k tomu oddelene papieriky s opisom osôb. Ich úlohou bude v skupinkách pospájať obrázky s opisom osoby a odprezentovať, prečo ich práve tak priradili. Diskutujeme o tom, ako na nás vplyvajú predsudky. Hovoríme o tom, že niekedy kvôli pohlaviu, výzoru, rase ľudí podceňujeme alebo preceňujeme.

(Na obrázku dole je matematicička a vedkyňa Mary Wilson Jackson)

O 92 Mary Wilson Jackson⁷³

- *On the picture is scientist and mathematician who worked as one of the aeronautical engineers, called "human computers", at NASA during the Space Age.*

⁷³ Zdroj: <http://www.biography.com/people/mary-winston-jackson-120616>

(Na obrázku dole je vedkyňa Marie Curie Sklodowska)

O 93 Maria Curie Sklodowska⁷⁴

- *On the picture is a famous scientist. In 1903 the scientist won Nobel prize for physics for her discovery of radiation and in 1911 the scientist won 2nd Nobel prize for chemistry for her discovery of the elements radium and polonium*

⁷⁴ Zdroj: <https://institutfrancais.sk/media/67/74/2e42f838d744316cdf08ee292a1a/marie-curie-2.jpg>

(Na obrázku dole je biznismenka Sheryl Sandberg)

O 94 Sheryl Sandberg⁷⁵

- *On the picture is famous businessman/woman. In 2012, the businessman/woman was named in the Time 100, an annual list of the 100 most influential people in the world according to Time magazine. As of June 2015 the businessman/woman is reported to be worth over US\$1 billion, due to the stock holdings in Facebook and other companies.*

(Na obrázku dole je tanečník Rudolf Nurejev)

⁷⁵ Zdroj: https://en.wikipedia.org/wiki/Sheryl_Sandberg

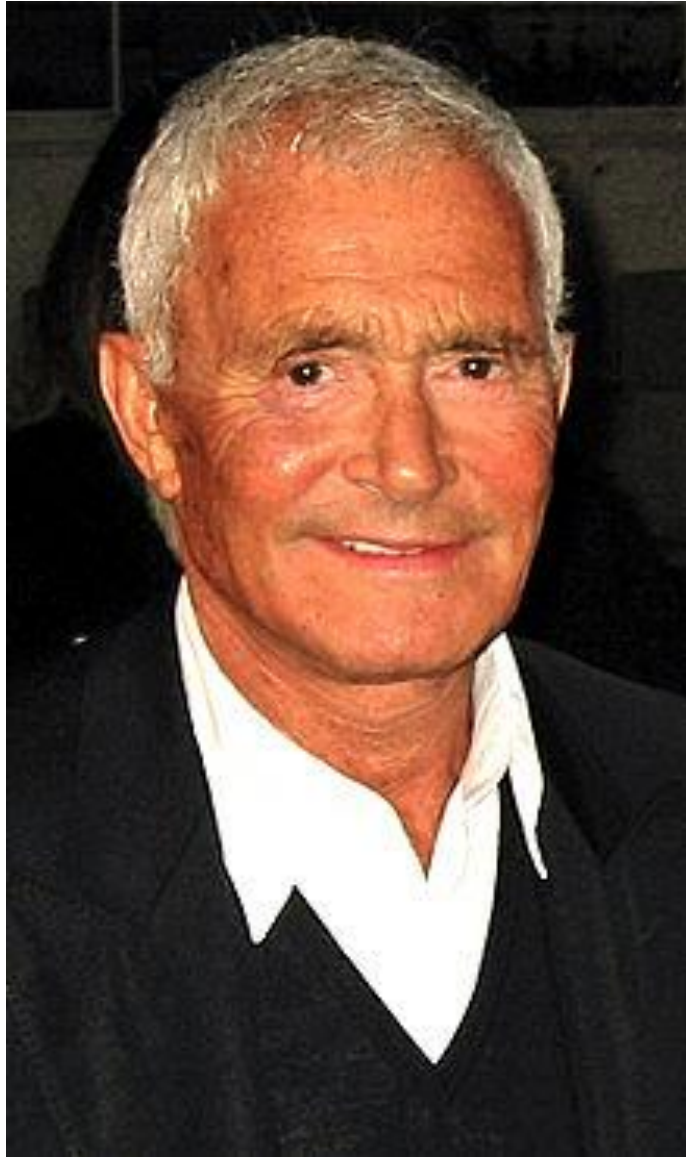

O 95 Rudolf Nurejev⁷⁶

- *On the picture is a Soviet-born dancer of ballet and modern dance, one of the most celebrated of the 20th century whose artistic skills explored expressive areas of the dance.*

(Na obrázku nižšie kaderník je Visal Sassoon)

⁷⁶ Zdroj:<https://s-media-cache-ak0.pinimg.com/236x/57/c2/66/57c266b09136fa4614e353dbe7f91970.jpg>

O 96 Vidal Sassoon⁷⁷

- *On the picture is British hairdresser, who is credited with creating a simple geometric, "Bauhaus-inspired" hair style, also called the wedge bob. In 1965, the hairdresser opened the first chain of worldwide hairstyling salons, complemented by a line of hair-treatment products that became an international brand.*

(Na obrázku nižšie je módnny návrhár Pierre Cardin)

⁷⁷ Zdroj: <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/7/78/6.6.06VidalSassoon.jpg/220px-6.6.06VidalSassoon.jpg>

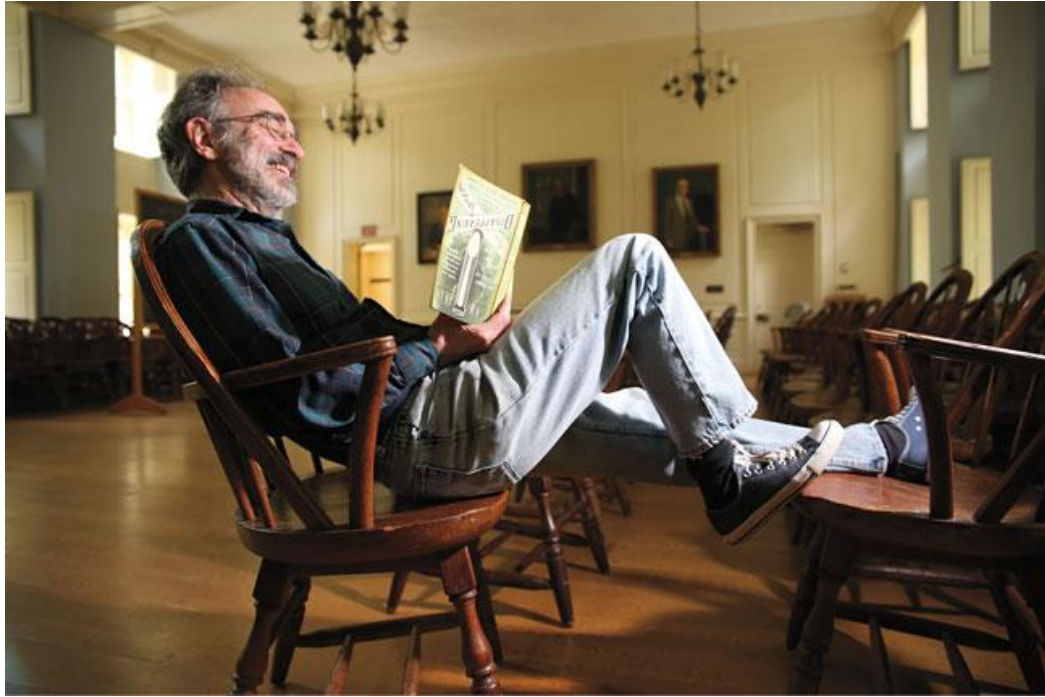
O 97 Pierre Cardin⁷⁸

- *On the picture is a famous fashion designer. After working with major design house Dior, Cardin began work on creating own company – which became enormously successful. The fashion designer owns a castle in the French town of Lacoste.*

(Na obrázku nižšie je filozof Shelly Kagan)

⁷⁸ Zdroj:

http://vignette2.wikia.nocookie.net/ladygaga/images/5/59/Pierre_Cardin.jpg/revision/latest?cb=20140814042946

O 98 Shelly Kagan⁷⁹

- *On the picture is a professor of philosophy at Yale University. The philosopher is best known for writings about moral philosophy and normative ethics.*

(Na obrázku nižšie je vodička kamiónov Caroline Wood)

O 99 Caroline Wood⁸⁰

⁷⁹ Zdroj: https://en.wikipedia.org/wiki/Shelly_Kagan

⁸⁰ Zdroj: <http://www.smart-trucking.com/caroline-wood-lady-truck-driver.html>

- *On the picture is a professional truck driver, who claims that: „Loading and unloading the cars can be a challenge at times and it gets frustrating at times. But, once the trailer is loaded and I see that 10 car load behind me, it's 100 % satisfaction!“*

Niektoré slovíčka k úlohe:

scientist- vedec, vedkyňa	<i>chain of salons-</i> „reťaz salónov“, sieť salónov
mathematician – matematik, matematička	<i>hair-treatment products</i> - produkty starostlivosti o vlasy
<i>aeronautical engineers</i> – leteckí inžinieri/ky	<i>brand</i> – značka
<i>Space Age</i> – vesmírny vek, obdobie vesmírnych objavov, zväčša sa datuje od roku 1957, kedy bol vypustený Sputnik	<i>fashiondesigner</i> - módný návrhár/ka <i>enormously</i> – enormne, ohromne
<i>physics</i> - fyzika	<i>philosophy</i> – filozofia
<i>discovery</i> - objav	<i>philosopher</i> - filozof
<i>radiation</i> – rádiácia	<i>writings</i> - texty
<i>chemistry</i> – chémia	<i>moral philosophy</i> – morálna filozofia
<i>elements</i> – častice	<i>normative ethics</i> - normatívna etika
<i>annual list</i> – ročný prehľad	<i>professional truck driver</i> – profesionálny vodič/ka
<i>stock holdings</i> – akciové podiely	nákladiakov
<i>Soviet-born</i> – narodený v Sovietskom zväze	<i>loading</i> – nakladanie
<i>artistic skills</i> – umelecké zručnosti	<i>unloading</i> - vykladanie
<i>to explore</i> – preskúmať	<i>challenge</i> – výzva
<i>wedge bob</i> - klinový bob (bob - strih vlasov po bradu)	<i>at times</i> – občas, chvíľami <i>satisfaction</i> – spokojnosť, zadosťučinenie

Úloha 3: Ženy ako vedkyne

Dajte žiakom/žiačkam na domácu úlohu zistiť a opísať významné vedkyne (minulosti alebo súčasnosti). Na hodine ich odprezentujú a diskutujeme či častejšie počujeme o mužoch - vedcoch alebo aj o vedkyniach. Diskutujeme, prečo je to tak. K problematike si môžeme pozrieť aj video zamerané na známe vedkyne-

Zdroj- <https://www.youtube.com/watch?v=nNXv8kZS3JE>.

Na obrázku dole je Lise Meitner – fyzička a chemička.

O 100 Lise Meitner⁸¹

⁸¹ Zdroj: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/7/76/Lise_Meitner12.jpg

2.4.2 Profesia a pracovný život - Predsudky pri zamestnávaní z hľadiska rasy, etnika (eticita)

- **Výkonový štandard:** poznať pojem tolerancia, diskriminácia v oblasti zamestnávania
- **Obsahový štandard:** dodržiavanie tolerancie pri strete kultúr, pri stretnutí rôznych etník, ľudí z rôznych krajín, prevencia xenofóbie, problém diskriminácie pri práci a zamestnávaní
- **Výchovné ciele:** formovať úctu k človeku, rozvíjať empatiu, formovať toleranciu k iným etnikám a kultúram, ľudom inej farby pleti, národnosti pri práci, v zamestnaní

Na základe revidovanej Bloomovej taxonómie môžeme ciele popísať nasledovne:

- **Znalosti** – žiak/ žiačka pozná rôzne zamestnania, pozná pojem etnicita, kultúra, úcta, rešpekt. Má dostatočnú slovnú zásobu k téme ľudských práv vo vzťahu k rôznym kultúram a etnikám v anglickom jazyku.
- **Pochopenie**- Chápe a vie odlíšiť predsudky a nevhodné, neúctivé správanie vo vzťahu k príslušníkom iných kultúr pri zamestnávaní.
- **Aplikácia**- Dokáže aplikovať princípy ľudských práv vo vzťahu ku konkrétnym príkladom zamestnávania ľudí z rôznych etník.
- **Analýza**- Dokáže vyčleniť rozdiely a podobnosti medzi zamestnaniami. Dokáže stručne analyzovať podstatu predsudkov.
- **Hodnotenie**- Dokáže si uvedomiť kultúrne predsudky a stručne ich preskúmať. Dokáže zaujať vhodné stanovisko k porušovaniu ľudských práv pri zamestnávaní.
- **Tvorba**- Dokáže vytvoriť prezentáciu o rôznych zamestnaniach a diskriminácii ľudí z rôznych kultúr, etník, rás.

Spôsob prezentácie ľudskoprávnej témy:

Motivácia

Diskutujte, čo asi vyjadruje nasledujúci obrázok vo vzťahu k zamestnávaniu. Ako sa môže prejavovať rasová, etnická diskriminácia pri zamestnávaní?

O 101 Maska⁸²

Aktivity

Úloha 2: Scénky o zamestnávaní

Žiakom/žiačkam dáme za úlohu v menších skupinách vymyslieť a zahrať krátke scénky zamerané na rasovú, etnickú diskrimináciu pri zamestnávaní, napríklad pracovné pohovory.

O 102 Pohovor⁸³

⁸² Zdroj: http://www.hec.edu/var/corporate/storage/images/knowledge/environnement-des-entreprises/questions-sociales-et-sociales/prejuges-raciaux-probleme-individuel-ou-culturel/396184-2-eng-GB/Racial-prejudice-My-Culture-Made-Me-Do-It_knowledge_standard.jpg

⁸³ Zdroj: <https://www.workingworld.com/wp-content/uploads/2016/06/job-interview-mistakes.jpg>

Úloha 1: Šťastné – nešťastné príbehy

Žiakom/žiačkam dáme za úlohu v menších skupinkách vymyslieť, ako by mal vyzeráť dobrý a zlý pohovor- teda pohovor v súlade s ľudskými právami a pohovor proti ľudským právam. Druhá verzia bude opisovať porušenie ľudských práv, diskrimináciu pri hľadaní zamestnania na základe rasy, etnika.

Príbehy následne prezentujú a diskutujú, či počuli o podobných problémoch vo svojom okolí a ako by bolo možné ich riešiť.

K diskriminácii pri zamestnávaní je možné si prečítať aj nasledovné príbehy a vymyslíte im dobrý a zlý koniec, ktorý môžete aj zahrať ako scénu:

Craig McLeod, a 40-something African American software developer based in Dallas, negotiates everything from mortgages to car purchases over the phone, to help reduce the possibility of race being an issue. He says that his father told him stories of arranging a job interview by phone but showing up to be told, “you’ve got to get out of here.” He applies for a new job...

Corwin Stone, 41, a creative director for a software company in Dallas, knows that doors open to him because people assume he’s white based on his name. (He’s African American.) “When I’m talking, I don’t sound like a black guy, so it has helped me numerous times,” Stone says. He applies for a new job...

Mary Ward, 40, has gotten used to the stunned looks when she appears at a conference or job interview. The half Hungarian, half Korean federal employee took her husband’s last name when they married, leaving behind her maiden name Csontos. In one encounter, a hiring manager asked, “Are you sure?” when she answered to the name Mary Ward. “You don’t look like a Mary Ward,” the manager said, and proceeded to quiz Ward on where she was born and where she lives now. “It was very awkward,” she says. She applies for a new job...

(Spracované podľa: Lewis, 2014)

Niektoré slovíčka k úlohe:

40-something –viac ako 40 ročný

software developer – vývojár
softvéru

based in Dallas - z Dallasu, bývajúci
v Dallase

to negotiate – dojednávať,
dohadovať

mortgage- hypotéka

purchase – nákup

over the phone – cez telefón

show up – ukázať sa

creative director – kreatívny riaditeľ

software company – softvérová
spoločnosť

based on his name – na základe jeho
mena

sound like – znieť ako

stunned looks – ohromené pohľady

federal employee – federálna

zamestnankyňa

awkward – trápny

Zdroje:

LEWIS, K. R. 2014. Hiding your race or gender on a job application: Is it ever worth it? In: *Fortune*. Dostupné na internete: <http://fortune.com/2014/10/07/race-gender-sexual-orientation-job-applications>

2.4.3 Profesia a pracovný život - Problém detskej práce (práva detí)

- **Výkonový štandard:** vyhľadať informácie a rozumieť problému detskej práce
- **Obsahový štandard:** vedieť poukázať na problém detskej práce
- **Výchovné ciele:** Všeobecným cieľom je vzbudiť záujem o problematiku nespravodlivosti a nedodržiavania detských práv vo vzťahu k detskej práci

Na základe revidovanej Bloomovej taxonómie môžeme ciele popísať nasledovne:

- **Znalosti** – žiak/ žiačka pozná problém detskej práce, pozná základné detské práva a dokáže ich vyjadriť v anglickom jazyku. Má dostatočnú slovnú zásobu k téme detských práv a problematike detskej práce v anglickom jazyku.
- **Pochopenie-** Chápe a vie odlíšiť detskú hru, pomoc v súlade s ľudskými (detskými) právami od tej kde sa nedodržiavajú, teda detskú prácu.
- **Aplikácia-** Dokáže aplikovať princípy detských práv vo vzťahu ku konkrétnym príkladom detskej práce.
- **Analýza-** Dokáže vyčleniť rozdiely a podobnosti medzi detskou hrou, pomocou v súlade s ľudskými právami a detskou prácou, pri ktorej sa ľudské práva

nerespektujú. Dokáže stručne analyzovať podstatu nespravodlivosti a problém detskej práce.

- **Hodnotenie-** Dokáže si uvedomiť problém detskej práce a nedodržovanie detských práv a kriticky ich preskúmať. Dokáže zaujať vhodné stanovisko k porušovaniu ľudských práv detí pri detskej práci.
- **Tvorba-** Dokáže vytvoriť prezentáciu o detskej práci a detských právach v súvislosti v anglickom jazyku.

Motivácia:

Každý žiak/ žiačka povie, čo mu napadne pri pojme detská práca, ako by ju bolo možné definovať, s čím súvisí. Diskutujeme, ako sa odlišuje detská práca od detskej hry alebo detskej pomoci. Je pomoc rodičom, kamarátom, pomoc v domácnosti, či pomoc v škole detskou prácou?

O 102 Pracujúci chlapec⁸⁴

Úloha 1: Detská práca - fakty

Aktivita je postavená predovšetkým na aktivizujúcej, diskusnej metóde. Prečítajte si články o detskej práci. Ako napríklad článok na stránke časopisu *The Guardian* <https://labs.theguardian.com/unicef-child-labour/> :

⁸⁴ Zdroj: <http://im.rediff.com/business/2012/nov/22child6.jpg>

Around 260 million children are in employment around the world, according to the International Labour Organisation (ILO). Of them, the ILO estimates that 170 million are engaged in child labour, defined by the UN as “work for which the child is either too young – work done below the required minimum age – or work which, because of its detrimental nature or conditions, is altogether considered unacceptable for children and is prohibited”.

Child labour is forbidden by law in most countries but continues to be rife in some of the poorest parts of the world. Many of these child labourers work within the fashion supply chain, making the textiles and garments to satisfy the demand of consumers in Europe, the US, and beyond. Fast fashion is pushing companies to find ever-cheaper sources of labour. That cheap labour is freely available in many of the countries where textile and garment production takes place. (Spracované podľa: Moulds, The Guardian)

O 103 Chlapec pracujúci v tkáčskej dielni⁸⁵

⁸⁵ Zdroj: http://cdn.shopify.com/s/files/1/1304/2159/files/B1_large.jpg?13300412773944046179

Niektoré slovíčka k úlohe:

employment – zamestnanie

International labour organisation –

medzinárodná pracovná

organizácia

labour – práca

required – požadovaný

detrimental nature – škodlivá

povaha, škodlivá podstata

condition- podmienka

unacceptable - neakceptovateľná

prohibited - zakázaný

forbidden – zakázaný

rife – rozšírený, hojný

fashion supply chain – dodávateľský

reťazec módných firiem

ever-cheaper – stále lacnejšie

freely available – voľne dostupný

to take place- prebiehať

Diskutujte, prečo detská práca vzniká, v akých krajinách, prečo je dôležité, aby deti nepracovali, snažte sa popísať, ako sa asi takéto deti cítia.

Úloha 2: Príbehy pracujúcich detí

Aktivita je postavená predovšetkým na aktivizujúcej, skupinovej, diskusnej metóde. Prečítajte si príbehy o pracujúcich deťoch ako Alejandra, Hamisi a Sandy (celé príbehy môžete nájsť napríklad na stránke ILO: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---declaration/documents/publication/wcms_decl_fs_44_en.pdf).

Požiadajte deti, aby vo dvojiciach vymysleli list, v ktorom im vyjadria podporu a popíšu, na aké práva majú tieto deti nárok a čo by mali robiť. Prípadne, požiadajte deti, aby vymysleli príbehom šťastný koniec, ako sa podarilo pracujúcim deťom obhájiť svoje práva.

Alejandra

Twelve-year-old Alejandra is woken up at four in the morning by her father, Don José. She does not go to school, but goes to collect curiles, small molluscs in the mangrove swamps on the island of Espiritu Santo in Usulután, El Salvador. In the rush to get to work, Alejandra does not take time to eat breakfast. It is more important to make sure she has the things she needs to make it through a workday that can mean spending up to 14 hours in the mud. These items include about a dozen cigars and at least four pills to keep her from falling asleep. A good part of the money that she earns goes to buy these things.

She earns very little. If she is lucky in one day Alejandra manages to collect two baskets of curiles (150 shells), worth little more than 12 colones (that is little less than 1 euro). Alejandra, who has seven younger brothers and sisters, has no time to go to school or play with other children. Anyway, she prefers not to play with other children because they say she smells bad and exclude her from their games for being a curiles worker.

Summary (zjednodušená verzia textu):

Alejandra is twelve years old. She lives with her father Don José in El Salvador. She has seven younger brothers and sisters. She does not go to school. She goes to work – she collects shells called curiles. She wakes up at 4 AM. She does not eat breakfast. She works 14 hours a day. She does not have time to play with other children. She works in dirty mud. She earns very little – less than 1 euro per day.

O 104 Dievča zbierajúce mušle (curiles)⁸⁶

Hamisi

Even though he is only 11 years old, Hamisi already has had a career as a miner. He dropped out of his third year of primary school and left his home village of Makumira in Tanzania after his father was unable to pay for his uniform and school fees. Although

⁸⁶ Zdroj:

http://4.bp.blogspot.com/_MIayM8RhRj4/SVah7xhUIZI/AAAAAAAAAME/xS3JcVStB1w/s400/el_salvador_a_16.jpg

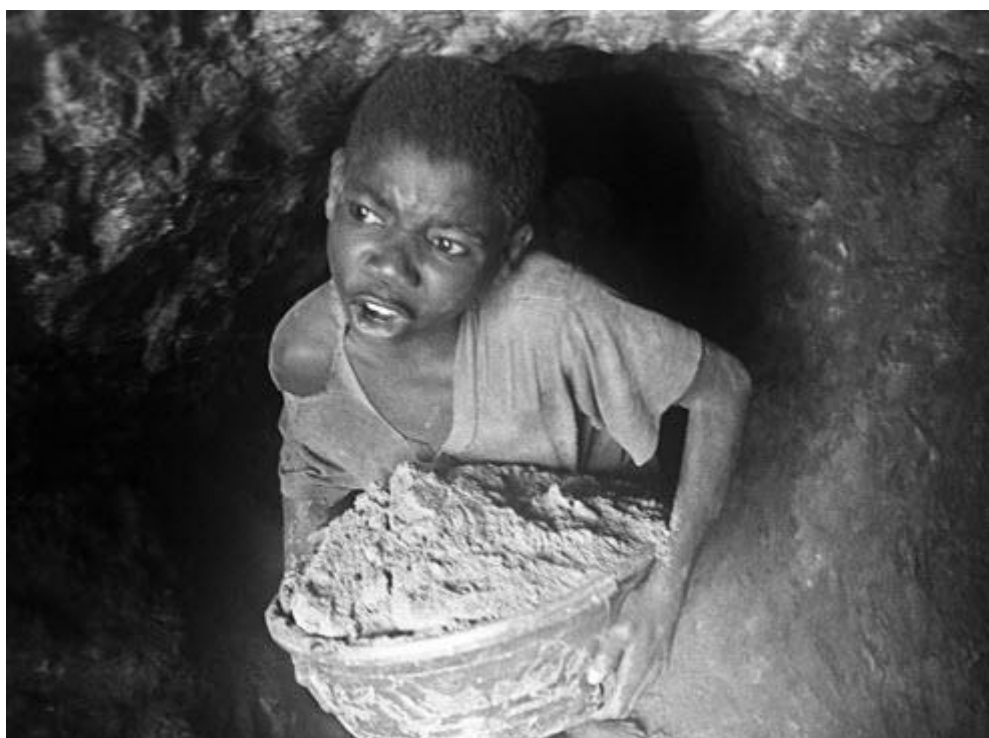
Hamisi's parents have their own half-acre coffee farm, their income fell sharply because of the decline in the market price for coffee throughout the world.

Children working in the Mererani mines earn the equivalent of between 50 cents and 1 euro a day when they are given tasks to do. Some children look through the gravel left by the pit owners in the hope of finding a gemstone. When they do, which is only very rarely, they can earn between 22 euro and 111 euro. It is because of stories of finding gemstones that children like Hamisi are attracted to the mines.

But like many others, Hamisi was disappointed by the terrible conditions and he did not make the fortune that he had heard about.

Summary (zjednodušená verzia textu):

Hamisi is eleven years old. He lives in Tanzania. He does not go to school because his family is poor and the school is expensive. He works in a mine. He earns less than 1 euro a day.

O 105 Chlapec pracujúci v bani⁸⁷

⁸⁷ Zdroj: <http://careerminer.infomine.com/wp-content/uploads/2014/05/childlabour.jpg>

Sandy

Sandy can't see his hands in the darkness of his shack made from palm bark and zinc on a hillside in the Dominican Republic. But he feels them because of the pain from wounds on his left thumb caused by the knife he uses to trim garlic plants. It is dawn and he has to hurry if he is to get a place in the landowner's truck. He jumps from the worn mattress that he shares with three other brothers. He doesn't have breakfast because there isn't any. Nor does he wear working boots because he has none.

Sandy manages to climb into the back of the truck before the others, who are adults and other children like him, without a childhood. In the cold and fog, the icy wind cuts his unprotected face. Sandy doesn't look beyond his hands and forgets his discomfort. His hands are his most valuable working assets. They pick potatoes, extract onions, dig up lettuce, behead beets and cut and gather garlic bulbs. He knows that he can bring home between 80 and 120 pesos, or 4,5 euro to 6,5 euro, to contribute to the low family income and to buy a pair of shoes. He works in the fields every day from dawn to the middle of the afternoon.

(spracované podľa ILO)

Summary (zjednodušená verzia textu):

Sandy lives in Dominican Republic. He doesn't have any childhood. He works in the fields every day. He doesn't wear shoes because he doesn't have any. He earns less than 7 euro.

O 106 Chlapci pracujúci na poli⁸⁸

⁸⁸ Zdroj: <http://2.bp.blogspot.com/-eVqs6yahpZw/TcdN-aaTYTI/AAAAAAAAAAo/mlkuTL8gAx0/s1600/ILO-UNICEF-inside.jpg>

K problematike je možné pozrieť aj videá ako napríklad

- <https://www.youtube.com/watch?v=BcI4l3arrHI>
- <https://www.youtube.com/watch?v=7Vfbv6hNeng>

Zdroje:

INTERNATIONAL LABOUR OFFICE. Child Labour Stories. Dostupné na internete:

[http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---
declaration/documents/publication/wcms_decl_fs_44_en.pdf](http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---declaration/documents/publication/wcms_decl_fs_44_en.pdf)

MOULDS, J. Child labour in the fashion supply chain. Where, why and what can be done. In:

The Guardian. Dostupné na internete: <https://labs.theguardian.com/unicef-child-labour/>

2.5 Tematický okruh - Vzory a ideály

(Človek, jeho vzory a ideály, pozitívne a negatívne vzory, individuálne priority a hodnoty)

2.5.1 Vzory a ideály - Pozitívne a negatívne vzory detí, detské sny a ich naplnenie (práva detí)

- **Výkonový štandard:** vyhľadať informácie a rozumieť problému detských práv vo vzťahu k vzorom a ideálom
- **Obsahový štandard:** vedieť poukázať na problém detských vzorov a ideálov vo vzťahu k ľudským právam
- **Výchovné ciele:** Všeobecným cieľom je vzbudiť záujem o problematiku detských práv

Na základe revidovanej Bloomovej taxonómie môžeme ciele popísať nasledovne:

- **Znalosti** – žiak/ žiačka pozná základné detské práva a dokáže ich vyjadriť v anglickom jazyku. Má dostatočnú slovnú zásobu k téme detských práv a problematike detských vzorov a ideálov v anglickom jazyku.
- **Pochopenie**- Chápe a vie odlišiť detské vzory a ideály v súlade s ľudskými právami od tých proti nim.
- **Aplikácia**- Dokáže aplikovať princípy detských práv vo vzťahu ku konkrétnym príkladom vzorov a ideálov.

- **Analýza-** Dokáže stručne analyzovať podstatu detských práv vo vzťahu k vzorom a ideálom
- **Hodnotenie-** Dokáže si uvedomiť problém nedodržovania detských práv a kriticky ich preskúmať. Dokáže zaujať vhodné stanovisko k ideálom a vzorom.
- **Tvorba-** Dokáže vytvoriť prezentáciu o vzoroch a ideáloch a poster o detských právach v anglickom jazyku.

Motivácia:

Pozrite si video o detských právach:

Zdroj: <https://www.youtube.com/watch?v=V1BFLitBkco>

Následne diskutujte, napríklad:

Sú tieto práva všade dodržiavané?

O čom snívajú deti, o ktorých práva sa nik nestará?

Kto a ako môže zlepšiť dodržiavanie detských práv?

Môžeme byť aj my vzorom pre iných v oblasti detských / ľudských práv? Ako?

Aktivity:

Úloha 1: Kampaň za detské práva

Deti v menších skupinách vytvoria projekt (resp. kampaň) zameranú na podporu vybraného detského práva (napríklad problematika ubližovania, šikany, týrania detí, právo na názor,

právo na súkromie⁸⁹). Ich úlohou je zistiť tiež, ktoré organizácie sa týmto právom zaoberajú. Mali by navrhnúť, ako by sa dala podpora vybraného detského práva zrealizovať v praxi. Následne diskutujeme a hovoríme aj tom, že aj my sami môžeme byť vzorom pre iných v oblasti dodržiavania ľudských práv.

O 107 Poster k detským právam⁹⁰

2.5.2 Vzory a ideály - Ženské a mužské vzory a rodové stereotypy (gender)

- **Výkonový štandard:** vyhľadať informácie o stereotypoch spájaných so ženskými a mužskými ideálmi, vzormi
- **Obsahový štandard:** vedieť chápať stereotypy spojené s ideálmi a vzormi žien a mužov
- **Výchovné ciele:** Všeobecným cieľom je vzbudiť záujem o problematiku ľudských práv, genderu, odhaliť predsudky spojené s genderom, stotožniť sa so základnými ľudskoprávnymi hodnotami.

Na základe revidovanej Bloomovej taxonómie môžeme ciele popísať nasledovne:

- **Znalosti** – žiak/ žiačka pozná pojem gender, rodové stereotypy, pozná základné ľudské práva z hľadiska rodu a dokáže ich vyjadriť v anglickom jazyku. Má dostatočnú slovnú zásobu k téme ľudských práv a genereových stereotypov týkajúcich sa vzorov a ideálov v anglickom jazyku.

⁸⁹ Zoznam práv v slovenčine je možné nájsť napríklad na stránke UNICEF:

https://www.unicef.sk/dokumenty/materialy-na-stiahnutie/advocacy/dohovor_jazykom_mladych.pdf

⁹⁰ Zdroj: <https://s-media-cache-ak0.pinimg.com/originals/a1/5e/2c/a15e2ca31ec431b08106b1149f30f8fd.jpg>

- **Pochopenie-** Chápe a vie odlišiť stereotypné správanie vo vzťahu k ženám a mužom v oblasti vzorov a ideálov
- **Aplikácia-** Dokáže aplikovať princípy ľudských práv vo vzťahu ku konkrétnym príkladom vzorov a ideálov mužov a žien.
- **Analýza-** Dokáže vyčleniť rozdiely a podobnosti medzi vzormi a ideálmi mužov a žien. Dokáže stručne analyzovať podstatu predsudkov a stereotypov z hľadiska genderu.
- **Hodnotenie-** Dokáže si uvedomiť rodové stereotypy a kriticky ich preskúmať. Dokáže zaujať vhodné stanovisko k porušovaniu ľudských práv na základe rodových stereotypov vo vzťahu k vzorom a ideálom.
- **Tvorba-** Dokáže vytvoriť prezentáciu o vzoroch a ideáloch žien a mužov a rodových stereotypoch.

Motivácia:

Žiakom/ žiačkam ukážte obrázok a diskutujte, čo muži očakávajú od žien a naopak

O 108 Mužské/ženské očakávania⁹¹

⁹¹ Zdroj: <https://s-media-cache-ak0.pinimg.com/originals/6b/61/a4/6b61a4028c33a7f4eac8e23fe93485d0.jpg>

Úloha 1: Podobnosti a rozdiely v ideáloch

Dajte za úlohu dievčatám v menších skupinkách napísať, čo očakávajú chlapci, aké sú ich vzory a ideály a naopak chlapcom napísať dievčenské vzory a ideály. O odpovediach diskutujte. Hovorte aj o tom, či ide len o predsudky - rodové stereotypy alebo nemáme nič spoločné. Následne dajte deťom napísať, aké sú rovnaké vzory a ideály aj dievčat aj chlapcov. Diskutujte, v čom sme podobní a v čom iní.

O 109 Chlapci vs. dievčatá⁹²

2.5.3 Vzory a ideály - Pozitívne a negatívne vzory z hľadiska rôznych etník (etnicita)

- **Výkonový štandard:** poznať pojem pozitívne a negatívne vzory
- **Obsahový štandard:** dodržiavanie tolerancie pri strete kultúr, pri stretnutí rôznych etník, ľudí z rôznych krajín, prevencia xenofóbie, problém diskriminácie, pozitívne a negatívne vzory vo vzťahu k ľudským právam iných etník, rás, národov
- **Výchovné ciele:** formovať úctu k človeku, rozvíjať empatiu, formovať toleranciu k iným etnikám a kultúram, ľuďom inej farby pleti, národnosti, etnika

Na základe revidovanej Bloomovej taxonómie môžeme ciele popísať nasledovne:

- **Znalosti** – žiak/ žiačka pozná pojem vzor, ideál, etnicita, kultúra, úcta, rešpekt. Má dostatočnú slovnú zásobu k téme ľudských práv vo vzťahu k rôznym kultúram a etnikám v anglickom jazyku.

⁹² Zdroj: <https://lostmindfoundsoul.files.wordpress.com/2012/05/boys-vs-girls-icon-copy.jpg>

- **Pochopenie-** Chápe a vie odlišiť predsudky a nevhodné, neúctivé správanie vo vzťahu k príslušníkom iných kultúr.
- **Aplikácia-** Dokáže aplikovať princípy ľudských práv vo vzťahu ku konkrétnym príkladom vzorov a ideálov.
- **Analýza-** Dokáže stručne analyzovať podstatu predsudkov. Porovnať vhodné a nevhodné ideály a vzory z hľadiska ľudských práv rôznych etníc
- **Hodnotenie-** Dokáže si uvedomiť kultúrne predsudky a stručne ich preskúmať. Dokáže zaujať vhodné stanovisko k porušovaniu ľudských práv a nevhodným vzorom a ideálom.
- **Tvorba-** Dokáže vytvoriť prezentáciu o diskriminácii ľudí z rôznych kultúr, etníc, rás, o vhodných a nevhodných vzoroch.

Motivácia:

Každý povie meno osobnosti, ktorá by mala byť vzorom z hľadiska dodržiavania ľudských práv vo vzťahu k iným etnikám, rasám, národnostiam.

O 110 Kto je tvoj vzor?⁹³

Úloha 1: Charakteristika vzoru

Deťom dajte do menších skupín zoznam slovíčok, ktoré môžu použiť pri opise človeka, ktorý má byť vzorom pri dodržiavaní ľudských práv. Ich úlohou je odlišiť vhodné a nevhodné charakteristiky pre človeka, ktorý má byť ich vzorom. Slovíčka si

⁹³ Zdroj: <http://smallandsimpletruths.com/wp-content/uploads/2015/08/bent.png>

tiež môžu prípadne doplniť pomocou slovníka. Do zoznamu môžeme uviesť aj charakteristiky, ktoré sú irelevantné (ako napr. mladý, starý, vysoký, beloch a pod.). Môže ísť o slovíčka ako napríklad: *clever, hostile, tolerant, benevolent, generous, patient...*

Následne charakteristiku osoby odprezentujú a uvedú tiež, ktoré charakteristiky by vzor mať nemal. Diskutujeme, či majú nejaký vzor, ktorý rešpektuje ľudské práva iných.

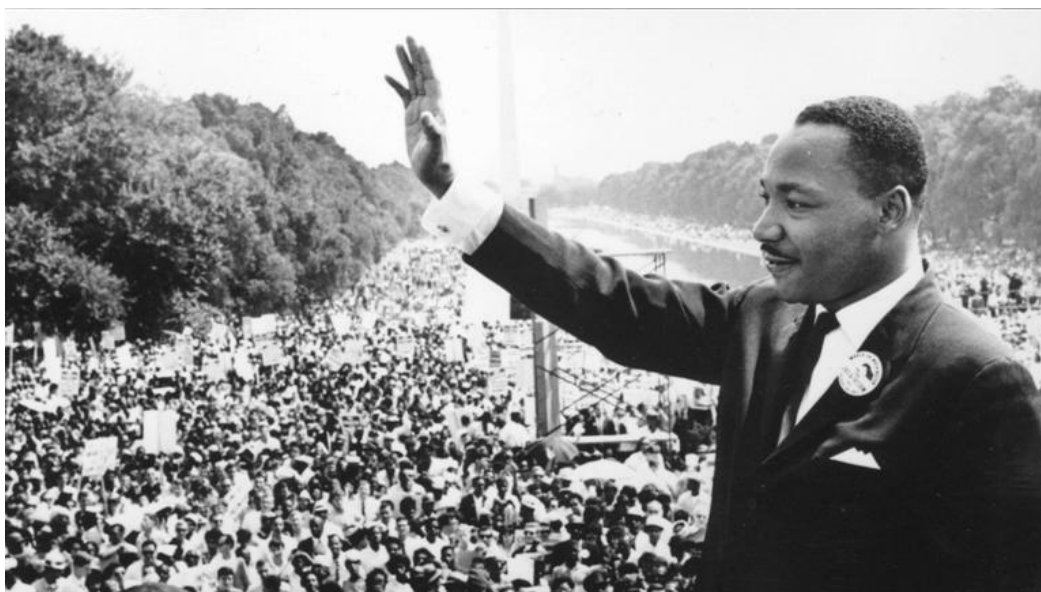

O 111 Detský vzor⁹⁴

Úloha 2: Negatívne a pozitívne vzory v histórii

Deti majú na domácu úlohu nájsť jeden negatívny a jeden pozitívny vzor z minulosti, ktorý sa preslávil buď z hľadiska porušovania, alebo podpory ľudských práv rôznych rás, etník. Zistia si základné údaje o nich a na hodine svoje zistenia odprezentujú. Napríklad:

⁹⁴ Zdroj: <http://rummuser.com/wp-content/uploads/Role-Model.jpg>

O 112 Martin Luther King⁹⁵

(Na obrázku hore je Martin Luther King bojovník za práva afro-američanov.)

O 113 Adolf Eichmann⁹⁶

(Na obrázku hore je Adolf Eichmann, ktorý je neslávne známy podielom na holokauste.)

⁹⁵ Zdroj: http://activemindsblog.org/wp-content/uploads/2016/01/BRAND_BIO_BIO_Martin-Luther-King-Jr-Mini-Biography_0_172243_SF_HD_768x432-16x9.jpg

⁹⁶ Zdroj: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/en/8/8f/Eichmann,_Adolf.jpg

ZÁVER

Cieľom publikácie, ktorej záver práve čítate, bolo poskytnutie námetov k možnostiam implementácie ľudskoprávnej problematiky do vyučovania anglického jazyka, primárne v nižšom sekundárnom vzdelávaní, ale možné je ju využiť aj na vyšších stupňoch vzdelávania. Publikácia vznikla ako reakcia na nedostatok učebných materiálov v tejto oblasti a snažila sa sprostredkovať učiteľom a učiteľkám zásobník aktivít využiteľných na hodinách angličtiny a uľahčiť im tak implementáciu ľudskoprávných tém (ako práva detí, ľudské práva spojené s genderovou problematikou a etnicitou) do vyučovania.

Uvedenému cieľu bola prispôsobená aj štruktúra publikácie, kde po úvodnej teoretickej časti, ktorá nadväzuje na publikáciu *Ľudské práva a prosociálna výchova (2016)* nasledujú námety na prepojenie ľudskoprávných tém s tematickými okruhmi ako sú: Uprostred multikultúrnej spoločnosti; Odievanie a móda; Šport nám, my športu; Profesia a pracovný život; Vzory a ideály.

Autorka verí, že príručka sa stane podnetným materiálom pre učiteľov a učiteľky v praxi a zjednoduší im tak prácu na vyučovaní.

LITERATÚRA

ANTI-SLAVERY. *Stories of Child Slavery*. Dostupné na internete:

http://www.antislavery.org/english/slavery_today/child_slavery/stories_of_child_slavery.aspx [cit. 12.12.2016].

ČTVRTNÍČKOVÁ, D. – ALEXOVIČOVÁ, T., 2008. *Otvorme dvere ľudským právam*. 1. vyd. Bratislava: Metodicko – pedagogické centrum Bratislava, alokované pracovisko Prešov, 2008. 32 s. ISBN 978–80–8045–525–5.

Dohovor o právach dieťaťa. Dostupné na internete:

<http://www.detskyombudsman.sk/dohovor-o-pravach-dietata> [cit. 12.12.2016].

EQUITAS. 2008. *Play it fair! Human Rights Education Toolkit for Children*. Montreal:

Equitas. Dostupné na internete: https://equitas.org/wp-content/uploads/2010/11/2008-Play-it-Fair-Toolkit_En.pdf [cit. 12.12.2016].

FLOWERS, N. 2000. *Human Rights Education Handbook Effective Practices for Learning, Action, and Change*. Minnesota: Human Rights Resource Center, University of Minnesota. Dostupné na internete: <http://www1.umn.edu/humanrts/edumat/pdf/hreh.pdf> [cit. 12.12.2016].

FOLVARČÍKOVÁ, Z. 2013. *Didaktické hry a aktivity na hodinách anglického jazyka*. Bratislava: MPC.

Glosár rodovej terminológie. <http://glosar.aspekt.sk/default.aspx?smi=1&vid=173&ami=1> [cit. 12.12.2016].

GREEN, S. E. 2002. *Respect: Its starts with you!* Pleasantville: Sunburst Visual Media.

Dostupné na internete: http://www.ket.org/education/guides/bullying_program6.pdf [cit. 12.12.2016].

Inovovaný štátny vzdelávací program pre nižšie sekundárne vzdelávanie- Anglický jazyk A1. 2014. Dostupné na internete:

http://www.statpedu.sk/sites/default/files/dokumenty/inovovany-statny-vzdelavaci-program/aj_nsv_a1_2014.pdf [cit. 12.12.2016].

Inovovaný štátny vzdelávací program pre nižšie sekundárne vzdelávanie- Anglický jazyk A2. 2014. Dostupné na internete:

- http://www.statpedu.sk/sites/default/files/dokumenty/inovovany-statny-vzdelavaci-program/aj_nsv_a2_2014.pdf [cit. 12.12.2016].
- INTERNATIONAL LABOUR OFFICE. *Child Labour Stories*. Dostupné na internete: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---declaration/documents/publication/wcms_decl_fs_44_en.pdf [cit. 12.12.2016].
- JAMES MOLLISON/CHRIS BOOT LTD. Where Children Sleep. In: *The Telegraph*. Dostupné na internete: <http://www.telegraph.co.uk/culture/photography/8063624/Where-children-sleep.html?image=5> [cit. 12.12.2016].
- KOCH, C. 2013. Where women rule the world: Matriarchal communities from Albania to China. In *Metro*. Dostupné na internete: <http://metro.co.uk/2013/03/05/where-women-rule-the-world-matriarchal-communities-from-albania-to-china-3525234/#ixzz414ueHEaf> [cit. 12.12.2016].
- Kolektív autorov. 2013. *Vybrané texty k ľudským právam*. Príručka pre Olympiádu ľudských práv. Bratislava: UK.
- Kolektív autorov. 2016. *Ľudské práva a prosociálna výchova. Metodická príručka pre učiteľov základných škôl*. Banská Bystrica: Pedagogická fakulta UMB, 2016. 177 s. ISBN 978-80-557-1098-3
- MOULDS, J. Child labour in the fashion supply chain. Where, why and what can be done. In: *The Guardian*. Dostupné na internete: <https://labs.theguardian.com/unicef-child-labour/> [cit. 12.12.2016].
- Národný plán výchovy k ľudským právam*. Dostupné na internete: https://www.minedu.sk/data/files/218_01_20050407_narodny_plan_vychovy_2005_2014.pdf [cit. 12.12.2016].
- No Child for Sale. Real Stories*. Dostupné na internete: <http://nochildforsale.ca/casestudies/> [cit. 12.12.2016].
- POLÁKOVÁ, E. BADUROVÁ, B. KALISKÝ, J. a kol. 2016. *Ľudské práva a prosociálna výchova : metodická príručka pre učiteľov základných škôl*. Banská Bystrica : Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela - Belianum. ISBN 978-80-557-1098-3.
- POLÁKOVÁ, E. BADUROVÁ, B. KALISKÝ, J. a kol. 2016. *Prierezové témy v etickej výchove : metodická príručka pre učiteľov základných škôl*. Banská Bystrica : Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela - Belianum. ISBN 978-80-557-1107-2.
- QUINTANILLA, M. 2001. Mabel Fairbanks, 85; Black Ice Skater. In: *Los Angeles Times*. Dostupné na internete: <http://articles.latimes.com/2001/oct/04/local/me-53367> [cit. 12.12.2016].

- RHOADES, L. 2014. 47 stunning photographs of people from around the world. In: *BuzzFeed*. Dostupné na internete: <http://www.buzzfeed.com/mrloganrhoades/47-stunning-photographs-of-people-from-around-the-world#.dmb121Yq7R> [cit. 12.12.2016].
- SCHARF, A. 2014. *Critical Practices for Anti-bias Education*. Montgomery: Teaching tolerance. Dostupné na internete: http://www.tolerance.org/sites/default/files/Critical%20Practicesv4_final.pdf [cit. 12.12.2016].
- SMITH, L. 2015. Equal rights: 10 best and worst countries for attitudes towards gender equality. In: *International Business Times*. Dostupné na internete: <http://www.ibtimes.co.uk/equal-rights-10-best-worst-countries-attitudes-towards-gender-equality-1528452> [cit. 12.12.2016].
- THE WEEK. 2015. *Gender neutral clothing: the trend that's breaking down barriers*. Dostupné na internete: <http://www.theweek.co.uk/fashion/62293/gender-neutral-clothing-the-trend-thats-breaking-down-barriers> [cit. 12.12.2016].
- TVARDZÍK, J. 2016. Škandál H&M a Next: Ret'azce priznali, že lacné oblečenie šijú zneužívané deti. In: *Trend*. Dostupné na internete: <http://www.etrend.sk/firmy/skandal-h-m-a-next-retazce-priznali-ze-lacne-oblecenie-siju-zneuzivane-deti.html> [cit. 12.12.2016].
- UNDOC. *World Day against Child Labour : two stories of hope* Dostupné na internete: https://www.unodc.org/unodc/en/frontpage/2013/June/world-day-against-child-labour_-_two-stories-of-hope.html [cit. 12.12.2016].
- UNICEF, 2010. *Protecting children from violence in sport. A review with a focus on industrialized countries* 2010. Dostupné na internete: https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/violence_in_sport.pdf [cit. 12.12.2016].
- UNITED NATIONS. 2004. *Teaching Human Rights. Practical activities for primary and secondary schools*. Geneva: United Nations. Dostupné na internete: http://www.un.org/wcm/webdav/site/visitors/shared/documents/pdfs/Pub_United%20Nations_ABC_human%20rights.pdf [cit. 12.12.2016].
- VARTAN, S. 2015. *8 habits that other cultures would consider rude*. Dostupné na internete: <http://www.mnn.com/lifestyle/eco-tourism/blogs/8-habits-other-cultures-would-consider-rude> [cit. 12.12.2016].
- WOMEN ON BOARDS. 2016. *Gender Balance In Global Sport Report*. Dostupné na internete: <https://www.womenonboards.net/womenonboards-AU/media/AU-Reports/2016-Gender-Balance-In-Global-Sport-Report.pdf> [cit. 12.12.2016].

YOUR TANGO. 2013. *6 Unusual Gender Norms Around the World*. Dostupné na internete:
<http://www.yourtango.com/2013171153/6-gender-stereotypes-around-world> [cit.
12.12.2016].

**DRUHÁ ČASŤ: APLIKÁCIA ĽUDSKOPRÁVNÝCH TÉM
VO VYUČOVANÍ VÝTVARNEJ VÝCHOVY V ZŠ**

ÚVOD

Výchova k ľudským a občianskym právam je neodmysliteľnou a dôležitou súčasťou kurikula základnej školy a svoje miesto nemá len v občianskej výchove alebo občianskej náuke, ale je veľmi ľahko uplatniteľná prierezovo či nadpredmetovo vo všetkých ostatných vyučovacích predmetoch, hoci ako prvé nám možno napadnú slovenský jazyk, dejepis či etická výchova. Dôležitosť témy ľudských a občianskych práv je neoddiskutovateľná už len pri pomyslení na všetko bezprávie a krivdy, o ktorých nás každodenne informujú mnohé informačné kanály. Prispieť k didaktike týchto tém v nižšom sekundárnom stupni vzdelávania bolo aj našim cieľom a priestor pre ich rozvinutie bola výtvarná výchova. Myslíme si, že výtvarnými metódami môžeme komunikovať akúkoľvek tému, výtvarný prejav chápeme ako inú formu medziľudskej komunikácie, ako zmenu dorozumievacieho kódu, ktorému sa učíme v procese socializácie postupne rozumieť, a ktorý nám dáva ďalší jedinečný priestor a špecifické formy na sebaujadrenie či komunikáciu.

Pre aplikáciu ľudskoprávnej tematiky do výtvarnej výchovy bola určujúca naša filozofická orientácia. Preto predkladáme text, ktorý učiteľovi výtvarnej výchovy poskytuje základné filozofické východiská, tie následne transponuje do ľudskoprávnej roviny a toho reflexiu urobí v mnohých úlohách a otázkach viažuc ich na špecifickú formu výtvarného prejavu.

Tematicky sa pohybujeme v troch oblastiach, ktoré sme obsahovo vrstviли nasledovne. V námetoch pre aplikáciu problematiky sme začali reflexiou vojnového konfliktu, keďže ho vnímame ako najvypuklejší priestor pre porušenie mnohých ľudských a občianskych práv, prešli sme cez problematiku slobody, šťastia, významu práce, chudoby, ľudskej rovnosti, blahobytu, ochrany prírody, rasizmu, emigrácie a problematiku rodových stereotypov a rodovej diskriminácie. Do textu sme nutne radili aj obrazový materiál, nakoľko výtvarná výchova pracuje najmä s ním, ten je však len podporného charakteru, keďže žiaci vytvárajú diela vlastné.

Za cenné rady a pripomienky ďakujeme recenzentom publikácie a za jazykové korekcie druhej časti ďakujem Mgr. Marcele Kadeckej.

1 TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ

Vyučovací predmet výtvarná výchova je predmetom, v ktorom žiaci⁹⁷ prioritne spoznávajú prostredníctvom výtvarných činností najmä vyjadrovacie prostriedky vizuálnych umení, napriek tomu sa dá aj tento priestor využiť pre artikuláciu ľudskoprávných tém, ako prvé nám môže napadnúť právo na ochranu súkromia, cti a ľudskej dôstojnosti, zákaz diskriminácie či sloboda prejavu a myslenia či ktorékoľvek ďalšie, keďže vo všeobecnosti platí, že čo sa dá vyjadriť textom, dá sa vyjadriť aj obrazom. Vo vyučovacom predmete sa akcent kladie na prácu s výtvarnými materiálmi, technikami a nástrojmi a obsahuje nápad, nájdenie formy a realizáciu. Takto žiaci získavajú schopnosť rozumieť vizuálnym znakom prostredníctvom vlastnej skúsenosti, ale aj spoznávajú rôzne formy súčasnej vizuálnej kultúry či kultúrnej tradície. Žiaci sú prostredníctvom vlastnej aktivity uvádzaní do vizuálnej kultúry a komunikácie; v konečnom dôsledku sú schopní porozumieť filmu, reklame, architektúre či dizajnu, maľbe či fotografii. V tomto vizuálnom kóde je možné komunikovať aj všetky ľudskoprávne témy. Môžeme ich prezentovať v podobe filmu, videa, fotografie, koláže či maľby, alebo v ďalších vizuálnych kódoch.

Vizuálny, obrazový kód (v prípade filmu či videa audio-vizuálny) umožňuje veľmi účinne komunikovať najrôznejšie témy a paralelne recipientovi poskytuje mnohé informácie súčasne. Zatiaľ čo text rozvíja problematiku pomaly a postupne v určitej chronologickej nadväznosti, obraz, piktogram, či napríklad reklamný šot informáciu odovzdá v okamihu. Obrazový kód (ako každý iný kód) kóduje myšlienku, a práve schopnosť jej uchopenia, pochopenia, či interpretácie je dôležitým cieľom výtvarnej výchovy, ak má umenie naplňať komunikačnú funkciu. Tak kódovanie myšlienky, ako aj následné dekódovanie umeleckého diela, či myšlienky jej autora, je priestor pre prejavenie ľudskej individuality. Táto je najskôr artikulovaná, potom vysvetlená, a následne obhajovaná v komunite školskej triedy, čo poskytuje priestor pre rozvoj demokratických schopností a zručností. Žiaci poznávajú, že hoci sa „pozerajú rovnakým smerom“, nevidia to isté. Následne zápis do vizuálneho kódu, či interpretácia tohto kódu bude odlišná.

Vo výtvarnom diele je myšlienka kódovaná v špecifickejšej, nekaždodennej forme. Autor nepredkladá len obsah (čo vyjadriť), ale aj hľadá formu (ako to vyjadriť, aby to bolo nie len funkčné, ale aj estetické); foriem je k dispozícii mnoho. Hoci interpretácia kódu vzhľadom na

⁹⁷ Pojem žiaci chápeme ako pedagogický termín obsahujúci oba rody, žiaci a žiačky.

formu bude odlišná, prístupuje ešte odlišnosť vyplývajúca z poznania a postoja k zobrazovanej, v našom prípade ľudskoprávnej problematike (myšlienke). Ako sme vyššie uviedli, vizuálny kód umožňuje artikulovať akúkoľvek myšlienku, či sú to práva detí, rodové rozdiely, či rôzne formy diskriminácie (napríklad etnickej) a to v každom ročníku výtvarnej výchovy. Žiaci odkrývajú túto predkladanú myšlienku, či tému na pozadí svojho života, svojho poznania, svojho postoja, či svojho svetonázoru a v neposlednom rade aj svojho momentálneho emocionálneho naladenia. Následne pri artikulovaní svojho názoru na zobrazovanú tému dochádza nie len k rôznorodým výpovediam, ale aj k protikladným stanoviskám. Toto je silný potenciál výtvarnej výchovy, nakoľko učiteľ, či autor umeleckého diela, predkladá niečo k zamysleniu. Zviditeľňuje to ako „pred-met“, ktorý treba nejako uchopiť; tomu napomôžu vhodné didaktické metódy a postupy. Dobrý učiteľ práve túto názorovú diverzitu víta a využije ju v tvorivú diskusiu, v ktorej sa každý môže niečo naučiť, či inak obohatiť.

Edukačný proces pozostáva zo zložky vyjadrovacej a interpretačnej, výchovnej a vzdelávacej. Tieto zložky sa vo výtvarnej výchove prelínajú, nemožno ich chápať izolovane. Uplatňujú sa tak, že jedna vyplýva z druhej. Výtvarné činnosti predstavujú zároveň poznávanie umenia a chápanie jeho zmyslu. Otvárajú tak žiakovi možnosti zaradiť sa do kultúrnej tradície na úrovni súčasného myslenia a možnosti jeho aktívneho začleňovania sa do kultúry.

1.1 Kultúra, umenie a filozofia

V procese socializácie a individualizácie prebieha začleňovanie sa jednotlivca do ľudskej kultúry, lebo skôr ako ju začne aktívne vytvárať či analyzovať, najskôr prijíma tú existujúcu, do ktorej sa rodí. Postupne sa učí najrôznejším zdrojovým kódom, v ktorých sa kultúra prezentuje. Rovnaká myšlienka môže byť rôznorodo kódovaná. Umelecký jazyk je len jedným z mnohých jazykov, ktorým sa jedinec v priebehu svojej socializácie naučí. Stane sa jedným z antropín, ktoré ho definitívne oddelia od ostatných živočíchov či ostatného súcna. Umenie je v kultúre špecifické niekoľkými znakmi:

- je slobodné a má cieľ samé v sebe; tým že nie je podriadené vonkajšiemu cieľu sa odlišuje od remeselnej technickej výroby;
- niečo vyjadruje a oznamuje, je komunikatívne, tým sa odlišuje od zábavného umenia, ktoré má len zahnať nudu;

- okrem duchovného obsahu, ktorý umenie komunikuje, je v umení dôležité médium, teda materiál, v ktorom sa táto komunikácia uskutočňuje, je to jeho zmyslová zložka, preto duchovné sa vyjadruje zmyslovým.

Umenie je blízke filozofii tým, že tiež vyjasňuje ľudskú existenciu, orientuje vo svete a transcenduje tu-dané. Tak ako umenie, aj filozofia vychádza zo zmyslovej skutočnosti (skúsenosti), odlišuje sa však tým, že filozofia sa realizuje v médiu rozumu, pojmach a vedeckej reflexii, a umenie sa realizuje v médiu zmyslovosti. Zatiaľ čo pravda filozofie spočíva v sile rozumovej argumentácie, pravda umenia spočíva v dokonalosti zobrazenia. A pokým filozofii ide o všeobecnosť teórie, umeniu o všeobecne platnú krásu v jej konkrétnej realizácii.

1.2 Výtvarná výchova a ľudské práva a slobody

Myslíme si, že ľudskoprávne témy umožňuje rozvíjať každý tematický celok výtvarnej výchovy, stručne ich vymenujme. V tematickom celku:

- *výtvarné vyjadrovacie prostriedky*, ktorý rozvíja výrazové možnosti, vyjadruje vzťahy farieb v priestore, zakúša rôzne typy kompozície, môžu žiaci napríklad transformovať vybrané ľudskoprávne motívy do niekoľkých tvarových štýlov;
- *možnosti zobrazovania videného sveta*, ktorý tematizuje transformovanie videného do vlastného umeleckého zobrazovania a vyjadrenia, môžu žiaci aktívne kódovať svoje chápanie vybranej ľudskoprávnej témy do vizuálnej formy;
- *podnety moderného a súčasného výtvarného umenia* (médiá, štýly, témy), ktorý tému vyjadruje rôznym umeleckým štýlom, môžu žiaci v dielach rôznych umeleckých štýlov poznávať hodnoty a normy viažuce sa na ľudskoprávnu problematiku;
- *výtvarné činnosti inšpirované dejinami umenia*, ktorý aktualizuje témy ranokresťanského, byzantského, stredovekého, gotického či renesančného umenia, žiaci poznávajú vybrané typické vizuálne diela a komunikujú ľudskoprávne témy tých období. Napríklad zrovnoprávnenie všetkých ľudí pred Bohom, vyzdvihnutie jedinečnej hodnoty a dôstojnosti človeka v kresťanstve, prenasledovanie ranných kresťanov, náboženské vojny renesancie, či znovuobjavenie jedinečnej hodnoty ľudského života v kontexte pozemského sveta tematizujú nielen dôstojnosť človeka

ako jedinečnej bytosti, ale aj slobodu myslenia, vierovyznania, či diskrimináciu založenú na vierovyznaní;

- *škola v galérii a galéria v škole* umožňuje tematizovanie ľudskoprávnej problematiky prostredníctvom galerijnej zbierky aktuálne realizovanej v najbližšej galérii alebo prostredníctvom školskej výstavy;
- *podnety architektúry*, ktorý tematizuje funkcie architektonického priestoru, rozlišuje jeho výraz, môžu žiaci prepojiť napríklad s ľudskou chudobou či luxusom, slobodou či obmedzením;
- *podnety fotografie*, ktorý približuje základy práce s fotoaparátom, žiaci môžu prostredníctvom fotografie vizualizovať ľudskoprávne témy;
- *podnety filmu a videa*, ktorý zahŕňa montáž a koláž, vzťah obrazu a zvuku, scenáru a strihu, môžu žiaci nachádzať, interpretovať či vytvárať ľudskoprávnu problematiku vo filme a videu;
- *elektronické médiá*, ktorý tematizuje úpravu digitálneho obrazu, môžu žiaci digitálny obraz s ľudskoprávnou problematikou upravovať, dotvárať, či vytvárať v počítači;
- *podnety poznávania sveta*, ktorý umožňuje premostenie vizuálneho umenia s témami iných odborov, napríklad s problematikou dejepisu, či iných humanitných a spoločenských oblastí, môžu žiaci objavovať ľudskoprávne témy v učive dejepisu, slovenčiny, etickej výchovy, občianskej výchovy apod. a tieto kódovať do vizuálnej formy.

1.3 Výchovno-vzdelávacie ciele výtvarnej výchovy v kombinácii s ľudskoprávnymi témami

Všeobecné kognitívne ciele a zručnosti

Na konci nižšieho sekundárneho stupňa žiaci:

1. poznajú a rozumejú jazyku vizuálnych médií a identifikujú v ňom ľudskoprávne témy,
2. sú schopní reflexie vizuálnej kultúry,
3. sú schopní riešiť problémy (individuálne alebo v skupine),
4. sú schopní komunikovať a spolupracovať s druhými na tvorbe umeleckého diela,
5. dokážu aktívne načúvať druhým (pri interpretácií diel a prežívania),
6. sa vedia pýtať,

7. rozumejú vybraným ľudským právam, ich miestu a dôležitosti v ľudskej spoločnosti,
8. dokážu analyzovať svet, v ktorom žijú,
9. dokážu robiť morálne analýzy.

Vedomosti vychádzajú z dokumentov ľudských práv, tie najdôležitejšie sú napríklad *Dohovor o právach dieťaťa, Deklarácia práv dieťaťa, Všeobecná deklarácia ľudských práv, Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd, Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach, Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach, Ústava Slovenskej republiky*, ale aj *Školský poriadok* danej školy a ďalších. Avšak nie je dôležité aktívne vedieť vymenovať všetky ľudské práva, ktoré sú uvádzané v týchto dokumentoch, ale skôr pochopiť, čo predstavujú a čo požadujú (aký majú význam) konkrétne práva pre človeka. Dôležitá je však aj operacionalizácia, či definovanie kľúčových termínov tematizovanej ľudskoprávnej problematiky. Tak vzniká istý odborný pojmový aparát, ktorý je v úzkom vzťahu k veku žiakov a ktorému títo aktívne, či pasívne rozumejú. Pojmový aparát nie je samoúčelný, ale umožní vyjadriť dominantné či kľúčové problémy, postoje a pohľady konkrétnej tematizovanej ľudskoprávnej problematiky.

Najdôležitejšie **postoje**, na ktoré treba upriamiť pozornosť, sú pozitívne prijatie významu ľudských práv; akceptovanie ľudskej dôstojnosti, ktorá sa v ľudskej spoločnosti získava narodením, teda je vrodená, následne sa viaže s prejavovanou úctou; rozvoj tolerancie voči rôznym typom vyjadrovania a vkusu iných ľudí; akcentovanie spolupráce a otvorenej komunikácie, ktoré sú výhodnejšie ako rôzne konfliktné situácie a v neposlednom rade je to uvedomenie si vlastnej zodpovednosti za konanie, či nekonanie, čo je v úzkom vzťahu aj s morálnou citlivosťou a procesom morálneho hodnotenia.

2 NÁMETY NA APLIKÁCIU ĽUDSKOPRÁVNÝCH TÉM VO VYUČOVANÍ VÝTVARNEJ VÝCHOVY

Ako sme uviedli v teoretických východiskách, do vizuálneho kódu sa dá transformovať akákoľvek téma. V tejto časti je navrhnutých desať ukážok tematizujúcich to, čím sme aj my na Slovensku, viac či menej, denne konfrontovaní. Občianska **vojna** je na Ukrajine či v Sýrii; sloboda môže byť porušovaná každodenne a kdekoľvek, je závislá nie len od biologických daností človeka; **chudobu** a biedu nepozorujeme len v televíznej relácii *Modré z neba*, ale nás na ulici môže zastihnúť kedykoľvek; s ňou sa spájajú aj ďalšie ekonomické témy, ako sú hodnota **práce**, **šťastie** a život v **blahobyte**; rôzne formy **diskriminácie** (z nich na základe príslušnosti k inému etniku či na základe rodu sú oddelené nižšie) sú tiež každodennou záležitosťou (a to aj v právnom štáte s demokratickým politickým systémom) a prehliadanie práva na zdravé **životné prostredie** (čo má korene v strate ľudskej humanity) vedie súčasný globalizovaný svet do ekologickej krízy.

2.1 Ľudské a detské práva a slobody

2.1.1 Aktivita: Spravodlivá vojna?

Téma: Vojenský konflikt a vojnové zločiny ako priestor pre najsilnejšie porušenie ľudských a detských práv

Cieľová skupina: 9. ročník

TC: Škola v galérii

Výkonový štandard

Žiaci dokážu:

- vnímať umelecké diela a uvádzať ich do hodnôt poznávania umenia a kultúry.
- slovne opísať vybrané maľby v galérii, ktorá prezentuje vojnovú tematiku (súbor malieb môže byť nahradený súborom digitálnych obrázkov).
- zobrazit' charakteristický výraz emócie prostredníctvom abstraktnej maľby.

Obsahový štandard:

- konfrontácia rôznych štýlov moderného alebo predmoderného umenia,
- vybrané „-izmy“ moderného umenia,
- problematika mieru a vojny,
- vojnový konflikt a jeho oprávnenosť, agresor a napadnutý, vojna dobyvačná, obranná, právo na vojnu a právo vo vojne, dôvod na vojnu a jej motív, primeranosť zbraní a vojnové zločiny.

Výchovné ciele:

- pochopiť dôležitosť mieru a dôsledky vojnového konfliktu,
- rozvinúť záujem o budovanie mieru a vytvárať negatívny vzťah k vojne,
- chápať vojenský konflikt a vojnové zločiny ako priestor pre najsilnejšie porušenie ľudských a detských práv.

Filozofické východisko a metodické usmernenie

Vo svete sa stále bojuje. Zrejme nebolo obdobie, kedy v rovnakom čase vládol vo všetkých krajinách mier. Hoci Slovensko bolo s vojnou naposledy konfrontované počas druhej svetovej vojny a mnohí mladí ľudia si nevedia reálne predstaviť situáciu vojakov či civilistov na území vojny a bojov, sme aj dnes sprostredkované vojenskými konfliktami oslovovaní. Pozorujeme, že súčasná emigrantská kríza je dôsledkom (nie len) občianskej vojny v Sýrii (ale aj chudoby krajín na Blízkom východe alebo tiež dôsledkom ekologickej krízy). V súvislosti s vojnou je často diskutovanou otázkou, či vojna, ako radikálne riešenie konfliktu, môže byť spravodlivá.

Vo filozofii je téma spravodlivej vojny, teda morálnosti vojny, diskutovaná od jej začiatku. Grécko-rímske názory boli využité v kresťanskom stredoveku a napríklad T. Akvinský zaviedol rozlišovanie medzi *jus ad bellum* a *jus in bello* (teda medzi *právom na vojnu* a *právom vo vojne*). V teórii spravodlivej vojny je hlavným cieľom určiť súbor podmienok, za ktorých je morálne ospravedlniteľné chopiť sa zbraní a zdôvodniť pravidlá o hraniciach, v ktorých sa bude viesť boj. Hneď v úvode treba povedať, že vojne je potrebné sa vyhnúť, ak je to možné, ale nie za každú cenu. Môže ísť o väčšie zlo; dôvod môže byť taký závažný, že uchýlenie sa k zbraniam bude morálne oprávnené, a teda vojna spravodlivá. To otvára otázku oprávneného dôvodu, čo je prvoradou podmienkou a aj najdiskutovanejšou. Dnes je takých dôvodov oproti minulosti menej, kedy bol možný napríklad aj náboženský dôvod, no dnes sa považuje za ideologický a preto nenáležitý. Hádám jediný dnes uznávaný

dôvod je dôvod obrany proti agresii, teda ako forma sebaobrany po porušení základných práv krajiny (politickej suverenity, územnej integrity apod.). Ďalšou dôležitou podmienkou je správny úmysel, napríklad zabránenie zlu a podpore dobra, alebo primeranosť zásahu (keďže dnes je k dispozícii široký arzenál zbraní: míny, chemické, nukleárne). Keď už boli využité všetky mierové spôsoby, ako vojne zabrániť (napríklad diplomatické), jus in bello stanovuje morálne prijateľné správanie po začatí boja. Okrem primeraných zbraní to zahŕňa správanie sa vojakov v boji, ale aj ich ohľad voči civilistom. Nie je prípustné, aby sa civilisti chápali ako cieľ útoku. Inými slovami, aj v spravodlivej vojne sa dá bojovať nespravodlivo (a páchať tzv. vojnové zločiny), a naopak.

O 1 Deti vo vojne⁹⁸

⁹⁸ Použité z <http://spravy.pravda.sk/svet/clanok/237394-vojna-v-afganistane-zabija-dve-deti-denne/>

O 2 F. Goya: Hrôzy vojny⁹⁹

⁹⁹ Použité z <http://userscontent2.emaze.com/images/3cb1cc5d-8572-43cc-a69c-030fbccf0240/6f78225e-fd56-49e9-ad86-1243677ef7ec.jpg>

O 3 Holubica ako symbol mieru¹⁰⁰

Úlohy a otázky

1. Otázky v kognitívno-emocionálnej fáze. Skupinová práca; žiaci sa rozpočítajú 1-4 a všetky rovnaké čísla vytvoria štvorice, v ktorých krátko diskutujú o dvoch vybraných otázkach. Po 10 minútach všetky skupinky predstavia svoju odpoveď, ku ktorej dospeli, aj s prípadnými modifikáciami, ak nedošli k zhode.
 - a. Existuje spravodlivá vojna?
 - b. Aké príčiny vedú krajinu do vojny? Ako im predísť?
 - c. Prečo Irak vojensky obsadil Kuvajt v 1990?
 - d. Ako to vyzerá na území vojnového konfliktu? Čo robia deti?
 - e. Existujú detskí vojaci? Prečo sú krutejší ako dospelí?
 - f. Čo je to vojnový zločin?
 - g. Ako sa dosahuje a udržiava mier?
2. Čo je symbolom mieru a ako to namaľovať?
3. Tvorba abstraktnej maľby: nakresli /vyjadri mier alebo vojnu vodovými farbami, nepredmetne, nefiguratívne, za využitia línií, plôch a farieb.
4. Žiaci spravia na chodbe galériu zo svojich prác.

¹⁰⁰ Použité z <http://amulety.sk/symboli-mieru/>

2.1.2 Aktivita: Občianska vojna

Téma: Práva detí a občianska vojna zobrazené v surrealizme

Cieľová skupina: 7. ročník

TC: Podnety moderného a súčasného výtvarného umenia

Výkonový štandard

Žiaci dokážu:

- vnímať umelecké diela a uvádzať ich do hodnôt poznávania umenia a kultúry,
- slovne opísať surrealistické dielo,
- na konkrétnom diele Salvadora Dalího dokážu zaujať stanovisko k občianskej vojne ako diskutabilnému prostriedku riešenia problémov a priestoru pre porušenie ľudských práv.

Obsahový štandard:

- surrealistické umenie,
- problematika mieru a vojny,
- ohrozenie základných ľudských /detských práv a slobôd v občianskej vojne – právo na slobodu, právo na bezpečie, ochranu dieťaťa, právo na sociálne zabezpečenie, právo na vzdelanie, právo na oddych a voľný čas.

Výchovné ciele:

- pochopiť dôsledky extrémistického správania, chápať vojnu ako prostredie /aktivitu, ktorá ohrozuje základné a prirodzené právo na život, na súkromie, na osobný rozvoj a životnú úroveň ako aj mnohé iné práva a slobody,
- formovať úctu k druhému človeku,
- podporiť rozvoj prosociálnej osobnosti,
- rozvoj komunikačných zručností a tvorivosti pre mierumilovné a nekonfliktné riešenie nezhôd a rozporov,
- rozumieť významu odpúšťania a komunikácie v konfliktných situáciách.

Filozofické východisko a metodické usmernenie

Žiť vo vojne je veľmi ťažké, bolestivé, smutné či tragické. Napriek tomu, hoci je to zvrátené, vojna a ničenie má svoju vlastnú príťažlivosť. Deti sa odmala hrajú na vojakov a skôr či neskôr, hoci im žiadnu hračku imitujúcu zbraň nekúpime, k nejakej sa dostanú alebo si ju vyrobia. Niekde odpozorovali, že natiahnutá ruka dopredu s vystretým ukazovákom „môže“ strieľať. Neskôr na to využijú počítač, paradoxne aj v škole.

Nie je ťažké si všimnúť, že dievčatá počítač najčastejšie využívajú na komunikovanie, chlapci na strieľanie. Ak nestrieľajú, tak „sťahujú“. To je aj najčastejšou odpoveďou detí, prečo je pre nich „práca“ pri počítači obľúbená. Kto hrá počítačové hry, ten hrá aj mnohé agresívne pc-hry; M. Spitzer (2005), nemecký psychológ a psychiater pre toto tvrdenie uvádza koreláciu 0,98. Chlapci hrajú viac ako dievčatá. Chlapci odporúčajú iným väčšinou hru, ktorá obsahuje násilie. Čím súčasnejšie sú vedecké výskumy s témou súvislosti reálneho násillia a počítačových hier, tým výraznejšie je potvrdená táto súvislosť. Spitzer uvádza koreláciu 0,738!. V súčasnosti dieťa nestrieľa kačky, alebo vyletujúce taniere (ako pred 25 rokmi). Hrajú sa trojdimenzionálne ego-hry v ja-perspektíve licencované americkou armádou (napr. Doom) v plnom kontexte, bez prerušenia a on-line proti digitálnym postavám (za ktorými sú reálni ľudia), ktoré po zasiahnutí (nezmiznú) padnú a ležia v krvi, alebo časti ich tela sú porozhadzované po (virtuálnom) okolí. Tento digitálny (emocionálny) nácvik zabíjania (ktoré je odmeňované) mnohé 10-ročné deti podstupujú vo svojich detských izbách. Následne dochádza k otupeniu voči reálnemu násilliu, súcitu voči druhým sa znižuje.¹⁰¹ Spitzer to pomenoval ako negatívne externality obrazkových médií (a zobrazenie agresie je z nich najvážnejšia). Takto vyzerá „znečistenie mediálneho prostredia“ a zo strany spoločnosti treba k nemu tak aj pristupovať.

A tak žiaci svoju „skúsenosť“ s vojnou a zabíjaním majú. Okrem fiktívnej z digitálneho prostredia, v súčasnosti aj prenesenú prostredníctvom dokumentaristiky a televíznych správ z Ukrajiny alebo Sýrie. Tu sa jedná o občiansku vojnu, takú, aká zachvátila napríklad bývalú Juhosláviu v deväťdesiatych rokoch dvadsiateho storočia. Jeden z najznámejších obrazov krutosti vojny je napríklad od surrealistického maliara S. Dalího, ktorý ju tematizoval maľbou *Predtucha občianskej vojny*.

Žiaci sú vyzvaní k zamysleniu nad tým, čo je zvláštne na nasledujúcej maľbe. Skúmajú, ako na nich pôsobí, čo im pripomína a čo na nej vidia. V prvej fáze využívajú metódu brainstormingu menujú všetky emócie, ktoré v nich maľba vyvoláva, následne

¹⁰¹ Bližšie pozri Feibel, T. 2004 *Killerspiele im Kinderzimmer*.

zvažujú okolnosti, ktoré mohli viesť k jej vzniku. V poslednej fáze sa pokúšajú odhadnúť, kto mohol byť maliar (muž/žena), odkiaľ pochádzal, prečo, kedy a ako vzniklo dané dielo, pokúsia sa identifikovať štýl maľby.

O 4 Salvador Dalí: *Predtucha občianskej vojny*¹⁰²

Úlohy a otázky

1. Žiaci vo dvojiciach hľadajú v knižnej encyklopédii, v učebnici výtvarnej výchovy pre 5. ročník alebo na internete stručnú odpoveď, čo je to surrealizmus ako aj základné životopisné informácie o maliarovi Salvadorovi Dalí. Následne konfrontujú svoje prežívané emócie a intuíciu ohľadom vzniku diela so zistenými skutočnosťami.
2. Žiaci v štvorčlenných skupinách premyslia a navrhnu vhodnú interpretáciu zobrazeného diela *Občianska vojna v Španielsku*.
3. Žiaci v krátkej skupinovej diskusii tematizujú problematiku občianskej vojny: Prečo ľudia vedú vojny? Existuje spravodlivá vojna? Ktoré ľudské /detské práva sú vo vojne ohrozené? Ako sa dá vojne vyhnúť? Čo je dôležité pre mierumilovné spolunažívanie občanov v rámci jedného štátu?

¹⁰² Obrázok prevzatý z <https://s-media-cache-ak0.pinimg.com/736x/13/1e/fd/131efd7e2cdcdba65dd77fa4a52be2d5.jpg>

4. Žiaci si v skupinách premyslia a navrhnu kompozíciu surrealistického obrazu mierumilovného spolužitia občanov štátu SR (príp. ako projekt na domácu prípravu).
5. Ktorými charakteristickými znakmi sa vyznačujú surrealistické diela?
6. Čo znamená právo na osobnú bezpečnosť?
7. Čo znamená právo na život a ako ho dostatočne zabezpečiť?
8. Žiaci si na domácu úlohu pozrú japonský film *Hotaru no haka* (1988), ktorý má dve verzie: hranú a animovanú. Film tematizuje život detí vo vojne a ich nezmyselné, nevedomé a pokojné umieranie. V nasledujúcom stretnutí sa môže v téme pokračovať tvorbou surrealistickej maľby na tému zhladaného filmu, prípadne táto maľba môže byť aj ďalším podnetom na voľný čas.

2.1.3 Aktivita: Čo znamená byť slobodný?

Téma: Právo na slobodu ako najzákladnejšie z ľudských práv

Cieľová skupina: 8. ročník

TC: Výtvarné vyjadrovacie prostriedky

Výkonový štandard

Žiaci dokážu:

- štylizovať motív,
- vyjadriť (nahradia, parafrázujú) podstatné prvky svojho obrazu (výtvarného diela) slovami,
- artikulovať podmienky slobody človeka,
- vysvetliť výrok J. P. Sartra, že človekom sa nerodíme, ale sa ním stávame,
- rozlíšiť medzi negatívnou a pozitívnou formou slobody.

Obsahový štandard:

- transformácia vybraného motívu do niekoľkých tvarových štýlov (napríklad geometrizácia, znejasnenie, vyskladanie z iných tvarov, redukcia na obrys, vyjadrenie linkou, bodmi, vyjadrenie plasticity...),
- podoby a prejavy slobody, podstata človeka.

Výchovné ciele:

- pochopiť krehkosť a dôležitosť slobody človeka; cítiť radosť zo slobodného a autentického žitia a byť citlivý na všetky formy zotročenia, manipulácie či neautentického života; ,
- chopiť, že vlastná sloboda sa nesmie realizovať na úkor slobody druhého človeka a následne formovať úctu k druhému človeku, vidieť jeho dôstojnosť.

Filozofické východisko a metodické usmernenie

Sloboda človeka nikdy nebola samozrejmosťou, skôr naopak, ak napríklad myslíme občianske a politické slobody, tak je relatívne novým javom. Filozofi, psychológovia, sociológovia, politológovia či pedagógovia neustále otvárajú tému ľudskej slobody aj v súčasnosti. Problematiku v dvadsiatom storočí výstižne uzavrel napríklad francúzsky filozof Jean-Paul Sartre (1905 – 1980) v spise *Existencializmus je humanizmus* (1945) vo výroku „človekom sa nerodíme, človekom sa stávame“, lebo „existencia predchádza esenciu“ (podstatu). Potom „človek je tým, čo zo seba urobí“. V tom sa líši od ostatného súcna, lebo môže definovať sám seba. Jeho sloboda spočíva v tom, že môže voliť, avšak s voľbou sa spája zodpovednosť, a tak ľudská sloboda je zodpovedná sloboda. Nesieme zodpovednosť za to, aký vplyv majú naše voľby nie len na nás, ale tiež na celé ľudstvo. A pretože neexistujú žiadne vonkajšie princípy či pravidlá (Sartre argumentoval z ateistickej pozície) pre ospravedlnenie našich činov, nemáme pre našu voľbu žiadne ospravedlnenie, za ktoré by sme sa mohli skryť; preto sme „odsúdení k slobode“. Tak vzniká paradox slobody, že našu slobodu realizovať musíme, voliť musíme, aj keby sme nevolili, lebo aj v „neangažovaní sme angažovaní“. Necháme, nech za nás rozhodnú iní.

Ďalšie rozlíšenie kvality slobody si všimnime u anglického filozofa Isaiaha Berlina (1909 – 1997), ktorý v spise *Dvojaký pojem slobody* (1958) odlíšil „negatívnu“ slobodu od „pozitívnej“. Negatívna sloboda je oslobodenie „od niečoho“, od vonkajších obmedzení. Som slobodný, ak nie som priviazaný o budú alebo nie som vo väzení; teda neexistuje šikana a nadvláda. Sú však mnohé prípady, kedy „priviazaní“ nie sme, ale slobodu nezažívame úplne. Sú to situácie, keď slobodní sme, ale napriek tomu nemôžeme konať, lebo nemáme možnosť vlastnej sebarealizácie, vlastného sebaurčenia, možnosť byť osobou s vlastnými zámermi a cieľmi. Táto „pozitívna“ sloboda („k niečomu“) spočíva teda v tom, že máme vo vlastnej moci svoj osud. Môžeme sa realizovať, lebo vieme a máme zdroje, sme schopní a kompetentní. Tieto dve formy slobody si však často odporujú, lebo pokým budem vedieť,

budem schopný, budem mať zdroje, vyžaduje to mnoho disciplíny, snahy a sebazapierania a odriekania.

Otázky a úlohy

1. Žiaci udávajú príklady toho, čo by nakreslili, ak by mali zobrazit' (ne)slobodu.
2. Žiaci zhliadnu sériu dvadsiatich najrôznejších obrázkov, medzi ktorými budú aj nasledovné. Prácou v skupinkách z nich vyberú tie, ktoré tematizujú (ne)slobodu. Určujú podstatné znaky či symboly (ne)slobody, ktoré ich viedli k svojim rozhodnutiam.

O 5 Rozcestník¹⁰³

¹⁰³ Použitie z http://www.protiprud.sk/images/theme/20161123194704_s-sloboda-tyrania.jpg

O 6 Ruky¹⁰⁴

O 7 Skok¹⁰⁵

¹⁰⁴ Použité (a upravené) z <http://ipravda.sk/res/2014/04/27/thumbs/vazenie-vazni-mreze-nestandard2.jpg>

¹⁰⁵ Použité z http://nd04.jxs.cz/595/959/71bfa483df_74650769_o2.jpg

O 8 Vták¹⁰⁶

O 9 Múr¹⁰⁷

¹⁰⁶ Použité z https://front.sashe.sk/data/2015/02/19/photos/98519/e/e-N5103944_98519_20150219_23586.jpg

¹⁰⁷ Použité (a upravené) z http://img.aktuality.sk/stories/2005/Illustr/Miesta/Nemecko/berlinsky_mur_chlapec_1_ap.jpg

O 10 Mačka¹⁰⁸

¹⁰⁸ Použité z

<http://cms4.origima.sk/uploads/www.origima.sk/editorimages/ČLÁNKY/Mačka%20v%20byte%20-%20část/mačka%20a%20rastliny.jpg>

O 11 Šíra krajina¹⁰⁹

3. Aby žiaci pocítili rozdiel medzi pozitívnou a negatívnou formou slobody, dáme im pokyn, aby slobodne vytesali sochu do kameňa. Oni však nemajú k dispozícii ani vhodný kameň, ani vhodné nástroje a tak by mali zistiť, že síce môžu („negatívna“ forma slobody), avšak nedá sa („pozitívna“ forma slobody).
4. Učiteľ vyzve žiakov, aby namaľovali slobodu. Každý má nejakú predstavu slobody, slovami to vie vyjadriť. Umenie je len iný kód vyjadrovania, tak ako to urobiť?
 - a. Ako zobrazit' slobodu?
 - b. Ak farbami, akými?
 - c. Ak fotografiou, tak čo fotografovať?
 - d. Ak sadrou (plastelínou, moduritom), tak čo vymodelovať?
5. Žiaci prezentujú svoje výtvyry. Vyjadrujú, čo pre nich predstavuje slobodu a ako ju chceli vyjadriť a či finálny výtvyry ich zamýšľanú predstavu zobrazuje.

¹⁰⁹ Autor: J. Koutný (nar. 1959). Použité z <http://www.koutny.com/stream.php?imgID=322&width=400&height=400&action=shrink>

2.1.4 Aktivita: Právo na šťastie?

Téma: Šťastie človeka

Cieľová skupina: 6. ročník

TC: Škola v galérii

Výkonový štandard

Žiaci dokážu:

- slovné interpretovať subjektívny dojem zo zmyslového vnímania umeleckého diela,
- opísať, čo znamená slovo cit,
- identifikovať svoje city spojené s príjemným a nepríjemným (šťastným, smutným) prežívaním formou maľby,
- diskutovať o podmienkach a možnostiach ľudského šťastia,
- zhodnotiť význam šťastia v ľudskom živote,
- zhodnotiť význam zlatého pravidla morálky.

Obsahový štandard

- vnímanie výtvarného diela (či už v galérii – abstraktné umenie, alebo maľby vzniknuté v triede – reakcie rôznych zmyslových modalít),
- obraz pre päť zmyslov (vcítanie sa do diela na základe jeho pozorovania, priradenie chuti, vône, zvuku a hmatového pocitu – farbe, tvaru, povrchu, svetlosti, motívu),
- interpretácia vybraného výtvarného diela na základe synestetického vnímania (napríklad: Čo zobrazuje abstraktné umenie?),
- podoby a prejavy ľudského šťastia, podobenstvo o milosrdnom Samaritánovi.

Výchovné ciele:

- vyjadrovať kultivovane svoje city,
- uviesť, akou vhodnou formou vyjadriť city spojené s nepríjemným prežívaním,
- chápať ľudské šťastie v kontexte šťastia všetkých cítiacich bytostí, aj mimoludských,
- prejavovať aktívnu pomoc pri pomoci iným cítiacim bytostiam.

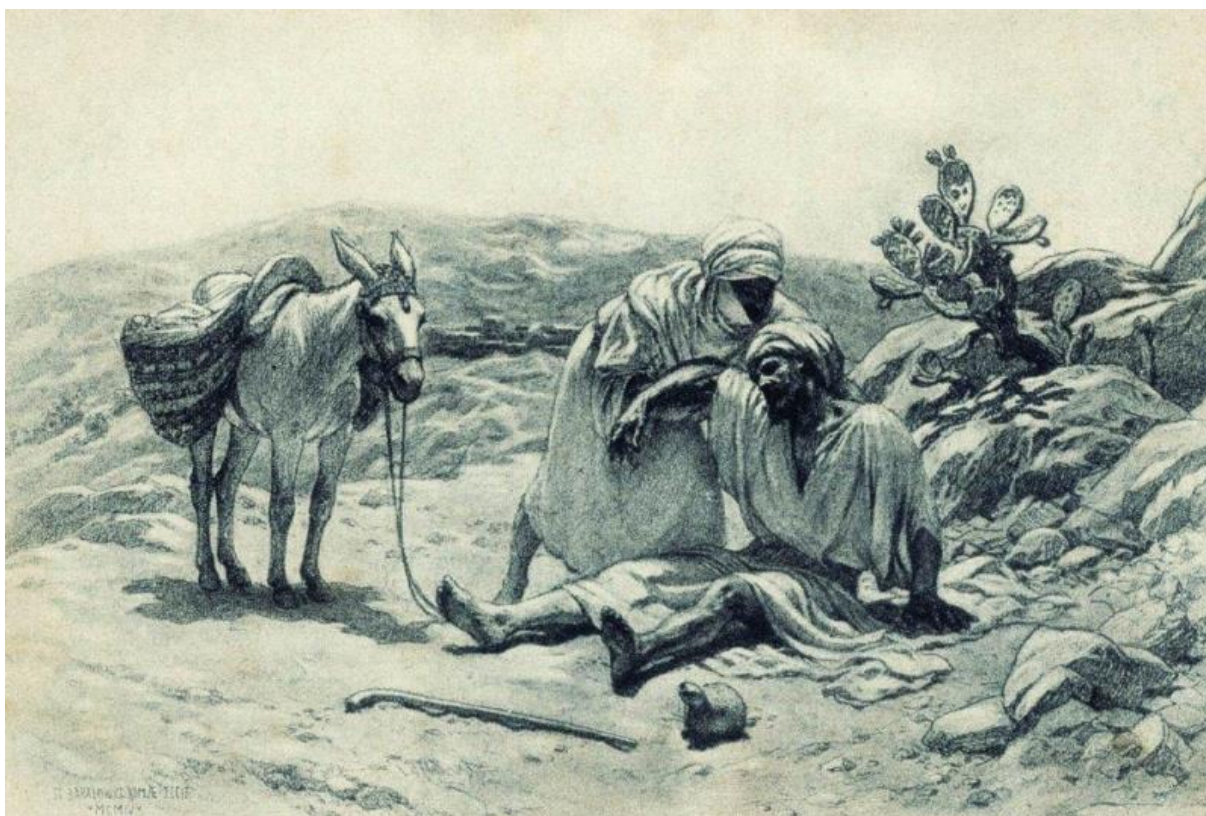
Filozofické východisko a metodické usmernenie

Mnohí filozofi v dejinách sa zamýšľali nad otázkou, kedy sú ľudia šťastní. Pýtali sa, v čom tkvie podstata šťastia a ako ho dosahujeme. Dochádzali k rôznym záverom skúmania, v čom

šťastie spočíva, no všimli si, že spoločným menovateľom takejto ľudskej snahy je následné uspokojenie z dosiahnutia svojho zámeru; a v ňom tkvie šťastie. Napríklad anglický právny reformátor a filozof Jeremy Bentham (1748 – 1832) bol presvedčený, že ľudská aktivita je motivovaná dvoma hybnými silami, človek sa buď chce vyhnúť strasti alebo získať slasť. V *Princípoch morálky a zákonodarstva* (1789) preto uvádza, že cieľom sociálneho i politického rozhodovania by mala byť snaha o dosiahnutie čo najväčšieho šťastia pre čo najväčší počet ľudí. Tento tzv. utilitárny prístup by vyriešil mnoho konfliktov, lebo ľahko sa dá spočítať, v akom konaní bude suma šťastných ľudí najväčšia. Žiadne triedne hľadisko zúčastnených do úvahy neberie, lebo Bentham pokladá všetky zdroje šťastia za rovnocenné.

Na Benthama nadviazal jeho krajan John Stuart Mill v dielach *O slobode* (1859), *Utilitarizmus* (1861) a *O poddanstve žien* (1869). Svoju predstavu utilitarizmu prirovnal k zlatému pravidlu morálky: *Konaj tak, ako chceš, aby jednali s tebou!* Alebo ku kresťanskému: *Miluj bližneho svojho ako seba samého!* Prekonanie myšlienok Benthama však vidí v tom, že individuálne šťastie spojil s dobrom spoločnosti, teda aby ľudia neboli motivovaní len k zasadzovaniu sa pre svoje vlastné šťastie, ale aj pre dobro a šťastie všetkých. Mill si myslel, že spoločnosť by mala všetkým jednotlivcom poskytnúť slobodu pre usilovanie sa o šťastie. Malo by to byť jedno zo základných práv chránených vládou. Sloboda jednotlivca však by nebola bezbrehá, lebo si vieme predstaviť, že napríklad desať ľudí okradne jedného človeka a lup si rozdelia; dosiahli šťastie desiatich na úkor jedného. Mill preto slobodu jednotlivca obmedzuje v tejto jednej situácii, teda keď konanie zasahuje do šťastia inej osoby. Je to tzv. „princíp ujmy“. Preto sa ako politik vo svojich vystúpeniach v parlamente zasadzoval za presadenie základných ľudských práv, za slobodu prejavu, či proti otroctvu alebo útlaku žien (pre ktoré navrhoval volebné právo). Bolo to praktické vyústenie jeho utilitarizmu.

Napríklad príbeh o milosrdnom Samaritánovi zobrazuje pomoc cudzincovi a vyjadruje, že záujem na šťastí je vlastný každému človeku (a pomoc je k tomu prostriedkom).

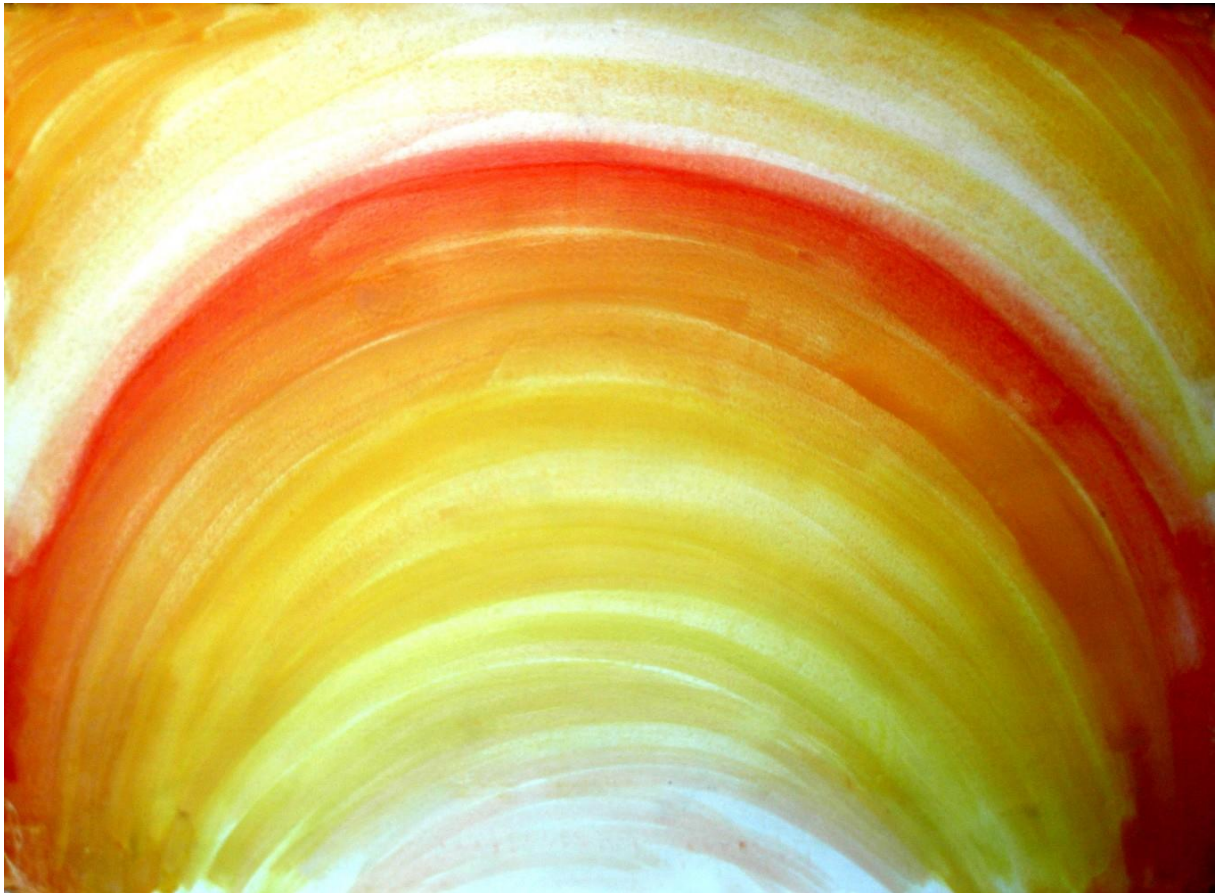

O 12 Milosrdný Samaritán¹¹⁰

Úlohy a otázky

1. V čom spočíva ľudské šťastie? Čo všetko ho spôsobuje?
2. Tvorba abstraktnej maľby: nakresli /vyjadri šťastie (alebo smútok) vodovými farbami, nepredmetne, nefiguratívne, za využitia línií, plôch a farieb. (Takto nezobrazia konkrétne videnú skutočnosť, len pocity a abstraktné predstavy.) Svoje maľby žiaci vystavia v školskej galérii (improvizovanej na chodbe).
3. Nájdi obrázok (maľbu, kresbu, fotografiu) na internete, ktorý zobrazuje ľudské šťastie a vysvetli podľa čoho si to myslíš.
4. Uved' príklady altruistických (či prosociálnych) ľudí z tvojho okolia.
5. Ak je možnosť, žiaci sa zúčastnia výstavy, ktorá tematizuje ľudskú tvár, či človeka všeobecne. Na zhliadnutých umeleckých dielach identifikujú a popisujú radosť, smútok či ďalšie emócie.

¹¹⁰ Použité z <http://www.rodon.cz/admin/upload/ModuleObraz/361.jpg>

O 13 Radost¹¹¹

¹¹¹ Použité z <http://www.terapie-koucink.cz/wp-content/gallery/arteterapie-namalovali-dospeli/arteterapie-namalovali-dospeli-radost.jpg>

O 14 Detská radosť¹¹²

¹¹² Použité (a upravené) z <http://liliumcentrum.sk/wp-content/uploads/2016/08/radosť.jpg>

O 15 Plač¹¹³

¹¹³ Použité z <http://umcentrum.cz/cms/gf/modules/catalogue/loga/26270.jpg>

2.1.5 Aktivita: Hodnota práce

Téma: Právo na prácu

Cieľová skupina: 7. ročník

TC: Možnosti zobrazovania videného sveta

Výkonový štandard

Žiaci dokážu:

- zobraziť jednoduché priestorové vzťahy v perspektíve,
- zdôvodniť význam práce a význam práva na prácu,
- zhodnotiť význam voľného času,
- pomenovať osobnú zodpovednosť každého človeka za životné prostredie.

Obsahový štandard

- zobrazovanie priestoru,
- lineárna perspektíva,
- pozorovanie a konštrukcia,
- interiér,
- zobrazenie architektonického tvaru v krajine – exteriér,
- lineárna kresba,
- kolorovanie.

Výchovné ciele:

- mať pozitívny vzťah k práci,
- aktívne tráviť voľný čas,
- oceňovať právny štát a zákaz detskej práce,
- rozlišovať manipulatívne správanie a šikanu v zamestnaní.

Filozofické východisko a metodické usmernenie

V našej kultúre nie sú neznáme výroky: *Práca šľachtí človeka; Bez práce nie sú koláče* apod. Zvykli sme so samozrejmosťou prijímať, že pracovitosť je cnosť. Problematike hodnoty práce sa po K. Marxovi či M. Weberovi venoval aj významný anglický analytický filozof Bertrand Russell (1872 – 1970) a práve v čase veľkej hospodárskej krízy vydal esej *Chvála záhalky*

(1932), kde definuje prácu dvojakého druhu. Jedna presúva a mení rôzny materiál, to je najhlbší zmysel práce a druhým typom práce je hovoriť iným, aby presunuli a zmenili rôzny materiál. Druhý typ práce môže byť donekonečna rozširovaný. Zatiaľ, čo prvý typ práce je špinavý a zle platený, druhý naopak. Tak vzniká trieda robotníkov a stredná trieda. Vyššia trieda nepracuje, to sú majitelia pozemkov. Russell ukázal, že kritika kapitalizmu je potrebná a tiež prehodnotenie etiky práce. Etika práce má odhaliť niektoré iracionálne postoje k práci, ako napríklad, že práca je sama osebe dobrá, či rozdielne hodnotenie rôznych typov práce, lebo vedú k tomu, že ľudia sú nešťastní. Preto navrhuje, aby sme na prácu nazerali so zreteľom na to, čo vytvára plný a uspokojujúci ľudský život. Následne sa nevyhneme záveru, že by sme všetci mali pracovať menej; napríklad len štyri hodiny denne. Dnes je bežná situácia, že časť ľudí je prepracovaná, čo ich neteší a iná časť je bez práce a tiež ich to neteší. Globálne zníženie počtu pracovných hodín by umožnilo, aby sme sa viac venovali tvorivým záujmom. Ak dovolíme práci, aby nám zobrala všetky hodiny dňa (lebo spánok bude prípravou na prácu), tak nežijeme plný život. A ak si už nevieme predstaviť toľko voľného času, tak je to znakom toho, že kult výkonnosti v nás zadusil všetok zmysel pre potešenie z hry.

O 16 Detská práca (1)

O 17 Detská práca (2)¹¹⁴

Úlohy a otázky

1. Žiaci premýšľajú čo robí maliar, keď maľuje. Je to práca alebo záľuba? Môže byť záľuba pracou? Aké kritérium to rozhodne?
2. Mnohí ľudia, aj deti, pracujú pri bežiacom páse; ako by si ho namaľoval?
3. Ľudská práca mení prírodné prostredie na kultúrne prostredie; ako by si ten rozdiel vyjadril vodovými farbami?
4. Predstav si, že tvoji rodičia sú chudobní napriek tomu, že sú v práci každý deň; preto nechodíte na výlety, nemáte nové šaty, knižky a máte len základné potraviny a jednoduché bývanie. Chceš im pomôcť, aby si si ty a tvoji súrodenci mohli dovoliť financovať vzdelávanie, tak sa denne na päť hodín zamestnáš vo fabrike vo vedľajšom meste.
 - a) Ako by si to prijal?
 - b) Koľko času by ti ostalo na prípravu do školy a koľko voľného času?
 - c) Čoho všetkého by si sa musel vzdať a čoho by si sa nechcel?
 - d) Kedy by si chodil spať a ako unavený by si bol?

¹¹⁴ Obidva obrázky použité z <http://www.denik.cz/galerie/banglades-detska-prace.html?mm=7413529>

- e) Ako by si si vážil zarobené peniaze a na čo by si ich použil? Dal by si ich na ekonomické zlepšenie života v rodine?
- f) Bol by si ešte dieťaťom alebo už dospelým?
5. Podnet pre voľný čas: nakreslite či nájdite v časopisoch alebo na internete vhodné obrázky, ktoré zobrazujú nasledovné prívlastky práce. Práca: ťažká/ľahká, zmysluplná/zbytočná, vzrušujúca/nudná, nebezpečná, nelegálna, dehonestujúca, dobrovoľná/nútená, špinavá, (ne)ocenená, krátkodobá/dlhodobá, obetavá, svedomitá, statočná, telesná/duševná, poctivá, (ne)kvalitná, dôležitá, nenahraditeľná, záslužná, tvorivá/monotónna, úspešná/márna, sezónna, námezdna, otrocká, ručná/strojová, písomná, diplomová, priekopnícka, majstrovská/amatérska, detská. Dva ďalšie prívlastky vymyslia žiaci. Z prinesených obrázkov na ďalšej hodine vytvoria koláž.

2.1.6 Aktivita: Bezprostrednosť biedy

Téma: Ekonomická prosperita, právo na majetok, chudoba.

Cieľová skupina: 8. ročník

TC: Podnety fotografie

Výkonový štandard

Žiaci dokážu:

- rozlišovať rôzne spôsoby komponovania portrétu,
- popísať rôzne funkcionality digitálneho fotoaparátu,
- identifikovať prejavy neverbálnej komunikácie,
- uviesť príklady na situácie, v ktorých prejavujeme súcit a pochopenie,
- vysvetliť potrebu solidarity k druhým ľuďom.

Obsahový štandard

- fotografovanie portrétu (osvetlenie, výraz, formát, výrez, profil, trištvrte profil, en face, podhl'ad, nadhl'ad),
- portrétna fotografia,
- zobrazovanie skutočnosti,
- kompozícia.

Výchovné ciele:

- prejavujú spoluúčasť a pochopenie iných v problémových situáciách,
- rozvinú svoju empatiu voči bolesti iných cítiacich bytostí,
- konkretizujú rôzne podoby pomoci voči iným.

Filozofické východisko a metodické usmernenie

Emmanuel Lévinas (1906 – 1995) bol Žid, ktorý prežil holokaust. Vo svojej knihe *Totalita a nekonečno* (1961) vyjadruje myšlienku, že reč je spôsob, ktorým komunikujeme s druhými ešte skôr, ako začneme hovoriť. Kedykoľvek vidíme tvár druhého, okamžite nám „hovori“, že je to druhá ľudská bytosť, za ktorú tiež nesieme zodpovednosť. Môžeme túto zodpovednosť odmietnuť, avšak nemôžeme jej uniknúť. V bezprostrednom vzťahu k druhým bytostiam (a to nie len k ľuďom) sme konfrontovaní s ich potrebami, následne sa vyjavujeme ako racionálne bytosti, ktoré musia ospravedlniť svoje správanie a konanie voči nim.

Najľahšie porozumieme myšlienkam Lévinasa na konkrétnom príklade. Predstavme si, že ideme za chladného, sychravého dňa do nákupného centra, keď zrazu na jeho rohu sa nenápadne chúlí žobrák, bezdomovec, ktorého ochranka nákupného centra ešte nezaregistrovala, preto ešte chvíľu tam bude. Nemusí nás prosiť ani o peniaze a možno sa naše oči ani nestretli, no napriek tomu sa nemôžeme ubrániť tomu, že cítime neurčitú povinnosť reagovať na bolesť a núdzu tohto úbohého muža. Nevstúpime do rozhovoru, aj sa môžeme rozhodnúť ho ignorovať, no niečo nám už bolo „povedané“, „odovzdané“ – fakt, že je to človek, ktorý potrebuje pomoc. Budeme zúrivo premýšľať, či si ju zaslúži, či si to práve ja môžem dovoliť, veď možno mám ledva pre seba a mojich blízkych; premýšľať, že je možno flákač a leňoch, že má ísť pracovať, že sa mal lepšie učiť, že je tu veľa ľudí, tak prečo práve ja, že ... – všemožne si to budeme racionalizovať, čokoľvek urobíme, bude to iste rozumné a argumentačne podložené, ale...

O 18 Žobrák

O 19 Bezdomovec¹¹⁵

¹¹⁵ Použité z http://1gr.cz/fotky/idnes/08/123/cl6/ABR28181e_ALAMY_ATXDRX.jpg

Aktivita

Žiaci si priniesli fotografie žobráka alebo žobráčky. Vo väčšom meste nebol problém z patričnej vzdialenosti zozoomovať (priblížiť) digitálnym fotoaparátom priestor pred nákupným centrom či kostolom, či frekventovaným rohom na námestí a zachytiť ošúchanú postavu s natiahnutou rukou. Tvár žobráka zozoomovať na ďalší záber. Ak sa to nepodarilo (v malom meste či dedine je menej žobrákov), vytlačia takú fotku z internetu alebo ju prinesú na usb-klúči.

Žiaci skúmajú:

- kompozíciu záberu,
- proporcie jednotlivých častí na zábere, ich dominanciu,
- vplyv záberu na individuálne pocity a prežívanie,
- využitie funkcií digitálneho fotoaparátu – rôzne clony (sépia, monochromatický záber, zvýraznenie farby apod.), zoomovanie objektu, jeho vplyv na kompozíciu, preferenciu expozičných časov pre dramtizáciu snímky a ďalšie.

Žiaci diskutujú o:

- povinnosti pomôcť,
- vplyve rozumu na naše konanie,
- vplyve morálneho citu, ktorý zažívame,
- forme komunikácie, ktorá začína ešte skôr ako otvoríme ústa,
- zmysle, ktorý vyrastá z nášho vzťahu k druhým, ako hovoril Martin Buber.

2.1.7 Aktivita: Človek v prvom rade (!), alebo kto sú to všetci?

Téma: Spravodlivosť pre všetkých a morálne hranice ľudskej slobody

Cieľová skupina: 7. ročník

TC: Synestetické podnety

Výkonový štandard

Žiaci dokážu:

- výtvarne vyjadriť subjektívnu vizuálnu predstavu chuťového vnemu,
- nakresliť, ako vyzerá sladké, kyslé, mäsité, či bylinkové...
- vysvetliť, čo ľudia jedávajú a prečo,
- vysvetliť, prečo ľudia nejedávajú ľudí a jedávajú vtáky či iné zvieratá,

- analyzovať morálnosť stravovacích návykov,
- posúdiť dopad vlastného správania pre iné cítiace bytosti (hoc mimol'udské).

Obsahový štandard

- vyjadrenie chuti výtvarnými prostriedkami (zobrazujúcim alebo abstraktným spôsobom),
- koreniny, bylinky, čaje, jedlá a ich farebné (tvarové, materiálové, gestické...) vyjadrenie.

Výchovné ciele:

- rozvíjať cit pre spravodlivosť a mimol'udské bytosti (ako subjekty života),
- rozvíjať vyšší stupeň morálky, ktorý spočíva v neantropocentrickej etike,
- pristupovať k prírodnému svetu s úctou a obdivom,
- chápať, že ľudia nie sú jediné bytosti tohto sveta, ktoré hľadajú slasť a vyhýbajú sa strasti, a že planéta patrí všetkým cítiacim bytostiam.

Filozofické východisko a metodické usmernenie

V kontexte biedy v predchádzajúcej téme prichádzame k otázke, či uplatňovanie platného étosu, slobody a práv človeka západnej kultúry neznamena predsa len utláčanie niekoho iného, konkrétne mimol'udských bytostí. Alebo to vyjadríme otázkou o slobode človeka, či je táto bezhraničná voči súcnu, s ktorým môže človek manipulovať, a či teda práva človeka nevedú do biedy niekoho iného. Máme tu na mysli antropocentrickú etiku, ktorá považuje človeka za východisko každého hodnotenia a meradlo či kritérium (dobra či významu) všetkých vecí. Akékoľvek hodnoty, aj prírodné, v nej vznikajú až na základe ľudských potrieb. Dôležité a hodnotné je len to, čo podporuje človeka.

Antropocentrická etika obhajuje postoj, že treba ochraňovať čistotu vôd, aby sme mohli piť zdravú vodu, ochraňovať les, aby sme mali kyslík a filtrovaný vzduch, tiež aby sme sa v prostredí lesa mohli rekreovať a naberať nové psychické sily; treba ochraňovať čistotu pôdy, aby sme mali dostatok zdravotne neškodných potravín, treba ochraňovať hospodárske zvieratá, aby sme ich mohli zdravé zjesť. Ale prečo treba chrániť ostatné živočíšne druhy? Preto, aby sa niektorý druh nepremnožil a nespôsobil človeku škody, ale aj preto, lebo prírodné procesy a funkcie ešte absolútne nepoznáme a v budúcnosti sa nám ešte môžu zísť aj na iné, ako doteraz nám známe potreby (možno vo farmaceutickom priemysle apod.). Stále a znova však v centre tohto typu premýšľania stojí človek so svojimi záujmami a potrebami.

Antropocentrické motívy ochrany prírody sú neantropocentrickými etickými pozíciami (napr. biocentrická, fyziocentrická, pathocentrická etika, hlboká ekológia, či tzv. koncept rozšírených práv) kritizované ako plytké, či až nemorálne (vo význame egoizmu) a môže na nich vyrásť len plytká a povrchná morálka. Ak, napríklad, z morálneho hľadiska nekradneme preto, že by nás mohli odhaliť a odňať nám slobodu, tak analogicky z morálneho hľadiska neochraňujeme zvieratá, aby sme ich mohli zdravé zjesť a nechráňime les len preto, aby sme z neho spravili nábytok, teda aby (výlučne) človek mohol pokojne žiť. Nerozporujeme, že človek je svojim spôsobom v kozme niečím úplne zvláštnym, avšak spoločne napríklad s K. M. Meyer-Abichom tvrdíme, že „iné svojim spôsobom úplne zvláštne živé bytosti sú slnečnice, korytnačky... mačky...“. Nerozporujeme, že človek (ako druh) je výnimočný, avšak doplníme, že svojim spôsobom sú výnimočné tiež sekvoje, orchidey, husi, slony, mravce. (Podobne S. Komárek (2011): gibon v korunách stromov „giboní“.) Okruh morálnych ohľadov človeka aj mimo jeho druh sa týmto spôsobom rozširuje a motív konania postupne nabera vyšší morálny stupeň. Človek od začiatku reflektoval, že v pozemskom prostredí nie je sám a v interakcii s ostatným životom rozvíjal svoje morálne city a vytváral si svoj vzťah k nim. Postupne došlo k tomu (a vyjadríme to paralelou), že s morálnymi citmi a ohľadmi človeka voči okoliu je to podobne ako kruhové vlnenie vodnej hladiny postupne ďalej od centra, keď na hladinu padne kamienok. V najmenšom kruhu človek chráni svojich rodičov, deti či súrodencov. Vo väčšom svojich dobrých priateľov a známych a možno aj svoje domáce zvieratko. V ďalšom kruhu (a to si človek všimol vzhľadom na jeho dlhé dejiny skutočne len nedávno) sú ostatní ľudia. V ďalšom sú mačky, slony, rysy a iné cicavce, a v tom najväčšom kruhu sú napríklad pečené ryby a grilované kurčatá, norky, za ktorými je už hádam iba hmyz. A tak tvrdíme, že hoci má človek právo slobody pre svoju realizáciu, táto však končí tam, kde sa realizuje sloboda druhého človeka alebo dochádza k poškodzovaniu prírody, teda realizuje sa sloboda mimoludských bytostí. Motívom však nie je nejaká ľudská potreba, ale dobro tých mimoludských bytostí pre ne samé.

O 20 Hamburger¹¹⁶

O 21 Ovocie¹¹⁷

¹¹⁶ Použité z https://vedelistezeskcdn.azureedge.net/wp-content/uploads/2015/03/1823446_fastfood-nezdrave-skodlive-jedlo.jpg

¹¹⁷ Použité z <http://img.mediacentrum.sk/gallery/500/2734383.jpg>

O 22 Zvieratá jedlé a nejedlé?¹¹⁸

Prosím nezabíjaj ma, budem sa tváriť, že som pes, hoci sme my svine inteligentnejšie ako psy.

O 23 Prasiatko¹¹⁹

¹¹⁸ Použité z <http://klikni.mypage.cz/#>

O 24 Obilie¹²⁰

Úlohy a otázky

1. Maľujeme jedlo:
 - Ako zobrazíme jeho vôňu?
 - A ako jeho chuť?
2. Ako medzidruhová (ne)spravodlivosť zachytiť do maľby?
3. Modelujeme ovocie a zeleninu. Modelujeme „jedlé“ a „nejedlé“ zvieratá. Žiaci kombinujú obraz s textom.

Do diskusie:

- Prečo zvieratá jeme, ale ľudí nie?
- Ješť musíme; má význam, čo jeme? Musíme ješť zvieratá? A ako často? Čo by sa zmenilo, ak by sme ostatné druhy zvierat chápali ako iné národy? Aké práva by sme im priznali? Ktorým a prečo?
- V akom prostredí rastie naše jedlo? Ako pšenica, slnečnica a ako prasiatko, teliatko či jahniatko? Ak ich bolí ľudská manipulácia s nimi, má človek na to právo? Aké?

¹¹⁹ Použité z <http://veganstvo.sk/budem-sa-tvarit-ze-som-pes/>

¹²⁰ Použité z https://static.sashe.sk/photos/b/3/3/1/1/b-3311192_f38ad5e05c.jpg

Legislatívne či aj morálne? Neznižuje ľudskú dôstojnosť, ak človek spôsobuje bolesť miliardám cítiacich mimoludských bytostí? Ako by na tieto otázky odpovedali vegetariáni a ako karnisti¹²¹?

2.1.8 Aktivita: Rovnosť a rovnosťárstvo

Téma: Spravodlivé delenie zisku, právo na majetok a výsledky vlastnej práce

Cieľová skupina: 7. ročník

TC: Podnety architektúry

Výkonový štandard

Žiaci dokážu:

- rozlíšiť charakteristické funkcie architektonického priestoru,
- rozlíšiť výraz architektonického priestoru,
- nakresliť návrh architektúry vybraného typu,
- vysvetliť prejav rovnostárskej ideológie v architektúre,
- argumentovať potrebu spravodlivého delenia zisku práce,
- navrhnúť princíp spravodlivého kritéria delenia zisku.

Obsahový štandard

- návrhy architektúr s rôznou funkciou a účelom,
- charakteristika členenia, tvaru a výrazu,
- funkcie architektonického priestoru: priestor pre sústredenie, učenie sa, výtvarné činnosti, pohyb, odpočinok apod., spoločný a súkromný priestor, sviatočný či posvätný a všedný priestor, vonkajší a vnútorný priestor,
- výraz architektonického priestoru, napríklad: luxusný – chudobný, slávnostný, stiesnený, smutný, chladný, intímny, príjemný, veľkolepý apod.)
- typy architektonických priestorov.

Výchovné ciele:

- rozvíjať cit pre spravodlivosť,

¹²¹ Karnizmus je skrytá ideológia, ktorá nás motivuje ku konzumácii určitých druhov zvierat.

- scitliviť pre základné a (konzumnou spoločnosťou) vynútené potreby,
- realizovať „dobrovoľnú skromnosť“ ako alternatívny životný štýl v konzumnej spoločnosti,
- rozvíjať duchovné hodnoty a všetky formy prosociálneho správania.

Filozofické východisko a metodické usmernenie

Keď uvažujeme o spravodlivosti v ľudskej spoločnosti, tak nutne prideme ku kľúčovému okamihu, ktorý spočíva v postulovaní kritéria, podľa čoho budeme spravodlivosť určovať, merať. Ako rozdeliť dobrá v spoločnosti, podľa akého kľúča či kritéria? Rozdeliť dobrá tak, že každý dostane rovnako? Alebo najmenší, najslabší viac, aby sa vyrovnal väčším, silnejším? Alebo dať každému koľko vyžaduje a chce? Alebo len koľko potrebuje? No koľko potrebuje fyzicky, či psychicky? Dať každému toľko, koľko vyrobil, o koľko sa zaslúžil na tom dobre svojou prácou?

Ako vidíme rovnosť alebo rovnomernosť môžeme chápať rozdielne. Ak by sme mali na mysli rovnosť vo výsledkoch, teda tak, že každý by mal rovnaký podiel na bohatstve a úžitkoch spoločnosti, tak každý by si musel vziať na plecia rovnaký podiel bremena. Lenže niekto uvládze viac a iný objektívne menej, následne by spoločnosť ako celok mohla profitovať zo zvýšeného úsilia, ktoré je prirodzené niektorým jej členom. Avšak, ak niektorí ľudia sú schopní vynaložiť viac úsilia, je potom logické, aby mali väčší podiel na úžitkoch? Ak by to tak nebolo, a dostali by rovnako dobru ako všetci ostatní, ostali by demotivovaní a v budúcnosti by už nechceli realizovať svoj prirodzený talent a nevyužili by svoje danosti naplno, a následne by spoločnosť ako celok strácala. A tak dôležitá by potom bola rovnosť príležitostí, aby dostal každý v spoločnosti rovnakú príležitosť prosperovať, hoci z nej niektorí vyťažia viac ako iní a prípadne im viac úžitkov. Americký filozof John Rawls vo svojej *Teórii spravodlivosti* (1971) to vyjadril v „princípe rozdielnosti“, keď nerovnosti v spoločnosti obhajoval len za predpokladu, ak tieto vedú k tomu, že členovia spoločnosti, ktorí sú na tom zle, sa budú mať lepšie, ako by sa inak mali, inými slovami, tá nerovnosť by priniesla prospech pre všetkých, ale tiež by nedovolila, aby boli záujmy jednej skupiny podriadené záujmom inej skupiny. Preto sa napríklad ekonomické opatrenia, ktoré zlepšia pozíciu bohatých, ale nezlepšia postavenie biednych, nebudú považovať za spravodlivé. Nerovnosť je spravodlivá len vtedy, ak z nej profituje každý.

O 25 Luxus¹²²

O 26 Neuveriteľný luxus¹²³

¹²² Použité z <https://s-media-cache-ak0.pinimg.com/originals/59/09/76/590976cadbb85102915c0014053757.jpg>

¹²³ Použité z <http://www.tvnoviny.sk/zahranicne/1734602-neuveritelny-luxus-tyzden-v-tejto-chate-stoji-ako-byt-na-slovensku>

Úlohy a otázky

1. Maľujeme detskú izbu dnes a pred sto rokmi. Tá dnešná je plná hračiek, knižiek, prístrojov a spotrebičov. Má skrinky, posteľ, stôl, koberec, veľké okno, tieniaci a osvetľovací, či ozvučovací systém. Aká je však tá z roku 1917?
2. Práca v plenéri: kreslíme haciendu luxusu a chatrč chudoby. V čom je rozdiel?
3. Ako spravodlivosť zachytiť do maľby?
4. Ako dosiahnuť sociálnu spravodlivosť? Podľa čoho rozdeľovať spoločenské úžitky?
5. Znamená nutne, že ten, kto má veľa, to získal nečestne?
6. Znamená nutne, že ten, kto nič nemá, si za to môže sám?

2.1.9 Aktivita: Na ulici sociálnej (ne)rovnosti

Nasledovná aktivita vychádza z predošlej filozofickej úvahy o sociálnej spravodlivosti. Na rozdiel od nej, je však menej založená na teórii a viac na zážitku, ktorý je však len modelovaný, ako výsledok didaktickej situácie.

Téma: Sociálna spravodlivosť

Cieľová skupina: 9. ročník

TC: Podnety filmu a videa

Výkonový štandard

Žiaci dokážu:

- poznať hlavné fázy procesu vzniku audiovizuálneho diela,
- vymenovať rozdiely medzi videozáznamom a fotografiou,
- identifikovať prelínanie rozdielov medzi videozáznamom a fotografiou v „statickom videu“,
- objasniť dôležitosť zodpovednosti pri ochrane pred závislosťami,
- vysvetliť riziko diskriminácie rôznych skupín,
- diskutovať o prínose starých, chorých a postihnutých ľudí pre spoločnosť,
- definovať sociálnu rovnosť.

Obsahový štandard

- krátky príbeh – videoklip,

- film a videoumenie,
- hra na filmový štáb – rôzne úlohy pri príprave a realizácii filmu.

Výchovné ciele:

- prejavit' pochopenie pre starých a chorých ľudí,
- rozvíjať pozornosť a empatiu voči ľuďom v núdzi, či potrebám iných ľudí,
- pochopiť rôznosť životných situácií a sociálnych prostredí, do ktorých sa jednotliví ľudia narodí,
- scitliviť na navrhovanie či uplatňovanie kritérií pre sociálnu rovnosť.

Filozofické východisko a metodické usmernenie

J. J. Rousseau v *Rozprave o vedách a umeniach* (1750) prezentuje myšlienku o ušľachtilom divochovi, čím nemyslel nič iné, ako to, že ľudia sa rodia ako dobrí, slobodní a rovnocenní. Žiaľ postupným vrastaním do ľudskej kultúry, do spoločnosti, jej štruktúr, systému a hier sa postupne stáva vazalom, závislým a neslobodným občanom a morálne skazeným človekom. Prvou otázkou je, *v čom sa človek rodí rovný voči ostatným*, keďže vieme, že už počas vnútromaternicového vývinu sa formujú rozdiely vznikajúcich fyzických a psychických vlastností budúceho človeka; hovoríme o vrodenných, genetických predispozíciách, ktoré môžu výrazne odlišovať jednotlivých ľudí v nadaní. Teda psychická a fyzická sila základ pre rovnocennosť neposkytuje. Vieme však tiež, že sa rodíme do nejakého ekonomického a sociálneho prostredia a v ňom nachádzame tiež mnohé rozdiely v prístupe k spoločenským dobrám. Nie vlastným pričinením sa niekto ocitne v ekonomicky zámožnej a zabezpečenej rodine, je chcený, akceptovaný a podporovaný a iný sa narodí do chudoby a biedy, prípadne ešte horšie, ak jeho vývin bude zanedbávaný, prípadne týraný. Sú možné mnohé alternácie a modifikácie životných príbehov na spektre medzi týmito dvomi protipólmi. Nábožensky duchovní však povedia, že pred Bohom sú (aj sa rodia) všetci ľudia rovní a politológovia sa pridajú, že právne sme si všetci rovní a nik nie je rovnejší. Každý sa právne ráta práve za jedného a nikto za viac alebo menej ako jedného.

Druhou otázkou je, kde počas života človeka dochádza k vzniku nerovnosti, ktoré povedú k diskriminácii jednotlivca možno až do konca života. Čo má na človeka tak znevýhodňujúci vplyv, že sa človek stane nerovný voči iným ľuďom. Je to zlá výchova v rodine? Zlý vplyv v škole alebo v rovesníckych skupinách? Zlý vplyv televízie (či všetkých obrazovkových médií), či politického (despotického, totalitného, korupčného apod.) systému? Ako by J. J. Rousseau povedal, zlý vplyv ľudskej kultúry? Odpovede na tieto otázky by

zachádzali nad rámec cieľov tejto publikácie, tému však transformujeme do nasledovného zážitkového cvičenia.¹²⁴

Učiteľ povie žiakom, že každý z nich bude zaujímať jedinečnú rolu a dostane ju napísanú na lístku (avšak nahlas ju nepovie). Žiaci sa rozostavia v prázdnej a priestrannej triede na rovnakú východiskovú čiaru vedľa seba, čo znamená, že sa (hypoteticky) narodili rovní (rovnocenní).

Na rozdanych lístkoch sú tieto sociálne role (pre 27 žiakov):

- som 14 ročný Róm žijúci v rómskej osade
- som 27 ročný alkoholik
- som 17 ročný študent strednej školy
- som 24 ročný nezamestnaný absolvent strednej školy, ktorý zatiaľ ešte nepracoval
- som 23 ročný vysokoškolský študent
- som 40 ročný úspešný podnikateľ
- som 45 ročný politik, člen slovenského parlamentu
- som 63 ročný lekár (chirurg) v krajskej nemocnici
- som 43 ročná známa seriálová televízna herečka
- som 82 ročný dôchodca
- som 32 ročný muž, práve vo výkone väzby (väzeň)
- som 45 ročný policajt
- som 34 ročný robotník už tri mesiace ležiaci v kóme v nemocnici (po páde z lešenia na stavbe)
- som 19 ročná prostitútka
- som 24 ročný emigrant
- som 17 ročný študent, ktorý sa pokúsil o samovraždu
- som 32 ročný muž s mentálnym postihom
- som 18 ročná sirota, ktorá v detskom domove prežila celý svoj život
- som 35 ročný učiteľ liečený z depresie na psychiatrickom oddelení
- som 27 ročná slobodná matka s dvoma deťmi s chorobou zníženej obranyschopnosti organizmu
- som 30 ročná zdravotná sestra nakazená vírusom HIV
- som 33 ročný homosexuál pracujúci na pošte

¹²⁴ Cvičenie je prevzaté, upravené a doplnené z Brozmanová Gregorová, A. a kol. *Manažment mladých dobrovoľníkov pochádzajúcich zo znevýhodnených skupín*.

som 25 ročný nezamestnaný Róm
som 20 ročná žena na invalidnom vozíku
som 32 ročný muž bez domova (bezdomovec)
som 19 ročný užívateľ marihuany
som 28 ročný vyliečený narkoman
som 22 ročný nevidiaci študent

Učiteľ vyzve žiakov, aby sa pohli o jeden krok dopredu (a zastali), ak na tvrdenie, ktoré učiteľ prečíta, môžu odpovedať kladne (teda áno).

Tvrdenia:

1. môžem darovať krv
2. môžem kandidovať do Národnej rady SR
3. môžem navštíviť miestnu plaváreň
4. môžem sa stať učiteľom
5. môžem svojho partnera pobožkať na verejnosti
6. nemám problém získať hypotéku
7. nemám problém urobiť si vodičský preukaz
8. môžem mať deti
9. môžem cestovať sám do zahraničia
10. môžem ísť nakupovať do nákupného centra
11. môžem sa zúčastniť športovej bežeckej aktivity pre všetkých s názvom Behom cez mesto
12. môžem navštíviť svoju rodinu
13. môžem sa kedykoľvek stretnúť so svojimi priateľmi
14. môžem si dovoliť kupovať zdravé a výživné potraviny
15. môžem slobodne vyjadriť svoj názor na veci, ktoré sa ma týkajú
16. môže mi byť prepáčené (miestnymi policajtmi), ak autom zaparkujem na mieste, ktoré nie je určené pre parkovanie
17. môžem navštevovať kino každý týždeň
18. môžem ísť k doktorovi vždy, keď potrebujem
19. môžem si adoptovať rómske dieťa
20. môžem uzavrieť manželstvo s kýmkoľvek chcem
21. môžem piť alkohol kedykoľvek chcem
22. môžem si dovoliť vlastniť jachtu kotviacu v Chorvátsku

Po prečítaní tvrdení učiteľom sú žiaci rozostavení v rôznej vzdialenosti od štartovacej čiary.

Prebehne záverečná reflexia:

1. Kto si, akú rolu zastávaš?
2. Ako si sa cítil, keď si mohol postúpiť a ako, keď sa ti nedalo?
3. Čo si si myslel o ostatných postupujúcich spolužiakoch?
4. Obával si sa z ďalšej životnej situácie (tvrdenia), či ti dovoľí postúpiť?
5. Si spokojný so svojou sociálnou rolou?

Možná modifikácia

Učiteľ rozdá len časť rolí tak, aby každá bola dvojmo. Teda dvaja žiaci zastávajú rovnakú rolu, avšak o tom nevedia. Ak neskončia na rovnakom finálnom stanovisku, je zaujímavé ich zdôvodnenie, prečo došlo k tomuto rozdielu (môže sa jednať o rozdielny selfkoncept).

Úlohy

1. Vytvor „statické video“ zo vzniknutej situácie (všetci nehybne stoja a jeden žiak sa pohybuje v priestore a vytvára záznam statických objektov (postáv) z rôznych uhlov, „3D fotografiu“).
2. Vyhľadaj obrázky (maľby alebo fotografie), ktoré zobrazujú či symbolizujú uvedené sociálne role.
3. Vytvor krátke video, ktoré tematizuje tri rôzne vybrané role z troch sociálnych vrstiev (nízka, stredná, vysoká). Nahrávky okomentuj a zostrihaj do jedného videa. Premysli vhodný scenár (myšlienku) a vhodný nadpis.

O 27 Sociálne role: študent, úradník...¹²⁵

¹²⁵ Použité z <http://novezamky.dnes24.sk/images/photoarchive/sized/700/2015/06/04/uradnik-kancelaria-urad-praca-TASR.jpg>

O 28 Chudobní¹²⁶

O 29 Rovnost¹²⁷

¹²⁶ Použité z <http://www.jet.sk/data/MediaLibrary/articles/10628/jean-francois-millet-zdroj-art-institute-of-chicago.jpg>

¹²⁷ Použité z <https://genderdatabaza.files.wordpress.com/2012/07/gender2.jpg>

2.1.10 Aktivita: Blahobyť pre všetkých?

Téma: Sociálna spravodlivosť

Cieľová skupina: 6. ročník

TC: Podnety architektúry

Výkonový štandard

Žiaci dokážu:

- rozlíšiť prvky a funkcie časti zástavby mesta alebo dediny,
- vytvoriť jednoduchý plán usporiadania urbánneho celku (mesto, dedina, osada, časť) podľa svojej predstavy,
- v maľbe zachytiť podstatné znaky krajiny,
- modelovať krajinu z kartónu a roliek z recyklovaného starého papiera.

Obsahový štandard

- urbanizmus: nadhľad, pôdorys, plán,
- plán mesta (dediny), štruktúra zón, doprava, uzly, vzájomné vzťahy, vzťah ku krajine,
- porovnanie: mesto a dedina,
- fantastické priestory, fantastické funkcie, utópia.

Výchovné ciele:

- porozumieť, že zvyšujúce energetické nároky človeka vyčerpávajú životné prostredie a to sa dostáva do ekologickej krízy; motivovať k recyklovaniu materiálu,
- pochopiť význam dobrovoľnej skromnosti a podstatu zodpovedného správania voči krajine, v ktorej žijú iné cítiace bytosti,
- rozvíjať komplexnú prosociálnosť, uvedomenie, že vo svete sú ľudia v biede, ktorí potrebujú našu pomoc.

Filozofické východisko a metodické usmernenie

V roku 1974 publikoval americký ekológ Garrett Hardin metaforu o záchranom člne Zem, v ktorom vysvetlil, prečo by bohaté krajiny západu nemali pomáhať chudobnejším rozvojovým krajinám juhu. Uvádza, že hoci dobre mienená pomoc sa z dlhodobého hľadiska obráti kontraproduktívne voči obidvom stranám, lebo v slabších krajinách sa podporuje kultúra závislosti, a tak si tieto krajiny nevyskúšajú riziká neadekvátneho plánovania

a nekontrolovaného rastu populácie. Následne neregulovaná imigrácia do bohatšej časti sveta by znamenala, že stagnujúca populácia host'ovskej krajiny by bola postupne vytlačená imigračnou vlnou s novou kultúrou a skôr či neskôr by všetci pocítili nedostatok zdrojov. Hardin to zobrazil metaforou, v ktorej bohatšiu západnú kultúru Severu chápe ako záchranný člň, ktorý pláva v nehostinnom mori chudoby. V našom záchrannom člne západnej kultúry sa plaví napríklad sedemdesiat ľudí, pričom nosnosť člna je sto ľudí. V okolitom mori chudoby sa topí, či z posledných síl pláva, ďalších päťsto ľudí; všetci naťahujú svoje ruky k nášmu člnu a domáhajú sa záchrany. Máme niekoľko možností ako zareagovať. Kresťania a socialisti vezmú všetkých topiacich sa na palubu, aby ich zachránili; tí prví v duchu starostlivosti o blížnych a tí druhí v duchu „každému podľa jeho potrieb“. Keďže člň má rezervu len tridsať pasažierov, pri zachraňovaní tridsiateho prvého sa začne potápať, až postupne klesne na dno a všetci jej pasažieri sa utopia. Dokonalá spravodlivosť viedla k dokonalej katastrofe. Druhá možnosť by bola, že by sme na palubu prijali len tridsať topiacich sa, čo by kapacitu člnu naplnilo, no naša bezpečnosť a blahobyt by ostali rizikové. Avšak ktorých tridsať z tých päťsto uprednostniť? Prvých, najsilnejších? Mladších? Ženy? Deti? Belochovo? Černochovo? Najkrajších? Najmúdrejších? Určiť ich náhodným výberom, losovaním? Aké kritérium zvoliť? Treťou možnosťou je neprijat' nikoho, naša kultúra bude zachovaná v doterajšom blahobyte a bude mať ešte dostatočnú energetickú rezervu pre prípadné nečakané situácie, či zdroje pre ďalšie naše generácie. Ani v prírode život nie je spravodlivý, tak prečo by mal byť v ľudskej spoločnosti. Toto rozhodnutie však vyžaduje nabiť naše zbrane a byť neustále v strehu pred topiacimi sa ľuďmi, neustále dorážajúcimi na náš člň.

Touto etikou drsnej lásky Hardin poukázal na obmedzené ekonomické, ekologické, či energetické možnosti Zeme (člň či konkrétnej kultúry).

O 30 Migranti vo vlnách¹²⁸

O 31 Utečenecká kríza¹²⁹

¹²⁸ Použité z https://t1.aimg.sk/magaziny/DcTz-JBDS5vS_S9Hw5Ct9g~Na-pobre-L-bye-more-vyplavilo-85-m-tvych-migrantov-ilustra-n-foto.jpg?t=LzE2MngzNToyMjgxeDEyMjYvMTIwMHg2MzA%3D&h=ut2-pY2gCkdzZ69eL68_tg&e=2145916800&v=4

¹²⁹ Použité (a upravené) z <https://t2.aimg.sk/magaziny/Psp4BluYTuoPewmOYK496Q.1280.jpg?t=LzB4MjoxMjgweDcyMS84MDB4NDUwL3NtYXJ0&h=vNUZDi9LJL0TrgcyMrkW6A&e=2145916800&v=6>

O 32 Chudoba (L. Čemický (1909-2000))¹³⁰

Úlohy a otázky

1. Kreslenie raja. Čo predstavuje pre teba blahobyť, či zasľúbenú krajinu? Ako to zobrazíš?
2. Žiaci pracujú v plenéri. Ako zobrazíš preťaženú a vyčerpanú krajinu?
3. Žiaci modelujú krajinu, použijú starý kartón a rolky z toaletného papiera. Premyslia štruktúru zón, dopravné uzly, vzájomné vzťahy, vzťah ku krajine. Luxusné sídla namalujú.

¹³⁰ Použité z http://www.gmb.sk/data/MonthArt/141/main/Cemicky_A5421_P9304341.jpg

4. Do diskusie:
 - a. Ako pomôcť chudobným krajinám sveta?
 - b. Ako pomôcť emigrantom, ak ich budú milióny?
 - c. Aké príčiny vedú krajiny do chudoby a biedy?

2.1.11 Aktivita: Dilema pána Bielika

Téma: Právo na zdravé životné prostredie

Cieľová skupina: 5. ročník

TC: Elektronické médiá

Výkonový štandard

Žiaci dokážu:

- vytvoriť jednoduchú animáciu pomocou pečiatok alebo vlastnej kresby,
- naskenovať vlastnú kresbu (maľbu),
- v maľbe zachytiť podstatné znaky poškodenej prírody.

Obsahový štandard

- animácia (digitálne pečiatky, nástroj priesvitka, fázy animácie pomocou digitálnej pečiatky, vytváranie a úprava fáz animácie, kompozícia v animácii, čas v animácii, uloženie animácie),
- pohyby a procesy v animovanej kresbe (lineárna animovaná kresba, kolorovaná lineárna animovaná kresba),
- skenovanie a uloženie naskenovaného obrázka,
- nástroje v počítačovom programe.

Výchovné ciele:

Žiaci:

- vedia zdôvodniť osobnú zodpovednosť každého človeka za životné prostredie,
- rozvíjajú pozitívne city voči prírode,
- uvedomujú si jedinečnosť a krásu prírodného prostredia,
- chápu, že poškodzovaním prírody človek ovplyvňuje nie len kvalitu budúcich ľudských generácií, ale aj kvalitu života ostatných (mimoludských) cítiacich bytostí.

Filozofické východisko a metodické usmernenie

Ochrana životného alebo prírodného prostredia je vo filozofickej spisbe relatívne novou témou, najneskôr sa objavuje koncom šesťdesiatych rokov dvadsiateho storočia čo súviselo aj so svetovou energetickou krízou a prichádza s mnohými novými pojmami, ako napríklad ekologická kríza, antropocentrická kultúra, antropocén ako geologické obdobie. Následne sa vyprofilovala ekologická etika, ktorá ovplyvnila zákonodárstvo, čo reflektovalo ekologické hospodárstvo a súčasné školstvo. Preto môžeme hovoriť aj o tretej generácii ľudských práv, kam radíme aj právo na zdravé životné prostredie. V školách sa realizuje ekologická alebo environmentálna výchova. Po tom, čo sa ľudstvo prejavilo ako úspešný živočíšny druh, došlo k populačnej explózii. V mnohých krajinách sa zlepšila aj ekonomická situácia, a tak sa ľudstvo stalo nie len početné a silné, ale aj náročné (čo do počtu svojich zámerov, potrieb a želaní). Jeho nekonečné nároky narazili na energeticky a priestorovo konečnú Zem. Dnes stojíme pred situáciou, keď vážne prehodnocujeme, či je morálne správne stále uprednostňovať len človeka, alebo najskôr človeka, alebo obmedziť jeho slobodu nie len tam, kde začína sloboda druhého človeka, ale aj tam kde dochádza k poškodzovaniu prírody; a prírodu nechrániť len pre potreby a dobro ďalších budúcich ľudských generácií, ale ochraňovať ju ako hodnotu samu osebe, vnímať ju ako dobro a jedinečnosť (pre potreby všetkých cítiacich bytostí).

Uvedené si prezentujeme na nasledovnej hypotetickej morálnej dileme. Pán Bielik je hlavný chemik na vývojovom oddelení veľkej chemickej fabriky, ktorá je jediným zamestnávateľom v regióne. Firme hrozí, že bude v likvidácii, nakoľko vykazuje vysoké straty. Mnohým hrozí, že stratia prácu. Starostí sa aj pán Bielik. Práve postavil dom, na ktorý má vysokú hypotéku a jeho tri deti chcú ďalej študovať na vysokej škole. Pán Bielik už 30 mesiacov vyvíja nové vlákno pre oblečenie, týmto chce firma preraziť na trhu a získať veľké výnosy. Akonáhle úspešne dokončil vývoj, zbadal, že pri hromadnej výrobe tohto vlákna vznikajú veľké množstvá jedovatého odpadu. Povedal o tom svojmu nadriadenému, ktorý následne vypočítal, že bezpečné zlikvidovanie tohto jedu by pohltilo celý plánovaný zisk a firma by určite zbankrotovala. Preto zamýšľal, aby bol vznikajúci nebezpečný odpad, ako už viackrát predtým, rozpustený v blízkej rieke a zaviazal pána Bielika absolútnou mlčanlivosťou. Keď je tento nový produkt predstavený na tlačovej konferencii, jeden novinár sa pýta, či pri výrobe tohto vlákna vznikajú nejaké odpadové látky a ako bude s nimi naložené.

Čo má odpovedať pán Bielik na túto otázku novinára?

O 33 Zmier s prírodou¹³¹

O 34 Motýle¹³²

¹³¹ Použité z <http://img.mediacentrum.sk/images/gallery/400/1347972.jpg>

O 35 Sýkorka - maľba akrylom na plátne¹³³

Úlohy a otázky

1. Žiaci pracujú v plenéri, v exteriéri maľujú krajinu.
2. Žiaci si nájdu prít'azlivé prírodné zákutie a maľujú prírodné zátiešie.
3. Ako preniesť život a pohyb do maľby? Ako vyjadriť, že priestor je bez života?
4. Existuje symbol zodpovednosti? Dá sa vyjadriť farbami? Ako?
5. Do diskusie:
 - a. Je Bielikov problém morálnym problémom? V čom spočíva? Všeobecne povedané, čo je to morálny problém?
 - b. V čom spočíva zodpovednosť pána Bielika?

¹³² Použité z <http://www.kat-art.estranky.cz/img/mid/249/nature.jpg>

¹³³ Použité z <https://www.fler.cz/zbozi/sykorka-malba-akrylem-na-platne-3656647>

- c. Musel pán Bielik povedať zamestnávateľovi o škodlivých vplyvoch objavu? Aj nemusel, ak by nechcel? Ako rozumieš pojmu svedomie?
- d. Má pán Bielik povinnosť objav ohlásiť?
- e. Hrá rolu, že pán Bielik má rodinu, hypotéku ...
- f. Hrá rolu, že pán Bielik na vývoji pracuje tak dlho?
- g. Hrá rolu, že zamestnávateľ už prírodné prostredie v minulosti poškodzoval?
- h. Aké myšlienky a motívy viedli nadriadeného? V čom spočíva jeho zodpovednosť?
- i. Rozhodoval by sa pán Bielik inak, ak by mal 15, 40 alebo 60 rokov?
- j. Malo by byť morálne rozhodovanie postavené na pocitoch, alebo na racionálnej úvahe a zdôvodňovaní, čo je dobré a čo zlé?
- k. Ak sa hľadá správne riešenie musí nejaké správne riešenie aj existovať? Existuje nejaké správne riešenie tohto problému? Čo zabezpečuje správnosť? Pomôže tu nejaká „správna“ metodika alebo vedecké myslenie a správna argumentácia?
- l. Ako spoznáte, že vaše riešenie je správne?
- m. Treba ochraňovať životné – prírodné prostredie?

2.2 Problém etnicity (rasizmus)

2.2.1 Aktivita: Nenápadnosť zla

Téma: Dobro a zlo, právo na život a slobodu

Cieľová skupina: 9. ročník

TC: Podnety moderného a súčasného výtvarného umenia

Výkonový štandard

Žiaci dokážu:

- vyjadriť (nahradiť, parafrázovať) podstatné prvky svojho obrazu (výtvarného diela) slovami,
- kódovať svoje myšlienky a pocity do abstraktnej maľby,
- zmysluplne využiť text v maľbe.

Obsahový štandard

- konceptuálne umenie,
- nahradenie obrazu (predstavy) slovným výrazom, vystihujúcim jej podstatné prvky, alebo parafráza (interpretácia) zvoleného konceptuálneho diela,
- slovo ako náhrada obrazu,
- text a písmo vo výtvarnom umení, konceptuálny text, obraz z písma, textu – letterizmus,
- text umiestnený v konkrétno prostredí (kontexte), na objekte alebo na časti obrazu.

Výchovné ciele:

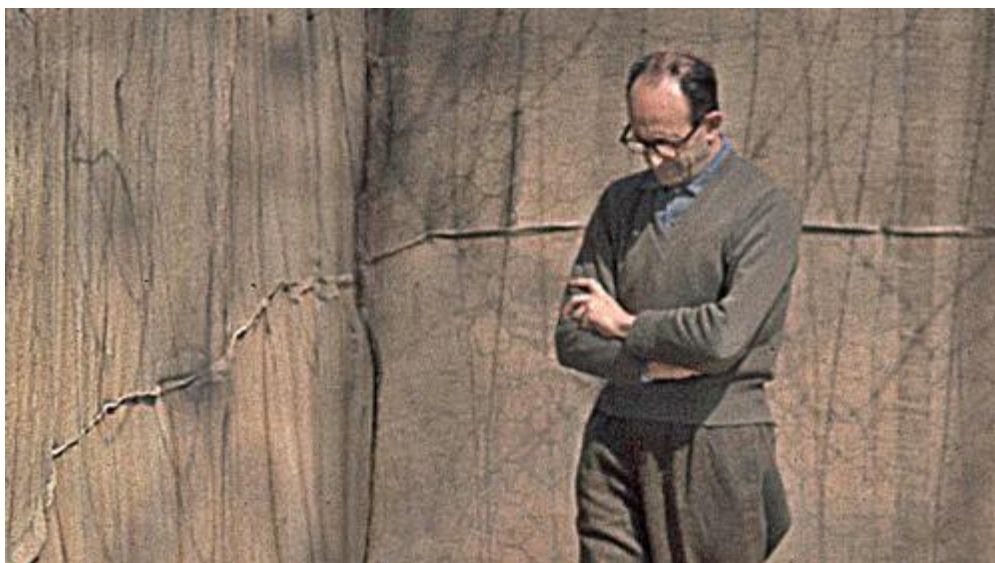
Žiaci:

- rozlišujú dobro od zla,
- rozumejú tvorbe kritérií, podľa ktorých je zlo zlom,
- rozvíjajú empatiu, aby rozvíjali morálne city, ktoré identifikujú zlo ako zlo,
- rozvíjajú kritické myslenie, ktoré včas odhalí manipuláciu a lož.

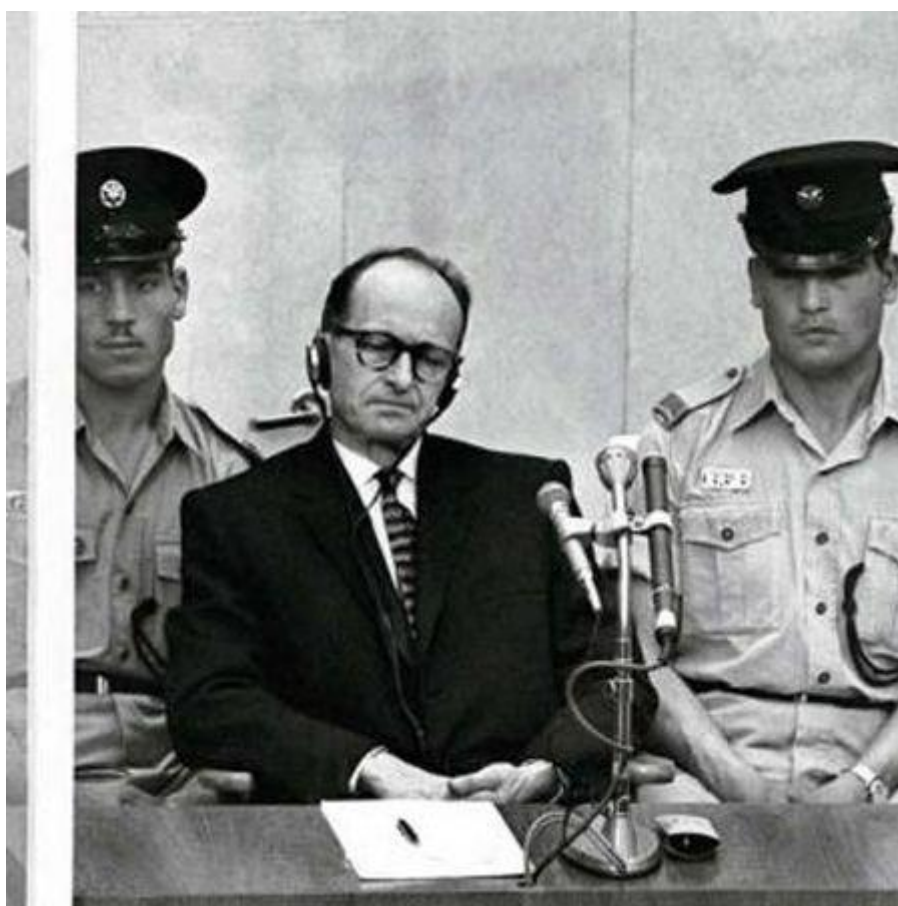
Filozofické východisko a metodické usmernenie

Vo svojej knihe *Eichmann v Jeruzaleme* sa vyjadrila nemecká filozofka Hannah Arendtová (1906 – 1975) o zdanlivo všednej, útlej a nenápadnej postave Adolfa Eichmanna, jedného z osnovateľov holokaustu. Knihu písala potom, čo sa v roku 1961 zúčastnila ako pozorovateľka súdneho procesu s Eichmannom. Uviedla, že o človeku, ktorého videla na lavici obžalovaných, by si nikdy nepomyslela, že by bol schopný takých obľudných činov proti ľudskosti; postava vyzerala nenápadne, kultivovane, normálne ako bežný úradník na pošte, no v žiadnom prípade nie ako netvor, ktorý naháňa strach už pri prvom kontakte. Počas sledovania procesu Arendtová dospela k záveru, že zdrojom zla častokrát nie je zlá vôľa alebo potešenie z páchania zla, ale v zlyhaní ľudskej schopnosti kritického myslenia a súdnosti. Manipuláciou sa nastaví podmienky tak, aby manipulátor dosiahol, že činy, ktoré by sme za normálnych okolností považovali za nemysliteľné, sa javia ako normálne. Samozrejme to, že si o zle myslíme, že je malicherné, nezbavuje zlé činy ich ohavnosti. Podobnú myšlienku vyjadril neskôr, v roku 1971 aj americký sociálny vedec P. Zimbardo na základe svojho známeho „Stanfordského väzenského experimentu“. V ňom sa študenti podieľali ako dobrovoľníci na vytvorení väzenského systému, ktorý mal väzňov a dozorcov. Dozorcovia však mohli aj trestať a spôsobovať bolesť, a práve kvôli tejto možnosti bol experiment

predčasne ukončený, lebo dozorcovia začali páchať zlo, ktoré by za normálnych okolností bolo nemysliteľné.

O 36 Eichmann¹³⁴

O 37 Súdny proces s Eichmannom¹³⁵

¹³⁴ Použité z

http://www.inaque.sk/var/braque/storage/images/clanky/books/ukazky/eichmann_v_jeruzaleme/34914-1-slk-SK/eichmann_v_jeruzaleme_large.jpg

Otázky a úlohy

1. Čo je zlo, ako ho definovať? Je zlo len nedostatkom dobra, ako to píše Sv. Augustín, alebo je samostatnou skutočnosťou? Ako vyzerá zlo? Ako ho zobrazit'?
2. Čo je dobro? Ako vyzerá dobro, ako ho zobrazit'? Žiaci utvoria štvorice aby rozdiskutovali tieto otázky a následne sa dohodli na tom, ako by sa dalo dobro a zlo výtvarne zobrazit'.
 - a. Aké formy použijú?
 - b. Aké farby a aké svetelné tóny?
 - c. Akú štruktúru vo vzťahu ku kompozícii či vo vzťahu kvalite materiálu?
 - d. Ako funkčne vložia text do maľby?
3. Žiaci sa pokúsia svoje návrhy zrealizovať. Tí, ktorých návrh je obtiažny na realizáciu, využijú abstraktné výtvarné umenie a dobro /zlo nakreslia nepredmetne, nefiguratívne, za využitia línií, plôch a farieb (môžu tiež využiť deformáciu). Takto nezobrazia konkrétne videnu skutočnosť, len pocity a dojmy.

2.2.2 Aktivita: Biely černo

Téma: Rasizmus a kolonializmus

Cieľová skupina: 9. ročník

TC: Elektronické médiá

Výkonový štandard

Žiaci dokážu:

- upraviť videoklip v počítači,
- zostrihať videá a vytvoriť nové,
- diskutovať o prejavoch rasizmu.

Obsahový štandard

- postprodukcia obrazovej a zvukovej časti videoklipu, fotografie,
- prenos dát z digitálneho fotoaparátu alebo mobilného telefónu do počítača,

¹³⁵ Použité z

<https://t3.aimg.sk/magaziny/Sqr3je19Tynpcr08N3MsVQ.jpg?t=L2ZpdC1pbi84ODB4MA%3D%3D&h=zj9bL4OhHr1shyvP6hikag&e=2145916800>

- videoformát a uloženie dát, konverzia formátu,
- výber, úprava, strihanie a spájanie zvuku a obrazu,
- prezentácia videoklipu.

Výchovné ciele:

Žiaci:

- identifikujú rôzne formy diskriminácie, najmä rasovú diskrimináciu,
- rozvíjajú úctu k človeku bez ohľadu na farbu jeho pleti alebo sociálny pôvod,
- rozlišujú pasívne, agresívne a asertívne správanie, dokumentujú ich na príkladoch životných situácií utláčaného a kolonizátora.

Filozofické východisko a metodické usmernenie

Vplyvom kolonizácie afrických krajín európskymi veľmocami došlo k marginalizácii domácej africkej kultúry a presadeniu sa dominantnej koloniálnej kultúry až tak výrazne, že mnohí černoši si uvedomovali, že ak chcú byť aspoň trochu úspešní, tak sa musia podobať na belochov. Kolonializmus a rasizmus tematizoval a skúmal aj francúzsky filozof a psychiater Frantz Fanon (1925 – 1961) v knihe *Čierna koža, biele masky* (1952) a jeho dielo malo ďalekosiahly význam pre hnutie proti kolonializmu a rasizmu. Fanon bol názoru, že európske koloniálne kultúry rady spájali „černostvo“ s nečistotou, čo následne utváralo sebavnímanie tých, ktorí žili pod koloniálnou nadvládou. Vníмали farbu svojej pleti za znak podradenosti. Následne sa jediná cesta z tohto údely zdala byť správať sa ako beloch a podobať sa na neho. Táto snaha však vždy stroskotala, lebo fakt tmavej pleti nikdy nedovolil, aby bol jedinec prijímaný ako beloch. Fanon tiež hovorí, že duša černocha je artefaktom belocha, teda predstava o tom, čo znamená byť čierny, je výtvorom fundamentálne rasistického európskeho myslenia. Následne jedinou cestou riešenia tejto nespravodlivej situácie je prekonanie rasového zmýšľania.

O 38 Černoško¹³⁶

O 39 Ruky¹³⁷

Úlohy a otázky

1. V trojiciach urobte krátke antirasistické video. Použite digitálny fotoaparát, internet a počítačový program na úpravu videa.

¹³⁶ Použité z <http://www3.teraz.sk/usercontent/photos/c/a/b/4-cabb25d8c14e527cf42c4bba65ccb8c0d1dbecc3.jpg>

¹³⁷ Použité (a upravené) z <https://img.mediacentrum.sk/gallery/nwo/maxwidth/990/872303.jpg>

2. Čím sa vyznačuje rasizmus a čím kolonializmus?
3. Ako by si sa cítil, ak by si bol utláčaný kvôli farbe tvojej pleti?
4. Prečo spevák Michael Jackson podstúpil mnohé plastické operácie na úpravu svojej tváre?

O 40 Michael Jackson¹³⁸

2.2.3 Aktivita: Na úteku z Československa

Téma: Sloboda vyjadrovania, politické prenasledovanie, emigrácia

Cieľová skupina: 7. ročník

TC: Možnosti zobrazovania videného sveta

Výkonový štandard

Žiaci dokážu:

- zobrazit' jednoduché priestorové vzťahy v perspektíve,
- v zobrazení priestoru umiestniť typické prostriedky vlády nad človekom (plot, múr, hraničný prechod, stráž, zbraň apod.).

¹³⁸ Použitie z <http://howsouthafrica.com/facts-about-the-legendary-king-of-pop-michael-jackson/>

Obsahový štandard

- zobrazovanie priestoru,
- lineárna perspektíva,
- pozorovanie a konštrukcia,
- zobrazenie architektonického tvaru v krajine – exteriér,
- lineárna kresba,
- kolorovanie.

Výchovné ciele:

Žiaci:

- chápu slobodu slova, slobodu vyjadrovania a slobodu združovania sa ako neodmysliteľné podmienky slobody človeka právneho štátu,
- vysvetlia podstatu politickej slobody občana a podstatu asertívnych práv,
- uvedú príklady porušovania politickej slobody a navrhnu spôsoby zlepšenia takej situácie,
- zdôvodnia potrebu právneho štátu a demokratického politického režimu,
- dokážu vyjadriť svoj názor,
- rozvíjajú komplexnú prosociálnosť.

Filozofické východisko a metodické usmernenie

Na Slovensku nebol odjakživa demokratický politický režim a pre mladých ľudí sa to môže zdať nepredstaviteľné, keďže sa narodili do demokracie a predošlý totalitný režim osobne nezažili. Už ich rodičia im však môžu porozprávať, že v nedávnej minulosti bol potrestaný každý, kto chcel opustiť krajinu a preferovať život v tzv. západnej krajine, teda mimo tzv. východný blok. Dnes už existuje dostatok svedectiev o tom, ako sa žilo za ostatným hraničným drôtom. Kto sa cítil slobodný a vystupoval proti vládnucemu politickému režimu, rýchlo pochopil, že ak neprestane, stane sa z neho politický väzeň. V podstate mal tri možnosti (ak nebudeme zvažovať samovraždu): buď sa podriadil režimu, prijal neslobodu slova, vyjadrovania a spolčovania, prijal cenzúru informácií a umenia. Alebo nič z toho neprijal, naďalej bol v pozícii slobodného revoltujúceho občana a riskoval, že skončí vo väzení za svoje politické názory a postoje. Poslednou, treťou možnosťou bola nadmieru riskantná emigrácia – útek z východného bloku socialistických krajín do západnej Európy.

Život v útlaku priamo útočí na podstatu ľudskej dôstojnosti, ktorá si zakladá na slobode. Práve tým je človek jedinečný – kritickým myslením, slobodnou realizáciou

a tvorivou činnosťou. Sám hľadá hodnoty, sám sebe udáva zmysel svojej existencie. Kto tomuto bráni, ten pristupuje k človeku ako k objektu (nie subjektu) alebo ako k prostriedku; tak to v 18. storočí myslel nemecký filozof Immanuel Kant. Práve z tohto dôvodu sa v súčasnosti realizuje humanitárna pomoc tam, kde je človek v ohrození.

Predstav si, že si otcom dvoch malých detí a spozoroval si, že ŠtB ťa odpočúva a má o vašej rodine dostatok informácií, o vašom odpore proti vládnucemu režimu. Práve ste doma za chladničkou v kuchyni našli plošticu (zariadenie na odpočúvanie hovoru) a cítite, že je len otázkou dní, kedy skončíte ako politický väzeň za svoje politické názory. Rozhodli ste sa, že dnes večer sa tajne vytratíte z domu – najskôr manželka spolu s deťmi (s malým mestským ruksakom), o tri hodiny za nimi vy, s obyčajnou igelitkou, aby ste pôsobili nenápadne; v izbe ste nechali zapálené svetlo. Dúfate, že chlapíci z ŠtB spiaci v aute vo vašej ulici si nič nápadné nevšimnú. Idete na železničnú stanicu a vo vlaku, ktorý smeruje do Bratislavy si sadnete do iného vozňa ako vaša manželka s deťmi. V Bratislave vás čaká známy známeho, ktorý dobre pozná hranicu a pomôže vám za Bratislavou preplávať Dunaj a dostať sa na druhú stranu do Rakúska. V prvej rakúskej dedinke sa hlásite na policajnej stanici s tabuľkou a nápisom „Ich bin Emigrant, suche Hilfe und Asyl“.

O 41 Tank

O 42 Krajina za plotom¹³⁹

¹³⁹ Použité z https://media.novinky.cz/117/551177-top_foto1-h5i2e.jpg?1471703408

Otázky a úlohy

1. Akým symbolom vyjadriš neslobodu a prenasledovanie človeka?
2. Pozoruj fotografiu krajiny s plotom. Čo vyjadruje?
3. Dôležité línie priestoru a výraz priestoru zachyť do svojej maľby.
4. Čo je politická sloboda? V akom režime sa jej darí a prečo?
5. Treba pomáhať nespravodlivo prenasledovaným ľuďom, ktorí sa boja o svoj život? Aj vtedy, ak ich bude veľa? A ako?
6. Rozšírenie a modifikácia témy pokračuje v ďalšej aktivite: Byť moslimom na úteku.

2.2.4 Aktivita: Byť moslimom na úteku

Rozšírenie a modifikácia predchádzajúcej aktivity: Na úteku z Československa.

Téma: Vojnový konflikt, utečenecká kríza – „moslimov nechceme“ alebo pomoc založená na etnickej príslušnosti

Cieľová skupina: 8. ročník

TC: Podnety fotografie

Výkonový štandard

Žiaci dokážu:

- využiť základné úkony fotografovania s digitálnym fotoaparátom (záber – rámovanie, približovanie – vzdďalovanie, uloženie fotografie),
- uplatniť poznatky o výtvarných vyjadrovacích prostriedkoch pri fotografovaní,
- rozumieť pojmu utečenecká kríza a poznajú jej príčiny,
- zmysluplne diskutovať o motívoch a dôsledkoch etnickej diskriminácie a poznať jej rôzne formy.

Obsahový štandard:

- základy práce s digitálnym fotoaparátom,
- digitálna fotografia,
- hľadanie záberu – výseku pohľadu na skutočnosť,
- rôzne možnosti pohľadu na predmet (motív) – celok a detail,
- používanie zoomu,
- rovnaký námet s rôznou expozíciou,

- uloženie a základné operácie s fotografiou v počítači.

Výchovné ciele:

- žiaci rešpektujú právo na súkromie pri výbere objektu fotografie,
- žiaci prijímajú rôzne etniká ako obohatenie svojej kultúry,
- rozumejú pojmu ľudská dôstojnosť a vyhýbajú sa zosmiešňovaniu iných kultúr, etník,
- chápu dôležitosť humanitárnej pomoci voči inému etniku, či národu,
- aktívne odmietajú rasizmus a nepodliehajú xenofóbii.

Žiaci sú vtiahnutí do rozprávania krátkeho príbehu o rodine s deťmi, ktorá je na úteku zo socialistického Československa v nedávnom minulom politickom režime. Práve sa im potajomky v noci podarí preplávať Dunaj s cieľom žiadať v susednom Rakúsku o politický azyl. Chcú žiť v slobode.

O 43 V utečeneckom tábore Idomeni v Grécku. (Foto Thomai Pavlidou)¹⁴⁰

Aktivity k fotografii *V utečeneckom tábore Idomeni*:

Žiaci:

1. pozorujú fotografiu (alebo sériu fotografií) arabských utečencov urobenú v gréckom Idomeni v roku 2016 a metódou brainstormingu (potom pomocou pracovného listu)

¹⁴⁰ Túto fotografiu mi elektronicky zaslal emailom prof. G. Lind z Univerzity Konstanz 2. marca 2016.

- zbierajú, čo vedia o utečencoch zo Sýrie, Eritrie, či Iraku, ktorí kvôli vojne opustili svoju krajinu a s nádejou na lepší život prichádzajú do Európy,
2. popisujú výraz tváre jednotlivých postáv na fotografii, nachádzajú a do „myšlienkových bublín“ empaticky zapisujú ich možné myšlienky,
 3. v počítači (alebo s nožničkami a papierovou fotografiou) navrhujú nové výrezy záberu (výseky pohľadu na skutočnosť),
 4. vyhľadajú informácie o národoch a kultúrach Sýrie, Eritrie, Iraku.

Otázky a úlohy

1. Kto sú tí ľudia – utečenci – emigranti, ktorí hŕfnie prichádzajú do Európy? Odkiaľ prichádzajú, čo žiadajú, čo vyznávajú? A prečo?
2. Ako sa máme zachovať voči požiadavkám iného etnika? Je v našom rozhodnutí dôležité, že sú inej kultúry, iného vierovyznania, iného politického zmýšľania? A prečo?
3. Čo robia deti v utečeneckých táboroch? Sú z inej kultúry, no sú iné? Ako sa cítia? Čoho sa boja, v čo dúfajú?

2.2.5 Aktivita: Za závojom nevedomosti

Téma: Tvorba pravidiel, spravodlivosť, nestrannosť, férovosť

Cieľová skupina: 5. ročník

TC: Výtvarné činnosti inšpirované dejinami umenia

Výkonový štandard

Žiaci dokážu:

- pomenovať typické prvky mozaiky,
- tvorivo použiť (transformovať) princíp mozaiky,
- vymyslieť symbol spravodlivosti.

Obsahový štandard:

- mozaika (z papiera alebo rôznych materiálov) alebo maľba (vlastný motív žiaka, formálna inšpirácia z dejín umenia),
- umenie neskorej antiky – mozaiky,
- byzantské umenie – ikony.

Výchovné ciele:

- rozlišovať medzi rôznymi kritériami pre spravodlivosť,
- scitliviť pre rôzne formy diskriminácie,
- konkretizovať rôzne prejavy rešpektu,
- identifikovať pozitívne vzory férového správania sa,
- vysvetliť dôležitosť občianskej odvahy.

Filozofické východisko a metodické usmernenie

V ľudskej spoločnosti máme pravidlá, zákony, normy, apod. a ich spoločnou vlastnosťou by malo byť, aby boli spravodlivé. A spravodlivosť ako morálny princíp má byť obsiahnutá aj v akomkoľvek hodnotení, posudzovaní, odmeňovaní. Ako to však urobiť, aby pravidlá, na ktorých sa ľudia dohodnú, boli vytvorené spravodlivo, keď každý človek chce priority presadzovať vlastný záujem? Práve tu je impulz pre našu odpoveď; ak chceme presadzovať vlastné záujmy, musíme spolupracovať. Avšak spolupráca si vyžaduje pravidlá, a tie by mali byť pre všetkých zúčastnených férové a spravodlivé. Zjavne sa točíme v kruhu, avšak niekde do neho musíme vstúpiť a niečo jasne definovať.

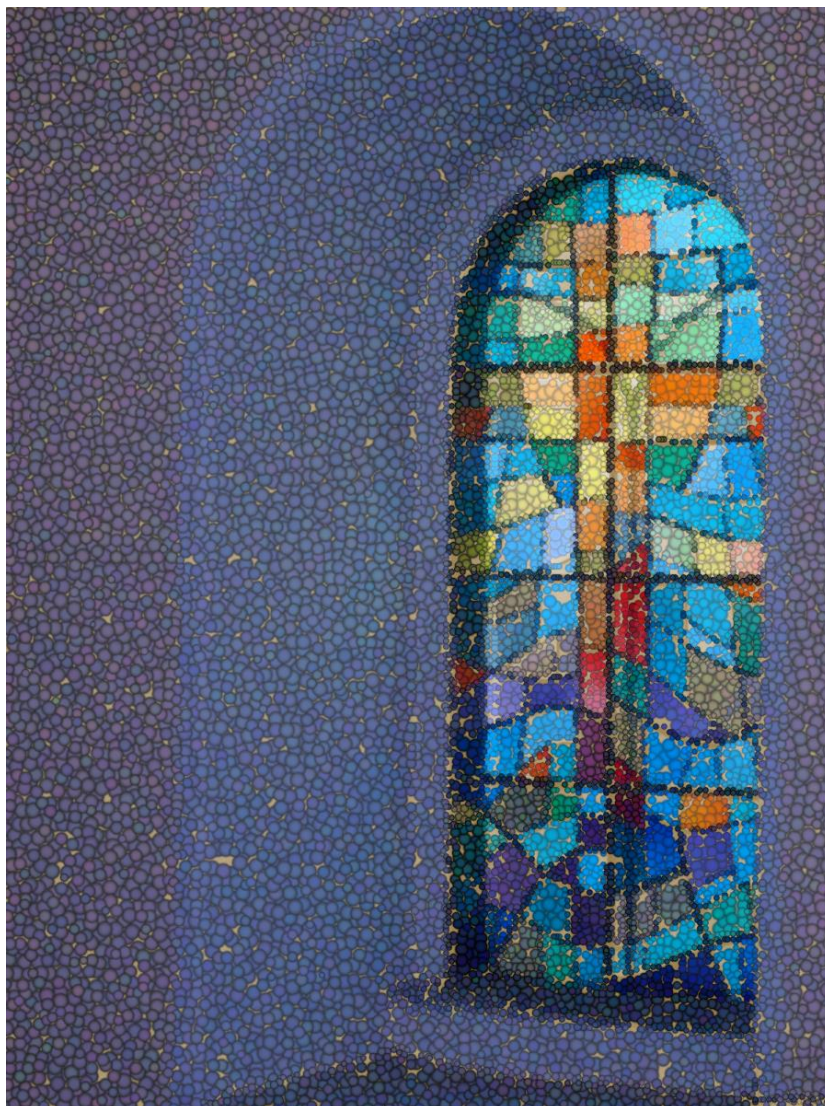
Požiadavku spravodlivosti rozvinul v roku 1971 John Rawls v knihe *Teória spravodlivosti*, kde navrhol myšlienkový experiment pre tvorbu spravodlivých pravidiel pre rozumné bytosti. Za podstatu spravodlivosti si zobral princíp nestrannosti. Aby ju dosiahol, vo svojom myšlienkovom experimente nechal zúčastneným o sebe jedinú informáciu: že sú ľudia; nič konkrétnejšie o sebe nevedia. Rawls to označil termínom „závoj nevedomosti“. Zúčastnení s takto obmedzenými vedomosťami musia zvoliť princípy, ktorých dôsledky sú ochotní uznať a žiť podľa nich. Rawls je názoru, že jedinými pravidlami, na ktorých by sa mohli všetky strany racionálne zhodnúť, sú také pravidlá, ktoré rešpektujú nestrannosť a neberú do úvahy napríklad pohlavie, vieru, triedu, rasu, prirodzené nadanie apod. Teda, ak neviem, aké bude moje miesto v spoločnosti, môj vlastný záujem ma núti hlasovať pre svet, v ktorom sa s každým zaobchádza férovo a nestranne.

Realizácia – učiteľ pozve žiakov do myšlienkového experimentu.

1. Predstavme si, že prvá skupina dvadsiatich ľudí konečne pristála na Marse, lebo sa zúčastnili projektu Kolonizácia Marsu. Účastníci vedeli, že let bol jednosmerný, lebo trval veľa rokov, avšak stalo sa to, že pri pristávaní sa im nenávratne zničil komunikačný modul, ktorý ich jediný mal spájať so Zemou. Ostali teda sami a po niekoľkých týždňoch depresie a hádok, po strate akejkoľvek nádeje na záchranu sa rozhodli, že od samých základov vybudujú novú spoločnosť, veď materiálu priniesli

dostatok. Každý z nich chce však presadiť vlastný záujem, ale každý tiež vidí, že to sa dá dosiahnuť len spoluprácou s ostatnými a vidí nutnosť uzavretia akejsi spoločenskej zmluvy, ako to mali na Zemi. Ako to však urobiť, aby princípy a pravidlá, na ktorých sa dohodnú, boli spravodlivé?

2. Jeden z nich navrhol, že pre tvorbu zákonov využijú Rawlsov „závoj nevedomosti“ a predstavia si, že o sebe nevedia nič viac len to, že sú ľudia. Nepoznajú svoj rod (muž, žena), vek (mladý-starý), pôvod (etnicita, triedne postavenie, politickú príslušnosť apod.), ekonomické a sociálne zázemie (bohatý-chudobný, rešpektovaný-odmietaný, oslavovaný-prehliadaný apod.), svoje zdravie (silný-slabý, hendikepovaný apod.), svoju minulosť, ani svoj vzhl'ad (pekný-škaredý, upravený-otrhaný apod.), svoju inteligenciu či prirodzené nadanie a schopnosti. Aké budú základné princípy či pravidlá, ktoré teraz budú chcieť presadiť?
3. Každý žiak, v pozícii kozmického strokotanca, napíše tri princípy či pravidlá ľudského spolužitia, ktoré považuje za spravodlivé a nevyhnutné. Uvedomuje si, že ak budú diskriminovať nejakú skupinu, môže sa to nakoniec obrátiť proti nemu, lebo sám nevie, či do tej skupiny nepatrí aj on, keďže jediné čo o sebe v tomto myšlienkovom experimente vie, je to, že je človek. Odovzdajú to učiteľovi.

O 44 Kríž. (mozaika)¹⁴¹

¹⁴¹ Použité (a upravené) z http://sucany.fara.sk/wp-content/gallery/kostol/kostol_28.jpg

O 45 Pohreb dieťaťa, maľba z roku 1872. Autor neuvedený.¹⁴² (Je smrť férová ku každému rovnako? Existuje Božia spravodlivosť?)

¹⁴² Použité z <https://www.postoj.sk/uploads/3473/conversions/cover.jpg>

O 46 Symbol spravodlivosti, grécka bohyňa Themis¹⁴³ – stojaca žena, ktorá má šatkou previazané oči, aby nevidela, teda ako nevidiaca je nestranná; drží v pravej ruke váhy ako výraz rovnosti a v ľavej ruke meč, ktorý odkazuje na trest, ktorý je rovnaký pre každého.

Otázky a úlohy

1. Vytvor mozaiku z prineseného materiálu (rôzne druhy fazule, kamienkov, gorálok apod.) tak, aby si vytvoril symbol spravodlivosti. Ako by vyzeral? Čo by obsahoval a vyjadroval?

¹⁴³ Použité z <https://pixers.cz/obrazy-na-platne/themis-mytologicke-recka-bohyne-symbol-spravedlnosti-39678046>

2. Žiaci prezentujú svoje mozaiky, predstavujú čo chceli vyjadriť a ako sa im to podarilo.
3. Ktoré tri pravidlá by si ľudom za závojom nevedomosti odporučil?

2.3 Problém rodu (gender)

2.3.1 Aktivita: Muž ako ľudská bytosť a žena ako...

Téma: Rodové stereotypy, diskriminácia

Cieľová skupina: 6. alebo 7. ročník

TC: Podnety poznávania sveta

Výkonový štandard

Žiaci dokážu:

- výtvarne reagovať na témy biológie,
- uplatniť znaky ženskosti a znaky mužskosti vo výtvarnom prejave,
- vytvoriť rôzne typy kompozície zo zvolených prvkov.

Obsahový štandard:

- podnety biológie,
- znaky ženskosti a znaky mužskosti,
- poriadok a chaos – usporadúvanie prvkov kompozícii,
- symetrické – asymetrické usporiadanie, rytmus – arytmia,
- geometrická a lyrická abstrakcia, akčná maľba.

Výchovné ciele:

Žiaci:

- diskutujú o typicky ženských a mužských vlastnostiach,
- identifikujú rodové stereotypy,
- scitlivejú voči všetkým formám diskriminácie voči inému pohlaviu,
- vysvetlia v čom spočíva rodová rovnosť,
- prezentujú príklady riešenia konfliktov, ktoré majú svoj pôvod v rodovej rozdielnosti.

Filozofické východisko a metodické usmernenie

V našej spoločnosti je stále veľa mýtov o žene. Žena ako panna, matka, manželka, symbol prírody apod. To však ženy zväzuje s nemožnými ideálmi. Problematiku vyjadrila Simone de Beauvoir, francúzska filozofka, v knihe *Druhé pohlavie* v názore, že meradlo toho, čo považujeme za špecificky ľudské, sa vo všeobecnom povedomí neoprávnene viaže s mužstvom. Tento omyl nachádzame už v názoroch Aristotela, či nedávno u F. Nietzscheho. Ďalší to nehovoria nahlas, avšak v rozhodovaní sa toho držia. Toto kritizovala S. de Beauvoir, predstava, že subjekt (muž) je to aktívne a inteligentné, zatiaľ čo „to Druhé“ (žena) je pasívna, neschopná rozhodovať a bezmocná. Kritizuje tiež predstavu, že žena je rovná mužovi len vtedy, ak sa správa ako muž: nosí nohavice, šoféruje auto, hrá futbal či hokej apod. Je mylnou predstavou, že ženy sa zrovnoprávnia mužom, ak budú robiť a správať sa tak ako oni. Je mylná v samom základe, lebo prehliada, že muži a ženy sa od seba líšia. Rovní sú si len v tom, že sú voči sebe rovnako odlišní. S. de Beauvoir upozornila, že zatiaľ čo biologická identita je vrodená, ženskosť už vrodená nie je, je sociálnym konštruktom. Vychádzajúc z existencialistickej filozofie akcentovala, že nič také ako ženskosť či mužskosť neexistuje objektívne, rodíme sa bez bytostného určenia (existencia predchádza esenciu) a svoju autentickú existenciu si vytvárame sami, zvolíme si, čím sa chceme stať. Preto ženou sa žena nerodí, ale stáva, ak chce. Žena sa má oslobodiť od predstavy, že musí byť ako muž, a od pasivity, ktorú jej prisúdila spoločnosť.

O 47 Žena¹⁴⁴

¹⁴⁴ Použité z https://front.sashe.sk/data/2015/02/01/photos/31042/c/c-N5024997_31042_20150201_80024.jpg

O 48 Melancholická krása (autorka Kate Zambrano)¹⁴⁵

Otázky a úlohy

1. Učiteľ má pripravený súbor min. ôsmich papierových alebo digitálnych fotografií malieb a kresieb. Tieto sú na rovnakú tému, napríklad znázorňujú zátišie, každý obrázok je očíslovaný a pochádza od maliara alebo maliarky, meno však nie je zobrazené na obrázku. Učiteľ dá obrázky kolovať v triede a žiaci hádajú a poznačia si, ktoré maľby kreslila žena a ktoré muž a ku každému obrázku si poznačia krátke zdôvodnenie, prečo si to myslia.
2. Žiaci v individuálnej práci namaľujú v triede inscenované zátišie, ktoré nepodpíšu, tieto učiteľ zozbiera, očísľuje, pripne na stenu na visiacu šnúru. Žiaci si ich prezrú a taktiež si podľa čísla poznačia, ktorá maľba je od spolužiačky a ktorá od spolužiaka,
3. Vyhodnotenie oboch aktivít spočíva v odkrytí mien autorov všetkých obrázkov, fotiek a malieb. Každý žiak, žiačka povie počet, koľkokrát sa pri určení rodu autora trafila správne a koľkokrát nie. Vysvetlia svoje kritériá pre určovanie rodu maliara.
4. Do diskusie:
 - Potvrdili sa vám vaše kritériá pre určovanie rodu autora diela?

¹⁴⁵ Použité z <http://kreslenie.sk/wp-content/uploads/2014/07/kiko.jpg>

- Ako ste chceli vyjadriť zátišie, ktoré ste maľovali? Odpoveď si stručne poznačte na papier. Dievčatá následne prečítajú svoje odpovede; potom chlapci prečítajú svoje krátke odpovede. Je v tom medzirodový rozdiel?
 - Dá sa podľa výtvarného prejavu spoľahlivo určiť rod autora diela?
 - Ak si chceš len tak pre radosť niečo namaľovať, čo by to bolo?
 - Ak sa dvaja ľudia vyjadrujú rôzne, znamená to nutne, že jeden sa vyjadruje správne a druhý nesprávne?
 - Majú sa všetci ľudia vyjadrovať (konať, správať, myslieť) rovnako?
5. Nájdite v knihách či na internete 10 malieb krajiny; nech je 5 od maliara a 5 od maliarky. Mená prekry, pomiešaj a nechaj určiť rodičov rod autorov.
6. Modifikáciu témy prináša aktivita Ružový a modrý sveter.

2.3.2 Aktivita: Ružový a modrý sveter

Modifikácia predchádzajúcej aktivity Muž ako ľudská bytosť a žena ako...

Téma: Rodové stereotypy

Cieľová skupina: 8. ročník

TC: Podnety videa a filmu

Výkonový štandard:

- žiaci poznajú hlavné fázy procesu vzniku audiovizuálneho diela,
- (vhodné prepojenie na tematický celok elektronické médiá) – žiaci dokážu upraviť videoklip v počítači,
- žiaci rozumejú pojmom feminizmus, patriarchát, matriarchát, pohlavie (biologická danosť) a rod („kultúrne pohlavie“), rodové stereotypy, sexizmus, vedia vymenovať, aké vlastnosti a aktivity sa zvyčajne pripisujú mužom a aké ženám.

Obsahový štandard:

- charakteristika krátkeho príbehu vo forme videoklipu,
- film a videoumenie,
- hra na „filmový štáb“ – rôzne úlohy pri príprave a realizácii filmu,
- postprodukcia obrazovej a zvukovej časti videoklipu,

- výber, úprava, strihanie a spájanie zvuku a obrazu,
- prezentácia videoklipu na tému rodové stereotypy.

Výchovné ciele:

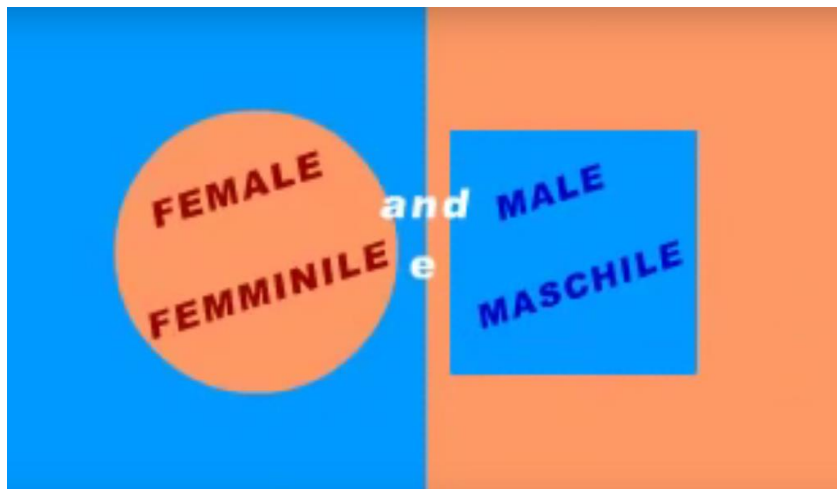
Žiaci:

- vedia vysvetliť pojmy rodové stereotypy, diskriminácia, vlastná identita, rešpekt,
- sú schopní druhým ľuďom pripisovať pozitívne vlastnosti bez ohľadu na rod,
- identifikujú rôzne zaužívané mýty a predsudky ohľadom rodových rozdielov,
- sú schopní odhaliť rodovú diskrimináciu v súčasnej spoločnosti.

Filozofické východisko a metodické usmernenie

Filozofické východiská súvisia s predchádzajúcou aktivitou.

Žiaci si spoločne pozrú animované krátke video B. Bozzetto: *Women vs. Men – funny animation*. Video obrazom, bez dialógov, schematicky a vtipne zobrazuje problematiku rodových stereotypov.

O 49 Rod v symbolickom vyjadrení filmu *Women vs. Men*¹⁴⁶

Otázky a úlohy

1. Žiaci sú vyzvaní k utvoreniu dvojíc a k formulácii spoločnej otázky, ktorá im napadla pri pozeraní tohto krátkeho videa; otázku napíšu na tabuľu alebo flipchart. (Frekventované sú nasledovné otázky alebo ich modifikácie: Prečo je dievča ružové a chlapec modrý? Prečo sú muži z Marsu a ženy z Venuše? Prečo chlapani hrajú futbal

¹⁴⁶ Vystrihnuté z filmu Bozzetto, B. *Women vs. Men – funny animation*. Dostupné na <https://www.youtube.com/watch?v=XlcaDhRu1AQ>

a dievčatá kočikujú bábiky? Je správne, aby iba žena robila nákupy do domácnosti?
V čom sú odlišní chlanci od dievčat a čo majú spoločné?)

2. Žiaci rozhodnú hlasovaním, ktorá otázka je najzaujímavejšia a v následnej skupinovej diskusii budú spoločne na ňu hľadať odpoveď.
3. V rámci tvorby odpovede žiaci spoločne formulujú definíciu na v diskusii spomenutý typický odborný termín z rodovej problematiky. (Napríklad: rodové stereotypy sú..., gender je..., pohlavie je..., patriarchát je..., predsudok je...)
4. Žiaci utvoria štvorice a pripravujú scenár pre krátke video, ktoré by natočili o rodovej rovnosti tak, aby bolo pútavé.
5. Žiaci vyhľadajú na internete (Youtube) aspoň tri rôzne krátke videá o problematike rodovej rovnosti, tieto charakterizujú z pohľadu žánru videa.
6. Žiaci v počítači postrihajú a nanovo pospájajú rôzne pasáže videí o rodovej rovnosti do nového pútavého krátkeho videa.
7. Štvorice žiakov v priebehu dvoch týždňov natočia video o rodovej diskriminácii v súčasnej spoločnosti, urobia réžiu, zostrihajú ho, doplnia textom či hudbou s víziou odstránenia rodovej diskriminácie (projekt na domácu prípravu).

ZÁVER

Previedli sme čitateľa osemnástimi témami ľudskoprávnej problematiky tak, že tieto sme spojili s filozofickými východiskami a didakticky sme ich ukotvili na aktuálne učebné osnovy výtvarnej výchovy. Ponúkli sme mnohé otázky, cvičenia a úlohy, ktoré vybranú ľudskoprávnu tému rozvíjajú v napojení na umelecký, obrazový či digitálny kód.

Vo výtvarnej výchove sa proces vytvárania diela môže realizovať formou individuálnou, no aj skupinovou. Vďaka širokej palete dosahovaných výchovno-vzdelávacích cieľov sú vhodné rôzne organizačné formy a metódy. Individuálne formy sú spojené s kontempláciou diela, jeho zažívaním a precitovaním, párové či skupinové formy vytvárajú priestor pre rozvíjanie rôznych občianskych zručností a postojov prostredníctvom interpretácie, či analýzy umeleckého diela. Pre analýzu umeleckého diela sú vhodné diskusné metódy, ktoré umožnia najskôr artikulovať a zdieľať vlastný názor, následne ho vysvetliť a obhájiť. S tým súvisí aj reakcia na kritiku či nepochopenie, alebo odmietnutie zo strany ostatných účastníkov. Dielo, ktoré prezentuje, oslovuje, či inak otvára konkrétnu ľudskoprávnu problematiku, ponúka možnosť hlbšej či širšej diskusie v kontexte nastolenej témy. Diskusné metódy umožňujú stret rôznych, aj kontroverzných či protikladných názorov a následne umožňujú ich hodnotenie. Žiaci však musia dbať na to, aby hodnotili, komentovali a analyzovali myšlienku, či dielo a nie jeho autora. Takýto prístup nenarúša ľudskú dôstojnosť, podporuje ochranu cti, slobodu prejavu, slobodu myslenia, či svedomia a náboženstva.

LITERATÚRA

- ARENDOVÁ, H. 2016. *Eichmann v Jeruzaleme. Správa o banalite zla*. Bratislava : Premedia. ISBN 9788081594137.
- BADINTER, E. 1998. *Materská láska*. Bratislava: Aspekt, 1998.
- BADINTER, E. 1999. *XY. Identita muža*. Bratislava: Aspekt, 1999.
- BEAUVOIROVÁ, Simone de. 1968. *Druhé pohlavie*. 1. a 2. zv., Bratislava: Obzor, 1968.
- BELKO, J. – STOLÁR, A., HNAT, M. (zost.) 2000. *Výtvarné aktivity ako prostriedok humanizácie v pedagogickom procese zborník-katalóg*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, 2000.
- BENTHAM, J. 1948. *Introduction to the Principles of Morals and Legislation*. Dostupné 1.2.2017 na <http://www.earlymoderntexts.com/assets/pdfs/bentham1780.pdf>
- BERLIN, I. 1999. *Čtyři eseje o svobodě*. Praha : Prostor. ISBN 80-7260-004-4.
- BOURDIEU, P. 2000. *Nadvláda mužů*. Praha: Karolinum, 2000.
- BOZZETTO, B. *Women vs. Men – funny animation*. Dostupné 3.3.2016 na <https://www.youtube.com/watch?v=XlcaDhRu1AQ>
- BROZMANOVÁ GREGOROVÁ, A. a kol. *Manažment mladých dobrovoľníkov pochádzajúcich zo znevýhodnených skupín*. (miesto a rok vydania neuvedené)
- BÚTOROVÁ, Z. a kol. 1996. *Ona a on na Slovensku. Ženský údel očami verejnej mienky*. Bratislava: Focus, 1996.
- CÁROVÁ, T. – NÁVOJSKÝ, A. NOGOVÁ, M. a kol. 2012. *Globálne vzdelávanie na ZŠ matematika, výtvarná a hudobná výchova umením, geografia, občianska náuka : metodická príručka pre učiteľky a učiteľov 2. stupňa ZŠ*. Bratislava: Človek v ohrození, 2012.
- CUMMING, R. 2007. *Velký ilustrovaný průvodce umění: malířství, sochařství, umělci, styly, školy*. Slovart. Praha. 2007.
- CVIKOVÁ, J. — JURÁŇOVÁ, J. - KOBOVÁ, L. (ed.) 2005. *Žena nie je tovar. Komodifikácia žien v našej kultúre*. Bratislava: Aspekt, 2005.
- CVIKOVÁ, J. — JURÁŇOVÁ, J. (ed.). 2005. *Ružový a modrý svet. Rodové stereotypy a ich dôsledky*. Bratislava: Aspekt, 2005.
- ČAČOVÁ, Z. a kol. 2014. *Škola, kde práva detí fungujú práva dieťaťa v príprave budúcich pedagógov*. Bratislava: Slovenský výbor pre UNICEF, 2014.

- ČATLOŠ, D. 2015. *Deti a vojna, spomienky na detstvo a rodinu*. Krakov, Martin: Spolok Slovákov v Poľsku, 2015.
- ČOREJOVÁ, J. (ed.) 2001. *Identita národnostných menšín*. Bratislava: Clara Desing Studio, 2001.
- DEBICKI, J. a kol. 1995. *Dejiny umenia*. Mladé letá, Bratislava, 1995.
- DEBRECENIOVÁ, J. 2006. *Čo (ne)vieme o diskriminácii*. Bratislava, Občan a demokracia, 2006.
- Deti zomierajú vo vojnách. Čo robí svet, aby tomu zabránil? In *Webmagazín* 14 júna 2013. Dostupné na: <http://webmagazin.teraz.sk/zivot/deti-vojna-smrt-statistika-osn/850-clanok.html>
- Dohovor o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien*. Dostupné 3.3.2016 na <http://www.amnesty.sk/wp-content/uploads/2012/01/Dohovor-o-odstr%C3%A1nen%C3%AD-v%C5%A1etk%C3%BDch-foriem-diskrimin%C3%A1cie-%C5%BEien.pdf>
- Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd*. Dostupné na 3.3.2016 <http://www.upn.gov.sk/data/pdf/209-1992.pdf>
- Dohovor o právach dieťaťa*. Dostupné 3.3.2016 na https://www.unicef.sk/dokumenty/materialy-na-stiahnutie/advocacy/dohovor_o_pravach_dietata.pdf
- EISLEROVÁ, R. 1995. *Číše a meč, agrese a láska aneb Žena a muž v průběhu staletí*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1995.
- FANON, F. 1985. *Schwarze Haut, weiße Masken*. Frankfurt am Main : Suhrkamp. ISBN 3-518-37686-1.
- FARKAŠOVÁ, E. (ed.). 2010. *Dieťa v ohrození. Zborník príspevkov z konferencie konanej dňa 10. a 11. decembra 2009*. Bratislava: Eurokódex, 2010.
- FEIBEL, T. 2004 *Killerspiele im Kinderzimmer*. Düsseldorf, Zürich : Patmos Verlag. ISBN 3-530-40166-8.
- FISHER, R. 1997. *Učíme děti myslet a učit se*. Praha: Portál, 1997.
- GÁL, J. – DOLNÍK, V. 1999. *Ľudské práva*. Bratislava: Nadácia Milana Šimečku, 1999
- CAMERON, I. 2000. *Úvod do Európskeho dohovoru o ľudských právach*. Bratislava: Nadácia Občan a Demokracia, 2000.
- GILLIGANOVÁ, C. 2001. *Jiným hlasem. O rozdílné psychologii žen a mužů*. Praha: Portál, 2001.
- Glosár rodovej terminológie*. Bratislava: Aspekt, 2005. Dostupné na <http://glosar.aspekt.sk>

- HARDIN, G. 1970. Die Tragik der Allmende. In Lohmann, M. (Hrsg.). *Gefährdete Zukunft*. München, S. 30–48.
- HOLLIDAYOVÁ, L. *Holocaust a válka očima dětí (Utajené deníky)*. Praha: Prostor, 1997
- HRIVŇÁKOVÁ, S. 2005. *Načo nám je výtvarná výchova emocionálne a racionálne v štruktúre tvorivého objektu*. Nitra: Pedagogická fakulta Univerzity Konštantína Filozofa, 2005.
- HUSÁR, J. – SOKOLOVÁ, K. 2011. *Vizuálna kultúra a komunikácia*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, Pedagogická fakulta: OZ Pedagóg, 2011.
- ISAO TAKAHATA (réžia). 1988. *Hotaru no haka*. Film animovaný. Japonsko. 89 min.
- JANATA, J. 1999. *Agrese, tolerance a intolerance*. Praha: Grada, 1999.
- JURÁŇOVÁ, J. 1999. *Iba baba*. Bratislava: Aspekt, 1999.
- KICZKOVÁ, Z. 1998. *Príroda: vzor žena!?* Bratislava: Aspekt, 1998.
- KOMÁREK, S. 2011. *Ochlupení bližní*. Praha: Academia. ISBN 9788020019042.
- KOPCSAY, M. 2015. Historik: Je chyba, že deti o vojne nič nevedia. In *SME* 8. máj 2015. Dostupné 3.3.2016 na: <http://domov.sme.sk/c/7795136/historik-je-chyba-ze-deti-o-vojne-nic-nevedia.html#ixzz43DJ3Lr5e>
- KREKOVIČOVA, E. 1999. *Medzi toleranciou a bariérami*. Academmic Electronoc Press, 1999.
- LASOTOVÁ, D., BEJLOVEC, R. 2010. *Metodika výuky výtvarné výchovy na 2. stupni základných škol a stredných školách z pohľadu pedagogickej praxe – námety pro začínající učitele*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2010.
- LÉVINAS, E. 1997. *Totalita a nekonečno*. Praha : Oikúmené.
- MAZINIOVÁ, J. 2012. *Cigánka*. Bratislava: Evitapress, 2012.
- Medzinárodný dohovor o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie*. Dostupné 3.3.2016 na <http://www.amnesty.sk/wp-content/uploads/2012/01/Medzin%C3%A1rodn%C3%BD-dohovor-o-odstr%C3%A1nen%C3%AD-v%C5%A1etk%C3%BDch-foriem-rasovej-diskrimin%C3%A1cie.pdf>
- Medzinárodných pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach*. Dostupné 3.3.2016 na <http://www.amnesty.sk/wp-content/uploads/2012/01/Medzin%C3%A1rodn%C3%BD-pakt-o-hospod%C3%A1rskych-soci%C3%A1lnych-a-kult%C3%BArnych-pr%C3%A1vach.pdf>
- MEYER-ABICH, K. M. 1990. *Aufstand für die Natur. Von der Umwelt zur Mitwelt*. München: Hanser Verlag. ISBN 3446148892.

- MILL, S. 1995. *O slobode*. Bratislava : Iris. ISBN 80-88778-07-7.
- MILL, S. 2003. *Poddanstvo žien*. Bratislava : Kalligram. ISBN: 807149593X
- Múzy v škole, časopis pre hudobnú, výtvarnú, etickú a estetickú výchovu*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela: OZ Múzy v škole, 1996.
- OAKLEYOVÁ, A. 2000. *Pohlaví, gender a spoločnosť*. Praha: Portál, 2000.
- POLÁKOVÁ, E. BADUROVÁ, B. KALISKÝ, J. a kol. 2016. *Ľudské práva a prosociálna výchova : metodická príručka pre učiteľov základných škôl*. Banská Bystrica : Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela - Belianum. ISBN 978-80-557-1098-3.
- POLÁKOVÁ, E. BADUROVÁ, B. KALISKÝ, J. a kol. 2016. *Prierezové témy v etickej výchove : metodická príručka pre učiteľov základných škôl*. Banská Bystrica : Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela - Belianum. ISBN 978-80-557-1107-2.
- RAWLS, J. 2007. *Spravodlivosť ako férovosť*. Bratislava : Kalligram. ISBN: 8071499110
- ROUSSEAU, J. J. 2011. *Rozprava o vedách a umeniach*. Bratislava : Vydavateľstvo SSS. ISBN 9788080614539.
- RUSSELL, B. 1932. *In Praise of Idleness*. Dostupné 1.2.2017 na <http://www.zpub.com/notes/idle.html>
- SARTRE, J. P. 1997. *Existencializmus je humanizmus*. Bratislava : Slovenský spisovateľ.
- SKUTNABB-KANGAS, T. 2000. *Menšina, jazyk a rasizmus*. Bratislava: Kalligram, 2000.
- SPITZER, M. 2005. *Vorsicht Bildschirm!* Stuttgart : Ernst Klett Verlag. 2. Vyd. ISBN 3-12-010170-2.
- STIEGLER, B. 2002. *Ako uplatňovať rodové hľadisko*. Bratislava: Aspekt, 2002.
- SVETLÍKOVÁ, J., FÜLÖPOVÁ E., ALBERTY, L. 1998. *Kniha hier*. Bratislava, Educatio 1998.
- ŠIŠKOVÁ, T. 1998. *Výchova k tolerancii a proti rasizmu*. Portál: Praha, 1998.
- Štátny vzdelávací program. Nižšie stredné vzdelávanie - 2. stupeň základnej školy (Výtvarná výchova, Vzdelávacia oblasť: Umenie a kultúra)*. 2015. Dostupné 3.3.2016 na http://www.statpedu.sk/sites/default/files/dokumenty/statny-vzdelavaci-program/vytvarna_vychova_isced2.pdf
- ŠUTAJ, Š. 2005. *Národ a národnosti na Slovensku v transformujúcej sa spoločnosti – vzťahy a konflikty*. Prešov: Universum, 2005.
- TAHAR BEN JELLOUN. 1998. *Deťom o rasizme*. Bratislava: Timotej, 1998.
- TASR. *BBC: Vojna vyhnala zo škôl milióny sýrskych detí*. Dostupné 3.3.2016 na <http://www.teraz.sk/zahranicie/bbc-vojna-syria-deti-skoly/186530-clanok.html>

- Vojna v Afganistane zabíja dve deti denne. Denník *Pravda* z 9.02.201. Dostupné 1.2.2017 na <http://spravy.pravda.sk/svet/clanok/237394-vojna-v-afganistane-zabija-dve-deti-denne>
- Všeobecná deklarácia ľudských práv*. Dostupné na <http://www.amnesty.sk/wp-content/uploads/2012/01/UDHRvSVK.pdf>
- Výtvarná výchova. Nižšie stredné vzdelávanie*. 2014. Bratislava: ŠPÚ, 2014.
- ZACHOVÁ, A. 2010. *Sprievodca ľudskými právami, azylovou problematikou, právami dieťaťa a nediskrimináciou manuál pre účastníkov ... o ľudských právach*. Bratislava: Slovenské národné stredisko pre ľudské práva, 2010.
- ZELINA, M. 1997. *Ako sa stať tvorivým*. Šamorín: Fontana, 1997.
- ZIMBARDO, P. Stanford Prison Experiment. A Simulation Study of the Psychology of Imprisonment Conducted at Stanford University. Dostupné 1.2.2017 na www.prisonexp.com

Publikácia bola vydaná s podporou grantových prostriedkov projektu KEGA č. 008UMB-4/2015 Ľudské práva a protipredsudková výchova

Názov: **APLIKÁCIA ĽUDSKOPRÁVNÝCH TÉM VO VYUČOVANÍ
ANGLICKÉHO JAZYKA A VÝTVARNEJ VÝCHOVY V ZŠ**
Podnázov: Metodický materiál pre učiteľov ZŠ

© Autori: Mgr. Barbora Baďurová, PhD. – Mgr. Ján Kaliský, PhD.
© Obálka: Mgr. Zdenko Mago, PhD.

Recenzenti: Prof. PaedDr. Eva Poláková, PhD.
Ing. Michal Bartko, PhD.
PaedDr. Lenka Matejková

Náklad: 80 ks
Rozsah: 227 strán

Vydavateľ: Belianum. Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici

Vydanie: prvé
Rok vydania: 2017

ISBN 978-80-557-1238-3